

A KÖZSÉG TÖRTÉNELME

1. / MAGYARNÁNDOR NEVÉNEK EREDETE

Minden helység, falu vagy város történetének vizsgálata alkalmával önkénytelenül felvetődik a kérdés, honnan kapta a falu vagy város nevét, mikor keletkezett? Ezekre a kérdésekre pontos és hiteles választ adni nagyon nehéz.

A települések őstörténetére vonatkozó feljegyzések elég hiányosak, nagyon kevés írásos anyag áll rendelkezésre. Egyes helyeken szájhagyomány is őriz adatokat a község, vagy város keletkezésére vonatkozóan. Ezek sem hiteles kutforrások. Községünk esetében szájhagyomány nem él, így csak az írásos feljegyzésekre vagyunk utalva. Forgassuk tehát vissza az idő kerekét s lapozgassunk a fellelhető írásos emlékek között.

A község jelenlegi neve összetett szó. Mai köznapi használatban Nándort emlegetjük. A legrégibb feljegyzések mind Nándorról szólnak. Tehát a falu eredeti neve Nándor.

Induljunk el időrendben Nándor nevének felkutatására, a helységnév születéséhez.

Községünk szerves része hazánk földjének, jelene múltjától elválaszthatatlanegységet alkot. A múlt megismerésével világosabban látjuk a jelent s a jelen alakításával születik meg a jövő.

Egy-egy település pontos keletkezését nem lehet egy meghatározott évszámhoz kötni. A falut a letelepedett emberek sok évszázados munkája alakította ki. Falu csak ott keletkezhetett, ahol a letelepedett embereknek az életfeltételek biztosítva vannak /viz, élelem, tüzelő, állatok számára legelő /. Ezek a feltételek biztosítottak voltak. A történelmi fejlődés során a " falu "szó kezdetben nem települést, hanem ember csoportot jelentett. A " nagycsaláddal " mint gazdasági és társadalmi egységgel a szomszédos népeknél is találkozunk. Ilyen értelemben jutunk el a " villa " fogalmához. Ez olyan földbirtokot jelentett a XI-XIII században, amelyen később épült fel a falu.

A legrégibb írott emlékek sorában az Országos Levéltár feljegyzéseiben 1278-ból " Villa Nándor " elnevezést találjuk. 1336-ban már " Nándor " szerepel, ugyancsak említést találunk 1429 és 1439-ben Nándorról. /Csánki Dezső : Magyarország történelmi földrajza I.kötet Nógrád megye részében /

Más forrás munkát vizsgálva a váci káptalan által kiállított 1278-as oklevelében " Villa Nándor " elnevezés fordul elő, mely szerint Nándori Renald és Jakab birtokrészt engednek át Nenei Endrének. A " Villa Nándor " megjelölés arra enged következtetni, hogy a földbirtok a Nándori család tulajdona volt. Ezen a földbirtokon épült fel a falu : Nándor. A helységképződést nem tekinthetjük lezárt folyamatnak. Helységnevek ma is keletkeznek és tűnnek el szemünk előtt, vagy az eredeti név valamilyen jelzöt kap idők folyamán. Ez történt községünk esetében is. 1906-ban Nándor a " Magyar " előtagot az országos helységnévrendezés során kapta s így lett a mai helységnev : Magyarnándor.

Térjünk vissza a Nándori családra s kövessük az utat tovább. Valószínűleg ebből a családból származhatott Nándori Endre váci kanonok 1540 körül.

III. Endre király Lodomér esztergomi érseknek két Nándor falut adományozott, melyek közül az egyik Nógrád, a másik Komárom megyei Nándor lehetett.

Ezért fordult elő az 1332-1337. évi pápai tizedjegyzékben az esztergomi érsekségben a nógrádi főesperességben " Nándor " plébánia, melynek Pál nevű papja van. Ez Ortway Tivadar szerint is a mai vácegyházmegyei Nándor / Monumenta Vaticana I.229 Ortway: Magyarország egyházi földleírása 41.o. /

A nógrád megyei 1542.évi adóösszeírás szerint a nándori plébános két forint adót fizetett.

Pázmány Péter az 1629.évi nagyszombati zsinat I.függelékében Nándort az érsek megyei nógrádi fesperesség plébániái közé sorolja, /Péterffy Concilia R. Hung.II.269/, de a XVII.század végén már a váci egyházmegyéhez tartozik.

Az 1584, 1593, 1596-os, az 1700-as Dica összeírásokban a helység

neve Nándor.

Az 1633-34-estörökszámadókönyvekben községünk Landor elnevezéssel szerepel /valószínű elírás lehet, az gyakran előfordul. Lásd a Nógrád megyei levéltár anyagát./

A későbbi összeírásokban a község neve újra Nándor 1906-ig. A dunai bolgár jelentésű népnévből is származtatható a falu neve: Nandir személynévből, amely 1200 körül is használatos volt. Megállapítható, hogy községünk neve személynévet takar. A személynévi helység nevek korai alapításra utalnak, ezek a XIII. század előtt keletkeztek.

A falu történetében kezdetben csak földbirtok volt / /, amelyen később épült fel a falu /villa/. A kis települést a birtokos nevével együtt említették, amit láttunk Nándor esetében is. Az új település nevét tehát a birtok adományozótól kapta.

2. Községünk története a törökök megjelenéséig

a./ Östörténeti idők

Községünk östörténetére vonatkozóan adatok teljesen ismeretlenek. Régészeti leletek sem kerültek eddig a felszínre. Tárgyi bizonyítékok hiányában csak a környéken talált tárgyak alapján tudunk következtetni a hajdani életre. A régmúlt kutatással intenzíven csak az utóbbi évtizedben kezdtek foglalkozni az emberek. Mindenkit érdeklí helyiségének története. A tekintet a multa irányul s kíváncsisággal szeretnénk minél többet tudni településünkről. A község felszínének kialakulásával kapcsolatban foglalkoztunk az egyes korszakokkal. A / ploisztrein / a jégkorszak előtti időben környékünkön különféle állatok éltek. Ezt igazolja 1969. júliusában Cserháthalápon a sóderbányában talált két teljes mamutagyar.

26 x 16 cm-es darabját a magyarnándori ált. iskola őrzi.

Környékünkön barlangképződésre alkalmas másodkori, vagy harmadkori mészkőhegyek, löszképződmények nincsenek. Így a kőkorszak vadász és gyűjtőgető népeinek megtelepedésre alkalmas hely nem akadt. Tehát településről nem beszélhetünk. Az akkor vadászó életmódot folytató 20 - 30 főből álló kis község csak ilyen rövid ideig

tartózkodott egy helyen. Ezek a kisebb csoportok / csordák / sem nyelvileg sem fejlettségi fokon nem lehettek egységesek. A kőkorszakból átfurt kőbaltát is találtak.

Az emberiségnek egyik legnagyobb gazdasági forradalma az ujkőkorszak idején zajlott le. E korban az ember már mint a természeti erők tudatos lép elé. Élete már nem függött többé az időjárás, vagy a vadállatok vándorlásának szeszélyeitől. Letelepült, állandó sok évszázadokon át, jól épített házakban élt. Később földműveléssel és állattartással foglalkozott. Felbomlott az ősközösség. A rézkorban a földművelő - állattenyésztő életmód lehetőséget adott arra, hogy a családnál nagyobb a vérokonszágon alapuló közösség, a nemzetségek jöjjenek létre. A kisebb nagyobb népeket nem ismerjük. Mivel tartósabb települések alakultak, nyomait a felszínre hozott leletek is igazolják. Balassagyarmatról rézfejszét, Szügyből élű csákányt, Cserháton rézedényeket ismerünk.

Egyre jobban a folyóvölgyek és az Észak - Cserhát lankás dombvidékei népesülnek be, i.e. 1500 táján.

A bronzkorban nagy a népcsoportok mozgása. Viszonylag nyugodt, békés paraszti fejlődés korszaka következik.

Az emberek aránylag " magy " falukban koncentrálnak és földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkoznak. Ékszerek, és fegyverek készülnek már.

Környékünk bronzkori telephelyei : Szanda-várhegy, Patvarc, Nógrádmárcfal és Balassagyarmat. A kapás földművelés mellett a fonás - szövés, a fém és edényművesség erőteljesen fejlődik.

Az állattartással az állatállomány állandan nő, a vadászat már csökken és tért hódít a sertésenyésztés. Ezzel együtt a társadalom fejlődik s a nemzetségszű kiemelkedik. Nagy vagyoni különbségek keletkeznek s nő a férfi vezető szerepe. A vagyoni és társadalmi különbségek mellett más népek egyre fokozódó támadásai is indokolják a nagy számu fegyverleleteket és az elrejtett ékszereket.

A bronzkort követi a vaskor, mely már bevezeti a történelmi időbe. A fejlődés már meghatározható népekhez kapcsolódik.

Az új kemény és rugalmas fémmel a vassal együtt új harcos osztály

Jelenik meg: lándzsákkal, kardokkal, pajzsokkal, sőt páncéllal felszerelt katonai uralkodó réteg. Ezek köből emelt házakban laktak. Ha meghaltak elégetett elégetett hamvaik fölé hatalmas sirhalmokat emeltek. Településeiket magas és kőszáncokkal védtek. A falukon belül már igazi munkamegosztás érvényesült: kovácsok, fegyverkovácsok, vasolvasztók, ékszerművesek, fazekasok, kereskedők.

b. / Az ókor és a népvándorlás

A vaskorral indul meg tulajdonképpen a történelmi kor. Az erős vagyoni tagozódás miatt nagy társadalmi ellentétek alakulnak ki, s így megindul a harc a társadalmi tagozódás felé, az osztálytársadalom kialakulásához. Erősen megváltozik a termelés és a társadalmi viszonyok új életformát követelnek meg. Ez a szükségszerűség indítja meg a nagy népvándorlást, melynek hullámai eléri a mai Nógrád területét is. Időszámítás előtti VIII. században iráni eredetű népcsoportok árasztják el a cserhát vidékét s mintegy 300 évig tartó idő után új népek látogatnak e tájra. A római Pannónia benszülött lakosságának legrégibb ma már kihaltközel álló vaskori lakossággal, a I.e.a IV században nyugatról a hunok behatolásával uralmuk alá kerülnek s véres harcok után a szultán uralma következett. A kelták hazánkban az első ismert nép, akikről már közelebbi dolgokat tudunk. A hazai és az európai kelták fejlődése a törzsi államalakulatok kialakulása felé haladt. Nagy törzsi központok keletkeztek, amelyekben elég jól szervezett vezető réteg uralkodott. Erőteljesen fejlődött a vasművesség. A fegyverekben és munkaeszközökben olyan fejlesztettek ki, amelyek európai viszonylatban a középkor végéig alig változtak valamit. Fazekas mesterségben forradalmi újítás a gyorsan forgó fazekaskorong használata.

Gazdasági életükre a hirtelen fejlődés a jellemző, eljutottak az

önálló pénzverésig, illetve annak használatához.

A római birodalom egyik legjellemzőbb sajátossága a városi kultúra egyöntetűsége. A városi élethez hozzátartozott a jó utépítés, a vízvezeték és fürdők használata.

A Cserhát vidéke nem tartozott a római birodalomhoz, annak kereskedői ellátogattak e területre is.

A rómaiak megerősítik a Dunamenti határ..... a barbárok támadásai /...../ miatt. rómaiak és a barbárok közötti harc általános lesz az I. - IV. században.

A római rabszolgatársadalom ellentétei és a barbárok állandó nyomásának hatására felbomlik a római birodalom s hazánk területén megjelennek a hunok is, 400 táján. 75 éven át valamennyi Római Birodalmon kívül előeurópai nép ... ésKözpontjuk 420-ig a volgától keletre volt. Onnan helyezik át a székhelyüket a Kárpát medence déli felébe / Szeged környékére / ahol 30 - 40 évet töltenek.

A Hunok életéről a Kelet-Római birodalom történetíró Priszkosz Retortór ad részletes leírást.

Attila 453-ban bekövetkezett halálával felbomlik a nagy hun birodalom s a népek vándorlása tovább tartott.

Az avarok a VI. század közepén jelennek meg Kelet - Európában 567-ben a longobardok szövetségben jutnak el a Tisza vidékére. Egy évvel később a longobardok kivonulása során megszállják a Dunántúlt. Az avar nép a Kárpát medencét egészében uralják. Északnyugat felől területünkre húzódnak a szlávok a VI. századtól kezdve. 570-es években megszületik az avarok hatalmas birodalma, amely 250 évig fenállott. Nógrádban a feltárt avar temetők /Nógrádkövesd Szirák, a szécsényi Pinkohegy/és egyéb avar leletek arról tanuszkodnak, hogy igen fejlett kulturájuk volt.

Törzsszövetségben élnek. Uralmukat haznktól nyugatra, észak-nyugatra, a mai Morvaország és Ausztria területére kiterjesztik. A szlávok az avarok alattvalói, akik már többségükben keresztények és földműveléssel foglalkoztak. A szlávok az avarokkal békében éltek, s nemzetiségüket önállóan megtartották, de gazdaságilag kihasznál-

ták őket. A mai Északi - hegyvidéket gazdagon szláv települések hálózta be. A mai helységnevek is a 800 években élő szláv lakosság emlékét őrzik, mint : László, Herencsény, Terény, /Tenyere/ Szanda, Debercsény, Mohora stb. Nándor területén a szlávok telep- helyéről adat nincsen. Feltevés szerint ebben az időben községünk még nem volt lakott hely. Debercsény neve szláv eredetre utal, te- hát lakott település volt.

A X. században a morva birodalom felbomlásával politikai szerve- zettségük is meglazult s így a honfoglaló magyarság könnyen bir- tokba vehette a szláv területeket is.

c./ A honfoglalás és az államalapítás kora

A magyar honfoglalás a Kárpát medencében új korszakot nyit, hiszen a népvándorlás egymásba torlódó hullámai után olyan nép ér- kezik e területre, amely itt hazát alapít s véglegesen birtokba veszi hazánk mai területét.

A finn-ugor népek a különböző népek támadásai miatt az őshazából /Baskiria/ észak- és dél felé vándorolnak. A magyarok /mogorok/ az Ural hegység déli részéről előbb Levédiába /Don vidéke/ majd a IX. században Etelközbe vándorolnak. A besenyők tá- madásai miatt innen nyugatra kelnek s Árpád fejedelem vezetésével a Kárpátokon át /verecke/, Déli Kárpátok, Al-Duna ,895 - 896-ban eljutnak a Kárpát- medencébe, legyőzve Szvatopluk fejedelmet. Fokozatosan megszállják a Kárpát-medence középső, majd szélső ré- szeit. A honfoglaló magyarság a megszállt terület lakóit nem űzi el, hanem birtokukba megtartották. A szlávok mellett itt élnek az avarok pásztorkodó leszármazottai is, akik a honfoglalókkal azonos életmódot folytattak s így beolvadtak a magyarságba. A vándorló magyarság sátorlakó pásztortársadalomban élt, nyári és téli szál- lásokkal rendelkezett.

A honfoglaló magyarság szervezete a kazár birodalomban töltött idő alatt lakult ki és annak államszervezetéhez lett hasonlóvá.

Őseink törzsszövetségének, a hét magyar törzs mellett volt egy nyolcadik törzse is - a kabar törzs. A kazároktól elpártolt és a magyarok által katonai segédnépenként befogadott kabarok, akik különféle népelemekből álltak, fontos kiegészítő törzs volt.

A környékbeli szlávok közémár a X. században települtek a magyarok, akik délről a Galga mentén húzódnak az Ipoly völgyébe, a Cserhát vidékére, a mi környékünkre. A mi vidékünkre a tömeges település még a XI. században is tart. A kabar törzs Balassagyarmat környékén, nógrád északi részén telepedett le. A X. század végén keletkeztek azok a helységek, melyek a felbomló honfoglaló törzsek neveit viselik : Jenő, Gyarmat, Varsány, Tarján, Keszi, Kér /Kiskér/, Szandakér/. Birtokviszony szempontjából Nógrád megye a Kacsics, Záh, Aba-Rédei és Szolnok, majd később a Radnót nemzettség birtoka.

A megye nyugati és délnyugati része mind várispánsági központtal, /Nógrád / királyi birtok volt. I. István korában Gyarmat és egész környéke a Honti várhoz tartozott. A fellelhető feljegyzések tanúsága szerint ebben az időben a Cserhát vidéke nem volt virágzó terület. A falvak, telephelyek kis lélekszámuak, melyek közel voltak egymáshoz. Ennek oka a Cserhát hegyvidék jellegzetes formája, kis völgy katlanokkal /dolinákkal/, melyekben patakok folydogálnak.

A magyarok kezdetben nem keveredtek a szlávokkal, később az elkülönülés megszűnt. Ennek következménye, hogy a magyarok megtanulják a földművelést s ez állandó letelepedést kívánt meg, ami kihatott a műveltségre is. A kereszténység elterjesztésével a magyarság fejlettebb társadalmi fokra léphetett, melynek betetőzése I. István király államalapítása 1000-ben. A királyi magyarországon már a hűbériség alkotta a társadalmi rend alapját. Tehát kialakult a fudális állam, a feudális tagozódás. Az egyházi intézmények nagy

szerepet játszottak a feudális rend megszilárdításában s a fejlettebb műveltség elterjesztésében. Az egyházi birtokok jobbágynak, szolganépeinek kizsákmányolásán kívül a papság nagy jövedelmet biztosított magának a királyi és magánbirtokokon szedett tized révén is. A tized, a dézsma állandó jellegű adónemek több évszázadon keresztül.

I. István király az ország területét vármegyékre osztotta. A mi megyénket Novigrád, Nógrád nevek alatt emlegetik okleveleink a XI-XIII. században. Az esztergomi érsek alá tartozó részt Nagy-Nógrádnak, a váci püspöki megyéhez tartozó részt Kis-Nógrádnak nevezték. A megye azonban mint törvény hatóság sohasem volt kétfelé válva. A váci egyházmegyét 1008-ban alapította István király. Községünk területe az esztergomi érsekséghez tartozik.

I. István király törvényei előírják, hogy minden tiz falu építsen templomot és azt két telekkel és a föld megműveléséhez szükséges felszereléssel lássa el. A helyhez kötésben a templomoknak, a kolostorok létrehozásának nagy szerepe van. I. László király törvénye szerint "ha a falusiak egyházukat elhagyva máshová vándorolnak, püspöki joggal és királyi parancssal kényszerítsék őket oda visszatérni, ahonnan elmentek". Ebben az időben egyháznak a templomot nevezték, a templommal rendelkező falut viszont egyházashelynek. Az egyházashely vagy egyházasfalú magva mindig a templom, kápolna, kolostor, vagy monostor, melyek majdnem mindig kiemelkedő helyen épültek. Ilyen egyházas falu volt településünk is az 1332-37. évi pápai tizedjegyzék szerint. Ez a megjelölés az átlagfalunál nagyobb települést jelent. Az egyházasfalú fejlődését elősegítette a körzetébe tartozó falvak lakóinak jövése-menése, valamint az a rendelkezés, hogy "a falunak nem szabad eltávoznia templomától". A fejlődés eredménye, hogy a későbbiek során az egyházashelyek száma növekszik és már nem tartozott tiz falu hozzá. Ebben a fejlődési szakaszban a XIII. században lesz önálló egyházashely Nándor is. Önálló plébánia létesül s megépül az első templom, kialakul az önálló falu képe. Ennek ideje a XIII. század

vége felé tehető.

A királyok a későbbiek során mind több várföldet ajándékoznak hű hűveinek. Ez a folyamat a XIII. században meggyorsul, ami a királyi vármegye teljes felbomlására vezetett. Új egyházi, főúri nagybirtok, vagy nemesi közép-és kisbirtokok keletkeztek, amelynek velejárója új falvak keletkezése. Ilyen körülmények között jött létre Nándor, Ortvány / Kelecsény / is.

11

As egyháshely fejlődése a török hódoltságig.

As eddigiekből láthatjuk, hogy községünk nem túl régi település. Így történetéről nem mondhatunk sokat, főleg régmúltjáról nem sok ismeretünk van.

A helytörténet, a helyismeret iránti érdeklődés ma már mind nagyobb. Ennek az érdeklődési hullámnak oka, hogy az emberek mind szorosabb kötődése szűkebb környezetükhöz, szülőföldjükhöz, lakóhelyükhöz, a munkahelyhez.

A helyismeret felfogásom szerint, egy adott hely múltjára, jelenére vonatkozó ismeretek összességét jelenti. Egy csokorba kívánjuk szedni a fellelhető dokumentumok, irás, feljegyzés anyagát, s ebből kialakítani községünk történetére vonatkozó összképet. Helységünkéről első írásos feljegyzése 1278-ból való., erről már előzőekben tettem említést. 1332-ben már plébániája van. A pápai tizedjegyzék szerint, a lakók dezimát /tizedet/ fizettek. Az adózó családok száma szerük nem ismeretes.

As Árpádházi királyok idején községükⁿ és környéke, mint királyi birtok szerepel. A nemesi vármegye kialakulása után falunk és egész környéke adományozás útján köznemesekké lesz. Nándor mellett a közvetlen szomszédságban a mai Csukorpuszta és Kelecsény már ebben az időben már önálló nagy falu volt. Csukorpuszta /Csikorpuszta/ helyén Srkor helység állott, melyről 1499-ből van feljegyzésünk. Kispusztá, Kiskelecsénypusztá pedig Ortvány név alatt volt ismeretes, önálló telephely, faluként.

Kelecsénypusztá részint Kelecsény, Kerechen néven már 1379-ben önálló falu volt. /Csánki: Magyarország földrajza I.101, 107./ Sőt Pázmány I. Appendix-en az esztergomegyházmegyei nógrádi főesperesség plébániái közt Nándor mellett "Kelecheny" is szerepel. /Péterffy Commilia R. Hring II. 269./

A pápai tizedjegyzékben az 1332-3 Kerechen mint egyházhely szerepel. Tehát plébániája volt. Kiskelecsény, Kelecsénypusztá ma is Magyaránádor területének szerves része. Csukorpuszta is a községhez tartozott. Távolabb van a községtől kb. 3 km-re, s jelenleg Terény község közigazgatási területéhez tartozik.

1947. április 17-i rendkívüli képviselőtestületi közgyűlésen Gulyás Géza és társai, csukorpusztai lakásuk Terény községhez való átcsatolását kérték, mert a földreform során mind Terény község határában jutottak földhöz. A képviselőtestület az átcsatoláshoz hozzájárult. /1/1947. kgy. számú határozat./

1. A királyi földtulajdonon álló államszervezet válsága II. András idejében robban ki. Az államalapítás időszakában kialakult királyi birtokok bomlási folyamatában a világi nagybirtok kiépítése megkezdődik. Ennek egyik eszköze a királynak jó szolgálatot tevő feudális urak részére történő birtokadományozás

A királyi várbirtokok bomlásának másik velejárója volt az egyházi nagybirtokok megerősödése. IV. Béla király ügyesen megkísérelte, hogy a királyi birtokok régi erejét visszaállítsa, de a tatárjárás miatt igyekezte eredménytelen maradt. Így ő sem állhatta útját a bárók és az egyházi főurak elhatalmaskodásának. Ez a folyamat a későbbiekben mind erősebb lett s a királyi birtokok mind kisebb körre szűkültek össze. Nő a földesurak hatalma, s szegődményesként a szolgarétegből a XIII. - XIV. század osztályharcai során lerázták a régi robotterheiket s így jogilag is jobbágyokká váltak.

2. A jobbágy elnevezés összefoglaló megjelölés. A nagybirtokon élő pusztaság gazdasági, társadalmi és jogi helyzete különböző volt.

1351-től már jobbágy "osztályról" beszélünk. A hűbéri társadalom alapköre a jobbágy. A jobbágy osztályba tartozott mindenki, aki földesúri hatalom alatt állott, vagy nem volt.

Szabad jobbágy a libartinusok "szabadőre" szabadon gazdálkodtak, de hűbérurukat nem hagyhatták el.

3. A XIV.-XV. században Nándor mellett sűrűn sok falut találunk.

Debercsény is önálló faluként jelentkezik. A szomszédos Mohora, Haláph /Cserháthaláp/ Terény zárja körül Nándort. Ezek a települések régebbi keletűek. 1590-ban a falu Nádasdy Ferenc birtokában van, aki mint földesúr templomot épít. A templom igénytelen, egyszerű épület volt, a falubéliek segítségével épült. Tornya különállott és Szent Miklósról kapta a nevét, annak tiszteletére épült. /Szójhagyomány szerint a régi Nándor a vasútvonalon túli részen a mai állami gazdaság gyümölcsös tároló környékén volt. Településünk ebben az időben szilaj telkes, soros falu lehetett. E jellemző vonása ennek, hogy a házak az út mentén épültek. A házak és a kerítések utcaszintben vannak. Erre a típusra jellemző a zártság. A falu belsőségét szalagtelkes rendszerbe osztották fel. A jobbágyok telkei párosan sorakoztak egymás mellett, ami lehetővé tette a közös utcára, vagy térségre kifutó csoportos tömörülést, a jobbágytelkek /házhelyek/ faluközösségben való összevonását.

4. A XIV.-XV. században a telkesjobbágy gazdálkodásának alapja a földesúri birtokhoz tartozó megművelt jobbágytelek volt. Ennek nagysága változó volt, 30 - 70 hold. A falu fejlődésével a lélekszám, növekedésével a teleknagyság osztódott. /fél, negyed és nyolcad telekre/ A XVI. század második felében egy-egy jobbágycsalád még fél vagy egész telken gazdálkodott. Ebben az időben a telek nagysága 20-40 hold szé-
násból és 10-20 kaszásrétből állott. /1 kaszásrét kb.: 1200 négyzetűl/

Mátyás király az ország több helyén időközönként törvénynapokat tart, amelyeken a főurak, a kőszemesek visszaéléseit megszünteti.

Arra ügyelt, hogy semmilyen károsodás ne érje sem a parasztságot, sem a városi polgárságot, a bányavárosokat. A városok pártolása összefüggött a szegény parasztok helyzetével. A parasztok sorsa összefüggött a mezővárosokkal. Ezek nem csak terményt adtak, hanem hadiszereket is, és katonákat küldtek Mátyás király seregébe. "... már elmondhatjuk öfelségével, hogy szemlátomást kapnak erőre a szebbnél szebb városok: mert a szabad költözködés biztosításával szabadabb mozgásba jutott a röghöz kötött jobbágy. Múltán fáj az országbeli nagy uraságoknak, hogy a vásároló polgár és paraszt jószágát nem lehet többé büntetlenül elragadniok: nem tom-bolhat úgy az erőszak, mint rég."

Vagyis ezzel Mátyás király biztosította a jobbágyok és szabad parasztok költözködési jogát, ami a termelés felfelé ívelését eredményezte.

A városi polgárság és a parasztság védelmében megalkotják az első magyar törvénykönyvet a "Corpus Juris Hungariae"-t, mely hivatva volt az első magyar visszaélések megszüntetését biztosítani. 1481-ben kelt törvény szerint dézsmát csak gabonából, borból, bányából, méhekből, kölesből, árpából, zabból volt szabad szedni, másból nem.

Az elmondott intézkedések kedvezővé tették a falusi jobbágyok helyzetét, ami Mátyás király halála után újra nyomasztóvá vált. A főurak, a nemesek és az egyházi birtokosok érdekeinek megfelelően Werbőczy "Tripartituma" a jobbágyokat teljesen röghöz kötötte.

A Mátyási idők felszabadult jobbágy életet visszakövetelve felkelt Dózsa népe urai, elnyomói ellen.

Az 1514-es felkelés elbukott s a teljes jogfosztottságot eredményezte.

Ebben a nehéz belpolitikai helyzetben megjelenik hazánkban a török, s ez újra néhány évszázadra a jobbágyok, a parasztság szenvedésteli életét jelentette.

A XV. század második felében a jobbágyra a robot mellett a megyei és az állami teher mindjobban erősödik. Mátyás király idejéből származó dica, vagy rovás adó volt az állandó állami teher, melyhez rendkívüli hadiadó is járult. A dica nagyságát megyénként állapították meg.

A megyére kirót adót annyi részre osztották, amennyi dica volt. Az adó alapja a telek és a porta volt. 1597-ig egy jobbágytelket tekintettek portának. Az adóköteles portákat a nemesek közül választott rövő /dicator/ írta össze. Az adókivetést és a behajtást a kamara végezte.

1609-től négy jobbágyház, vagy ~~éjzenkellásbálsérház~~ tett ki egy portát. Csak az egész telkes jobbágy adózott külön.

A XVII. század közepéig két személy 2-4 igás ökör vagy 16, 30-60 poszonyi mérő búza, vagy rozs rétesterülete, két pálinkafőző üst, 30 Ft évi pénzjövedelem volt egy dicsa.

Föld vonatkozásában 34 hold szántó, 36 hold kaszáló, nyolc kapa szőlő /8 kapa 94 n-ül/ tett ki egy-egy rovást. Robot megváltás címen is fizettek bizonyos összegeket, mely nem volt általános. Ezt csak a "gazdagabbak" bírták fizetni. Ilyen módon alakult ki a parasztságon belül a "szabadosok" rétege. Ez az elnevezés későbbiekben családnévként is szerepel. /Szabados/

A XVI. században megindult a majorsági gazdálkodás. Ez megsokszorozta a jobbágyterheket. A gabonatermelés akadályozta saját földjének művelését, a robot napok száma emelkedett. A majorsági földek egy darabban a jobbágyföldek közé ékelve feküdtek. Ezért gyakoriak voltak a határ újra való felosztása. A kialakult földközösség első szakasza a terménygazdálkodás kora, melybe a földesúr is beletartozott. Ő kétszer annyi nyilat kapott, mint egy jobbágy család. A fejlődés e korban tiszta falusi közösségből az egyéni birtoklás felé haladt.

Az erdőirtásból származó szántó mindjárt egyéni birtokká vált, a földesúré. A földközösség megszűnésével a földesúri vagyon értelmezője és a paraszti birtok végleges típusa a jobbágytelek lett.

Ennek dicsmája a földesúr megélhetését, robotja pedig az urasági birtok számára az állandó munkaerőt biztosította.

Jellemző vonása ebben az időben a mezőgazdasági művelésnek a munkaeszközök közös használata, a közös szántás, eketársulás-ekeközösség. Az ekeközösség tagjait "együttaszántóknak" /cimboráknak/ nevezték. Egy-egy ekéhez 8-10 ökör tartozott. Tehát ösztönösen érezték a társulás, a szövetkezés szükségességét, ami a munka gyorsabb elvégzését eredményezte.

Érvényesült az elv: Egyesülésben az erő!

A falu lakói az aratást sarlóval végezte s közös munka volt a behordás, és a cséplés is. A cséplést kézzel végezték, majd az ökrök, lovak bevetésével, tiporással. Ezért ez hosszabb időt vett igénybe.

A közös gabonátáblán kívül vetettek még kendert, borsót, lencsét, babot és káposztát. Kettős vetésforgó szerint művelték földjüket. A vetésforgón kívüli szántóföldeken, a belső és külső kertekben hüvelyeseket, zöldségféléket, répát és tököt termeltek.

A termelésből szoros összefüggésben állott az állattartás.

Csak a lábas jószágot tekintették vagyonnak. Az állatok száma /főleg ökör/ volt a gazdagság fokmérője.

A jobbágyok legfontosabb állatai: a szarvasmarha, ló, juh, és a sertés.

A ház körüli egyéb állatok: a liba, csirke, tyúk, kappan, pulyka. Ezekből a jobbágy különféle szolgáltatások címen tartozott a földesúr konyhájára.

A jobbágy mint kizsákmányolt osztály mellett a kizsákmányoló osztály két részre oszlott: az egyházi és világi nagybirtokosokra és a köznemességre. E két réteg kialakulása a XV. században ment végbe.

A bárók és a köznemések helyzetében a XV. század közepe táján állott be fordulat, amikor a köznemesség szervezkedve érdekei védelmére felhasználta a megyei intézményt. A megyét saját önkormányzati szervvé építették ki. Megyénk első székhelye Nógrád /Neográd, Neugrád, Novigrád/ volt, majd a XIV. században gyarmat a megyeszékhely. Gyarmat 1244-ben még Hont várához tartozó pusztá.

A tatárjárás után 1246-ban kapták birtokul a Balassák ősei. 1290-ben már nógrád megyéhez tartozik s 1330-ban vásároskely.

A XIV. és a XV. században rendszerint gyarmaton tartja gyűléseit Nógrád megye. Ez a tény azt igazolja, hogy a mezővárosok közé tartozik s azóta vezető szerepet játszik a későbbi évszázadokban is a megye életében.

A megye járásokra oszlott, melyek kezdetben számozva voltak: első, második, harmadik járás stb., majd később névvel látták el a szolgabíró személyéről. A dicális összeíró jegyzék szerint 1570, 1575, 1578-ban Hándor a negyedik járásban van, majd 1584-ben a harmadik járásban találjuk. Az 1514-es parasztháború elbukásával a köznemesség nagy része is elveszti birtokait. A jobbágyok számának erős csökkenésével a megtorlás teljessé válik, s így megindul a főurak birtokszerzési versenye.

Ez a hullám Nógrád megyében is végig süpör, s ennek eredményeként a hatalombajhászás és vakság lesz urrá a megyei nemességben.

Ebben a nagy zűrzavaros helyzetben mégis a gazdasági fellendülés jelei mutatkoztak, mert a természeti gazdálkodásból az egyszerűbb árutermeletésre való átmenet következett be. A jobbágyok az anarchia idején nagy szenvedésen mentek keresztül. Ezt a helyzetet kihasználta költöttségének lazítására. Megyénk területén többfelé mezővárosok jönnek létre. A királyi birtok kisebb részuradalmakba ~~gyarmatosításra~~, melynek élén a várnagy állott. Erőteljesen fellendül a kézműipar s mindenfelé megindul a nagyarányú szőlőtelepítés.

Ilyen körülmények között jutnak el a mohácsi vészhez 1526. augusztus 31-én. A csatavesztés és a főurak torzalkodása szabad utat nyitott a Töröknek Buda felé. 1541. augusztus 29-én csellel elfoglalják Budát s ez gyökeres fordulatot hozott a további életre.

A török megjelenése új határhő a magyarság életében, s a népre igen súlyos hosszú szenvedésbeli korszak következett.

3., Élet a török hódoltság idején

Az ország fővárosának elfoglalása után a török Buda várának megerősítését hazánk északi bányavárosok megszerzésében látta.

Az ellenállás gyengesége bátorítást ad, hogy hadseregét átrendezve újabb lendületes támadással megszeresse a nógrádi várakat, hazánk északi részét. A készülődés híre felkészületlenül érte a nógrádi várakat s ezért a török terjeszkedés gyorsan terjedt szerte Nógrád megyében is.

A török nem várakozott Visegrád és Vác /1543/ elfoglalása után 1544-ben Mohamed Budai pasa Nógrád várának elfoglalására indult. Kis ellenállás után birtokba is vette azt, ami Ferdinánd király birtoka volt.

Nógrád igen fontos bázis lett a további hadműveletek szempontjából katonailag és közigazgatásilag.

Innen, mint a rablóhadjáratok kiindulópontjából, Mohamed seregei végig dúlják Nógrád megye déli és középső részét. E hadjárat során foglalják el Szanda várát 1544-ben, ami szintén királyi birtok volt, majd Gyarmat városa - a vár nélkül - kerül török kézre. Innen a cél Szécsény elfoglalása volt. Mohamed seregei elfoglalják Hatvan mezővárost is, s ezzel egyidőre bezárul a kör délről s így megkezdődhetett a meglepetésszerű támadás sorozat a kulcshelyzetű északi várak ellen. A török az elfoglalt váraktól 1544-1548 között rajtaütésszerűen végig dúlja az Ipolyig terjedő részt.

E hadműveletek során kerül Török kézre Nándor és Kelecsény. Ennek pontos ideje nem határozható meg /1544-45 között/. A két falu mint portyázási terület volt jelentős. Különböző alkalommal sikertelenül rajtaütött Gyarmaton és Szécsényen. E portyázásnál jelentős szerepet játszott Szanda vára. A szandai vár őrségének létszáma 235 egyén. Martalozók teljes száma 67 és az agét /Mohamed aga/ mind ráciz nemzetiségűek".

/Aga= katonai főrangú tisztviselő címe - 100 lovas élén áll./

Lovasok száma: 56 fő. A vár ágyúval is rendelkezett, melyhez 10 fő ember is tartozott. Ez a létszám elegendő volt ahhoz, hogy gyarmatig rettegésbe tartsák a környék községeit. Az adatok 1546. szept. 27-én keltezettek.

A szandai vár műsztafizok és topesik /tüzének/ zsoldlajstromában 1546.

március 3-tól 1547 február 19-ig terjedő időben ezeket olvashatjuk: Ali

Abdullah aga /várparciusnok/ zsoldja 23 akcsen /akcse= török pénzegység

legkisebb értékű forgalomban lévő pénznem./ Helyettese Firhád kiája,

zsoldja 12 akcsen. Alattuk öt bölük /öt-tíz emberből álló szakasz/ össze-

sen 50 emberrel tartott. Ezeknek napi zsoldja hét akcsen.

Tüzérek, /Topesik/: főtüzér Hasszán szertopcsi, akinek napi zsoldja 14

akcse, akihez tíz emberből álló szakasz egy bölük tartozott. Ezeknek

napi zsoldja hét akcse.

Összesítve a község adatok éves viszonylatban 231.400 aszt tett ki.

Ebben az összegben a teljes szoldos csapat bére nem szerepel.

A török hatalom alapja a szoldos hadsereg. A katonaság fenntartása nagy összeget emésztett fel, amit a fenn közzétett hivatalos adatok is igazolnak. A kiadás fedezésére sajátos adórendszerrel dolgoztak ki, ami mind a szultán kincstárába folyt be. Ehhez tartozott a portyázás során szerzett zsákmány is. A portyázó csapatok mindenütt raboltak, falvakat éggettek fel, s a lakosság egy részét elhurcolták. A fiú gyermekeket janicsárokká nevelték s ezzel biztosították a szoldos sereg állandó létszámát. A megismétlődő portyázás miatt megindult a település fokozatos elnéptelenedése. Ez érvényesült Nándor, Kelecsény esetében is.

A két falu, a portyázó csapatok útvonalába esett, mert szandavár közvetlen szomszédságát elveszték. Ez a tény sok szenvedést jelentett a két falunak, s sietettette azok elnéptelenedését. Az elfoglalt török területekről, ellenőrzés alatt tartott falvakból a különféle adókról pénzügyi jegyzéket, az úgynevezett "difterek"-et készítettek, ami a szultáni kincstárral való elszámolás alapja lett. Az eddig ismert összeírásokon kívül az utóbbi időben a török levéltárak /Ankara/ forrásanyagából már több eddig ismeretlen összeírások, tanulmányok jelentek meg. Ezek a munkák bizonyító erejük, ilyen fontos forrásmunkák, eddigi ismereteinket szélesítik.

Ilyen munka: Káldy-Nagy Gyula: Kanuni derri Budin Tahriv Defteri 1546-1562. Ankara 1971. /Budai szandzsák összeírási jegyzéke./ Ebből az összeírásból tudjuk meg, hogy Kelecsény és Nándor már 1546-ban adózott a töröknek, tehát a községek a szultán bennhatósága alá tartoztak.

A magyarországi városok, falvak lakóiról és szolgáltatásairól készített török összeírásokat három csoportba sorolhatjuk.

1, Szandzsák - összeírások /közigazgatási terület/

2, Dzsizje - adóösszeírások, állami adó

/dzsizje - adó- kivetésére megállapított vagyoni kategória, az önálló keresettel és 300 akaszt örököslegesen rendelkező ház, család /hane fizette/

3, Tizedjegyzékek.

A három közül az első a bevezetendő, az utóbbi kettő pedig a bevezetett adókról, illetve tizedekről készült. E kimutatások gyakran nagyon különböznek egymástól, épígy mint, "a dicális összeírások," dicsmajegysek vagy urbáriumok.

Jellemző: Az oszmán birodalomban, hogy minden muzulmán egyenlő. Egy a vallás a mohamedán, egy a szokás és egy a törvény. Nincs örököslegesen, örököslegesen cím.

Mindenki saját sorsának intőszője, tehetsége, ügyessége és ravaszsága szerint, családnevek sinosenek. Az "egyenlőség és szabadság" birodalmában minden a szultán önkényétől függ. Elképzelhetetlen a császár hatalma, szeszője szerint Ul, háborút indít, békét köt stb. Az államjüvedelmekkel a birodalom földbirtokainak legnagyobb részének mint tulajdonos bánik, osztja, fosztja, a hivatalokat, a jüvedelmeket. A szultán nem felel senkinek, ezért számadással sem tartozik. Tehát korlátlan hatalma van hazánkban is. A mohamedán jogszabályok jutottak érvényre nállunk is.

Ebben az állami szervezetben a magyar hódoltsági területen a meghódoltságtól egy talpalatnyi föld sem maradt magántulajdonban. Minden ingatlan, minden jüvedelem a szultán rendelkezésére állott. Megszűnt minden nemesi jog és szabadság, megszűnt a dézsma, a ~~szabadságvesztett~~ a majorsági föld. Összeroskadt az államhatalom, a városi és községi szervezet és megbomlott az egyházi szervezet is. Az egyenlőség jegyében a majdani földesúr, a nemes olyan "rája" lett. /rája= alattvaló a behódolt terület nem mohamedán lakója/, mint jobbágya, utolsó zsellérje.

Fegyvert, izlése szerint öltönyt sem viselhetett. A török törvények által szabott terheket ugyanúgy kellett viselnie, mint jobbágjai.

Emiatt menekültek el királyi területre, elhagyva lakóhelyét, birtokait. A török közigazgatás bevezetésével az elfoglalt területeket ejáletekre, szandzsákokra, és vahijákra osztották.

Az ejálet, mely több szandzsákokból álló ~~közigazgatási~~ terület, melyet vilájetnek is neveztek. Mai értelemben tartománynak felel meg, ami több megye területét foglalta magába.

A szandzsák katonai kerület /megye/ melynek székhelyén török kereskedőket és iparosokat is találunk. Ennek élén a szandzsákbég /a kerület katonai és polgári kormányzója/ állott.

A vahije /bírószági kerület/ élén a kádi bírósági állott, akinek a falvak bírái alá voltak rendelve. A kerület kádija időnként sorra járta a falvakat ahol polgári és büntető perekben bíraskodott és az adószedők elszámolásait ellenőrizte, hitelesítette. Külön fizetést nem kapott, mert a bírságpénzek képezték jüvedelmét. Pénzzel meglehetett vesztegetni, ami gyakori jelenség volt. A bírság alapja a vagyoni helyzet.

Értékhatás a 300 akese jüvedelem. A török a falu népét egyszerű adóslanynak, jüvedelmi forrásnak tekintette. Az adózás mindenféle címen ilyen nagy volt. Minden kisebb terményből minden állat utánizsedet kellett fizetni.

Minden hordó után 15 akosét, a nem mohamedán hajadon férjhezmenésekor 30 akose menyasszonyadót, özvegyasszonyférjhezmenésekor 15 akosét kellett fizetni. További adónemek: tejadó, kert adó, sertés adó, legelő adó, juhadó. A műveletlenül hagyott szántóföldek után "föld meg nem művelési adó"-ként 150 akoset szedtek. Egész évben kijáró malacok után 50 akose, félővig kijáró malacok után 25 akose volt kivetve. Minden 260 négyszögöl kert után 4 akose volt az adó. A felsorolt adófélések iga-solják, hogy mindent megadóztattak, amiből pénzt facsartak az állami kincstár számára.

Falunk lakossága adózott a földesúrnak, a királynak /dícatro adó/, a püspöknek, a török szultánnak és a timárnak. Egy-egy jobbágycsaládra 25 forint körüli teher esett, ami egy ekefogat árának felelt meg.

Ezért a telkesjobbággy egyre kevésbé tudott eleget tenni kötelezettsé-gének. Így szaporodott a zsellérek, vagyis az igaerővel nem bíró s ön-állón gazdálkodni nem tudó parasztok száma.

A parasztok gazdálkodásába sem a kincstári képviselők, sem a zsoldhűbé-resek nem szóltak bele s így a termelés rendje, a falu belső élete sem változott meg. Nándorban és Kelecsényben a mezőgazdasági kultúra fejlő-désében teljesen megállott, visszafejlődött. A csökkenő lakosság nem tudta a határt a régi állapotban fenntartani. A virágzó szántóföldekből legelők lettek, s így a kevesebb munkát igénylő állattenyésztés alakult ki. Az elhagyott földeket mindenki szabadon foglalhatta el, minden mű-velési kényszer nélkül. A pusztává lett falvak /Kelecsény/ romos he-lyén legelésző állatok után is szedtek adót.

A szandzsák, összeírások mint már említettük a bevételezhető kincse-tári adókról készített elszámolások. Ezek hivatva voltak rögzíteni a lakosság szolgálat kötelezettségeit. Összeírára került a családfő, serdült fiai. Gyakran beírták a család valamennyi felnőtt férfi tagjait, ha egy kenyéren éltek. Így idős apját, nőtlen testvérét, nős fiát, ve-jét és szolgáját. Ilyen esetben csak a családfőt írták be vezetéknevén, míg a családhoz tartozókat keresztnévükön sorolták fel.

Keresztnévén vezették be a bírót, a papot, a kovácsot, és az özvegyasz-zonyokat. Ezek az összeírások megadják helységenként az adóköteles házak számát és különböző címeken részletezve a befolyt jövedelmet.

Az 1546. évben készített budai szandzsák összeírásában /török/ falunk neve: Nándor, mely a váci vahirjéhez tartozik, a 203 község az össze-írásokban /174-175 oldal/. Ebben az összeírásban találjuk Debercsény, Kelecsény, Mohora, Szandakér, Szanda, Surán, Herencse, Szügy, Bercel, környékbéli falvakat.

Érdemes megemlíteni alábbi falvakat : "Szinkota /Cinkóta/, 68481 /G848115/, Besenyő /Máriabesenyő/, Bak /Bag/, Mónár /Monor/. A helységek nevei azóta nagy változáson mentek keresztül. Nándor faluban /Karye-1 Nándor/ adózásra kötelezett családok:

Petri pap, Petri diák; Simon Pál, testvére Antal és Gergely; Román Petre, testvére Gergel; Kovács Petre, Nyár Alberd; testvére Márton és Gergely; Varga András, testvére Balázs, János; Jakab Pál János, testvére Martias; Kucsma Gergely, testvére Benedek; Orbán Pál, testvére Gergely és fia Tamás; Kucsma Benedek és Gergely fia; Ormos Miklós, Ambrus testvére; Darános Ferenc, fia Márton; Darános Bérinc, fia János; Ormos Pál, fia Ambrus; Fekete Pál, testvére Ágoston, Ambrus; Jakab Bálint; Jakab Antal; Darános Márton, testvére Ferenc; Román Dimitri; Román András, Diger Román András; Román Miklós, testvére István, Pál; Petre Imre, Márton testvére; Kajács János, testvére Gergely; Kajács Bálint; Kajács Ferenc; Csóri János; Domján Mihály; Bálint fia; Darános Bercsik, fia János; Darános Márton; Beke Ambrus.

A török nyelvű leírásban/az összeírásban/ a nevek magyarul vannak leírva. A felsorolt 30 család vagyona 50 - 1500 fi /filorit = arany forint/ között van. /1 fi = 100 dénár = 50 akese = 100 pénz/

Rájuk kivetett adó: 6000 fi, mely összeget a szultán kincstárának kellett fizetni.

Tizenhat év múlva új családi nevek jönnek elő, a régi nevek mind ritkábbak.

Ismerkedjünk meg az 1562-ben összeírt 32 családdal: Kövér Pál /2/Imre, Fia István; Varga András, Ambrus fia; Kucsma Benedek, fia Pál; Orbán János; Kajarics János; Orbán András, fia Márton; Darános János, fia Mihály; Ormos Ambrus; Darános Lőrinc; Ormos Ambrus; Fekete Antal; fia Ambrus; Jakab Bálint, testvére Ferenc. Román Antal; Jakab Antal; Darános Márton; Kovát Ferenc; Kovát Pál; Domján Pető, testvére Máté; Kajács Gergel, fia István; Felek Ágoston; Gál Kovács, fia Ferenc; Darános Antal; Domján György; Darános Bercsik; Simon Antal, testvére Gergely; Berncsik Gerle, fia Imre; Orbán Tamás, fia Petre; Kajarics Ambrus, fia Antal; Varga János; Berta Antal; Lacki Bertalan; Bere Márton, testvére Gergel.

Fizetendő összeg: 5070 fi. E mellett 30 ház után kapu adó címen, - kapunként 50 fi - 1500 fit vetettek ki. Ugy látszik két háznak nem volt kapuja s így nem lehetett a kapuadót kivetni. A kapuadó tulajdonképpen földesúri járandóság volt, melyet mindenkinek kellett fizetni, akiket dzsiszje adó fizetésére köteleztek. A kivetett adók Sinan béget illette.

Minden differ végén megjegyezték, hogy az összeírt adót hová kellett fizetni, illetve kit illet meg, s ki volt az összeíró biztos.

Lapongassunk tovább a török adókirovásokban.

A hitetlenek fejadója a budai lírában 1559.-rkt. 2-án keltezéssel az 1559. évre Musztafa bég volt budai differdár /pénzügyi intéző/ bevételei szerint 5755 ház után befolyt adó 293.505 akose.

A Pesti nahiában Kelecsény 11 házzal szerepel s a fejadót Musztafa bégnek kellett fizetni. Nándor ebben a jegyzékben nem szerepel, viszont ben Derosen /mai Debercsény/ 13 házat, Mohorán 31 házat írtak össze adózás céljából.

Beosztás szerint Kelecsény falu Sinán bég budai defter zómságába tartozott s adóit néhány kivételtől eltekintve oda kellett fizetni. 1562-ben 3022 akosét fizettek a bég kincstárába.

Káldy-Nagy Gyula budai szandzsák összeírási jegyzékében /143. oldal/ Kelecsény falu a 161. sorszámmal szerepel.

"Karye-i Kelecsény Tabi-i m" adózásra kötelezettek:

1546-ban:

Nagy István, fia János, Petri, Miklós;

Kasza György, fia Alberd, testvére János;

Zsoldos András, Kár Alberd; Zombos Pál;

Kis Balázs; Vadadi Helemen; Kovács Pál, testvére János.

Ez összesen nyolc család. Cselédenkénti vagyon értéke 50-250 fi között mozog. Összesen 2600 fi /filorit/ adó fizetésére kötelezettek.

A családok vagyoni értéke jóval kisebb mint a Nándoriaké. "iből adódik ez? az adózásra kötelezettek kevés megművelt föld területtel rendelkeztek. Lehet, hogy atermés is gyenge volt, a földek minősége sem lehetett jó. Ebből adódhatott az alacsony átlag jövedelem.

A kivetett adót a budai szandzsák Nasuh timárjának kellett fizetni.

/ szultán hibérése/

1562-ben a Sinán bégnek alábbi 11 család adózott:

Kelecsén András, fia János; Kelecsén Laos;

Katáza Aberd, fia István; Nagy János, fia Petre;

Zsombori László; Jakab Pál Benedek; Kovács Pál, fia János; Kis Balázs;

Motres Ferenc; Filip Gergel; Várbói Gyenős, fia Petre.

Érdemes felfigyelni arra, hogy a "Kelecsén" család név egybeesik a falu elnevezésével. Vajon Kelecsén András és Lajos a nevet adó Kelecsén család leszármazottai?

Ez az azonosság nem állapítható meg egyértelműen. Nagy a valószínűsége ennek, mert a falu neve család nevet takar. Nem hiszük, hogy a véletlen egybeesés lenne ez. /Lásd Nándor esetét!/
.

A budai eszandzsák fejadó defterében 1627. szept. 11-1628 április 22-ig kúszott Lander /Hándor/ három házzal szerepelt a sorozatban. Szembetűnő a házak számának erős esükkendése. A defterben összesen csak 1343 házat írtak össze a 1559 évi összeírásal szemben, amikor 5755 ház szerepelt a kimutatásban.

Az 1633-34. évi budai eszandzsák fejadó összeírásában a 17. Lander /Hándor/ öt házzal a városi váhijéhez tartozik a szomszédos Mohorával /három ház/ együtt. Az adó nagysága külön nincs meghatározva.

Felvetődik a kérdés, mi az oka a házak számának erős esükkendése? Kettő oka van. Amiről már szöltünk a gyakori rabló hadjáratok alkalmával a falut kifosztották, felégették, a lakosság egy részét elhurcolták. A megmaradt lakók egy része északon, a királyi Magyarország területén keresett menedéket. A zaklatások, az üldöklés a falu lakosságát pusztította, s így a falvak pusztulásra lettek ítélve.

Másik oka, a nagy adóterhektől való szabadulás, s ez az út a városokba való menekülést jelentette. Kelecsény és Hándor a a kettős adózás területéhez tartozott. U. is a királynak, a püspöknek a vármegye rendszerén keresztül adóztak. Erről már előzőekben tettünk említést.

A súlyos adóterhek rányomták bélyegét a falu életére.

Az adóterhek, valamint a fosztogatások ellene mondanak Szulejmán szultán rendeletének. "Abudai vilájetben mindenki maradjon a helyén, sem maguknak, sem gyermekeiknek sohasenki bántódást nem okoz. A birtokukban levő ingóságuk, a városban, a falvakban levő házaik, boltjaik és más épületnek, szőlők és kertjük ültetvényei a saját tulajdonuk, birtokolják azokat úgy, ahogy akarják...

Az általuk megművelt szántók is maradjanak birtokukban, de nem tulajdonbirtokként, mert ezek a mohamedán kincstár földtulajdona, csak kölcsönadás útján kerül a rája birtokába." /Rája = nem mohamedán vallású alattvaló/

A rendelet első részében a szultán biztosítja a személyi szabadságot, "sem maguknak, sem gyermekeiknek soha senki bántódást nem okoz." Mégis gyakorivá vált a személyi elhurcolás, a házak felégetése, állatok elhajtása stb.

Ha az okokat vizsgáljuk nem találunk magyarázatot a történetekre.

A rendelet második része a földtulajdonra vonatkozóan egyértelmű. A föld a hűbéri rend alapján a szultán kincstárának, a hatalom törvényes képviselőjének a szultáné.

A rája csak kölcsönként birtokolja a földet s annak megművelésébe szabad kezet adnak. Csupán a kivetett nagy adót kell a rájának teljesíteni s a fennmaradó termelt érték felett szabadon rendelkezett. Annak értékesítésébe, felhasználásába nem szóltak bele.

A kivetett adó behajtásáról időben gondoskodtak.

A kapudót Szent Demeter napkor és a fejadót is ugyanakkor kellett fizetni. Így biztosította magát a török az adó biztos befizetésére.

A szolgáltatások pénzbeli értékének kiszámításakor a hivatalosan megállapított árak voltak irányadók.

A gazdasági helyzet megismerése után nézzük meg a török további terjeszkedését.

A török terjeszkedésének megakadályozására az 1546. évi országgyűlés elrendelte a Léva-Ipolyság-Drégely-Gyarmat -Buják-Pásztó- vonal erősítéseinek helyreállítását és megerősítését. E munkálatokat késve, csak 1548-ban kezdték meg. A török csapatok készülődtek az északi nagy támadásra.

Az említett várrendszernek igen nagy jelentősége volt a Garam-menti bányavárosok védelme szempontjából. Ezt a célt szolgálta az északi vármegyék 7000 fős serege Füleknél, majd Tenfel tábornok 4000 fős csapata Lévánál. 1552-ben a török elérkezettnek látta az időt, hogy megerősítse helyzetét az északi végeken. Ali budai nagy pasa hadjáratra készül. Veszprém és Visegrád elfoglalása után a Dunán átkelve 12000 főnyi sereggel a nógrádi várakra támad. 1552. július 6-án elesik Drégely, majd Ság /Ipolyság/ Gyarmat vára, Szécsény másodszor és július 15-én Hollókő, Buják, kerül könnyen török kézre. Ez a nagy támadás behorpasztotta a végvári rendszert, de a hódító tervei megtörttek a végvárak ellenállásán.

A Hont - Nógrádi várak elfoglalása után Ali basa Léva felé fordult. Ekkor Tenfel tábornok megütközött a törökkel Palástnál, de a csatát elvesztette. Így már nem volt semmi akadálya, hogy a törökök Füle és Salgó felé forduljanak. Mindkét várat elfoglalják és Salgó kézrekerítésével lehetővé vált Somoskő ellenőrzése is.

A várak eleste után a győztes török sereg Szolnokot elfoglalja és ezzel végetért az északi hadjárat. Így az Ipolytól a Tiszáig zárult a kör.

A tizenötéves háború jó alkalom /1591-1606-ig/ a török iga alóli felszabadításra. 1593-ban a kassai főkapitány serege felszabadítja Szécsényt, Gyarmatot, Mohorát, Nándort és Kelecsényt. Nándor és Kelecsény 1593-tól 1626-ig a királyi Magyarországhoz tartozik, megszabadulva első ízben a töröktől. A török az elvesztett területekbe nem nyugszik bele, s rajtaütéseivel állandó nyugtalanságot keltett a végvárakban, és a falvakban.

A török - magyar háborúskodás újra megindult, mert a zsitvatoroki béke újra módot adott a töröknek hódoltató csapatok küldésére. Így évek múlva a hódoltság fokozatosan északra haladva elérte újra az Ipoly vonalát.

Nógrád megye nagy része újra a török adófizetőjévé válik. 1627-40 között. Ekkor kezdődött meg a második török hódoltság időszaka, mely nagyban akadályozta a majorsági gazdálkodás kifejlődését.

1627-től Nándor és Kelecsény újra a török hódoltsági területhez tartozik. Bizonyíték a budai szandzsák fejadó defter 1627-es összeírása, melyről már tettünk említést.

A sikeres északi hadjárat után a török célja Bécs elfoglalása volt.

E hadjárat teljes sikere érdekében Budáról Bécs felé az utat biztosítani kellett s ehhez szükséges volt az Ipolyvölgy s Bécs felé vezető úton a várak végleges birtoklása.

E cél érdekében 1663 nyarán Küprülü Ahmed nagyvezér nagy sereggel Esztergomnál át kel a Dunán, elfoglalja Párkányt, Lévát, Érsekújvárat, majd seregével visszafordul, s az Ipoly mentén Ipolyságot és Palánkot veszi birtokba. Az erős, jól felszerelt sereggel nem mer szembeszállni Gyarmat /a várat lerombolják/, majd Szécsény, Hollókő, Buják kerül török kézre. E harcok során a magyar seregek szétszóródtak, ami biztosítékot jelentett Bécs elfoglalásához.

1683-ban Kara Musztafa nagyvezér 200000 főnyi sereggel új hódító hadjáratra indul s ostrom alá veszi Bécs városát, a császári birodalom fővárosát. A császár a külföldi fejedelmektől segítséget kér. Szobieski János lengyel király seregei, az osztrák haderők Lotharingiai Károly vezetésével igen súlyos vereséget mérnek Bécs ostrománál s az egyesített hadak Thököly 15000-es seregével viasszaszorítják a Duna mentén a törököt Budáig.

A lengyel seregek a párkányi és esztergomi/Szobieski lengyel király elesik/, győzelmes csata után az Ipoly mentén Hont és Nógrád megyén keresztül hazaindultak.

Utközben a lengyel csapatok 1685-ben felszabadítják az ipolyvölgyi várakat, falvakat. E hadművelet során felszabadul Kelecsény, Nándor, Debercsény, Mohora, Szandavára és a többi környékbéli falvak.

A török Buda védelmére az északi végvárak megmaradt kis erőit visszavonja. A közbeeső falvakat felégetve, a teljes pusztulás képét mutatják. Szobieski seregei után a császári hadak is pusztítást okozva foglalják el a volt török területeket. Így kerül a császárnak kezére a Nógrád vára is, mely az északi végvárak hadjáratainál oly fontos szerepet játszott. Az egykorú térképek alapján Nándor, Szanda, Mohora 1685-ben már a királyi magyarország területén van. A királyi magyarország 1686-os dicélis összeírásában Nándor teljesen elhagyatott területnek van feljegyezve, amikor háromnegyed portát irtak össze. Ez is bizonyíték, hogy a település elpusztult, s már nincs török hódoltság alatt. Nándor, valamint Kelecsény elnéptelenedett, teljesen lakatlanná vált. Az egykori virágzó falvakból romhalmaz lett, az élet egy kis időre megállt. Kérdés az, vajon meddig tart hazánk hazánk egén a vérzivatar által keletkezett kényszerű szendergés?

Nándor és Kelecsény kap-e új erőt, lendületet az élet megindításához, a falu újra életéléséhez? Erre a választ a későbbiekben adjuk meg.

A török kiűzésével 1685-88 között a nógrádi főesperes, Ordódy Zsigmond "Canonica Visitatort" végzett a vidék plébániáinál. Nándor a nógrádi főesperességhoz tartozik.

Pázmány Péter 1629 évi a Nagyszombati zsinat történetéhez csatolt I. függelékben írja, hogy a váci egyházmegye Kisnógrád, Pest, Csongrád megye és külső Szolnok vármegyékre terjed ki. Pázmány abban az esztergomi érsekség, nógrádi főesperességhoz sorolja Nándort, Kelecsényt, Debercsényt is. 1672-73-ban térkép készült a váci egyházmegye templomos községeiről. Nógrád megye templomos községei közt találjuk Nándort, de Kelecsényt nem. A török hódoltság előtti időben templomos hely volt Nándor, Kelecsény, Debercsény, Kúvesd /Nógrádkúvesd/ Becske, Bodony, /Kétdodony/, Szanda is, a környékbéli falvak közül.

A török hódoltság időszakában falunk a kettős adózás területéhez tartozott s ezért a királyi Magyarország számára is kellett a dica adót lerónni. Ezért volt nehéz helyzete a jobbágyságnak ebben a vészterhes időben. Tekintsünk egy pillantást a királyi Magyarország helyzetére, milyen változások történtek a XVII. században?

Legfontosabb változás, hogy a Habsburgok mind nagyobb befolyást szereztek hazánkban. Az erdélyi fejedelmek küzdelmei a Habsburgok központi törekvéseivel szemben nem hozta meg a kívánt eredményt.

A császári zsoldosok garázdálkodásai a Habsburgok elleni ellenállást mindjobban erősítette, elmélyítette. Az ellentéteket szitották még a vallási sérelmek is. A reformáció erőteljes előretörését jelzi, hogy Nógrád megye egy része áttért a református hitre s evangélikus vallású szlovák telepesek érkeznek a megye különböző részébe. Nándor lakói mind róm. kat. vallásúak s szlovák telepesek nem érkeztek. Így az említett ellentétek nem hatottak.

A török adóösszeírási jegyzékek bizonyossága szerint a falvak lélekszáma mind erőteljesebben csökkent, elnéptelenedett. Ezt a tényt igazolják a megyei dicális összeírások is.

Nándor az 1647-ben végzett összeírás szerint Ebeczki György szolgabíró járásában tartozik. Az összeírás említést tesz, hogy a falu török hódoltsági területen van. A porták száma 1, háromnegyed.

A falu egy malommal is rendelkezik, ami után 25 pénz adó fizetendő. 1647-ben Balassa Ferenc lesz gyarmat várkapitánya. Néhány év múlva a vár örökös főkapitányává nevezik ki. Gyarmat és környékének ura ebben az időben a Balassa család. A magyar városok és vármegyék monográfiájában olvashatjuk, hogy 1660-ban Nándor Balassa Imre részbirtoka.

Későbbiek során 1662-ben Horváth András szolgabírósa alatt a porták száma $1 \frac{1}{2}$, 1670 táján $1 \frac{1}{4}$. A malom után szintén 25 pénz adó volt kivetve.

A megyei összeírók 1683-ban csak $1 \frac{1}{4}$ portát írtak össze, ami egy jobbágy háznak felel meg.

Ez az összeírás jelzi a mélypontot a falu történetében.

1686-ban a török hódoltság felszabadulása után, Doway István szolgabíró járásában a dicelis összeírások teljesen elhagyatott területről számolnak be. A porták számában három jobbágházat jegyeztek fel.

Egy év múlva Kántor Pál szolgabíró járásában a helyzet változatlan.

1689-ben Bene András szolgabíró járásában Nándorról $1 \frac{1}{4}$ portát írtak össze.

Meglepő a kép 1692-ben, amikor 253 porta összeírásával a falu benépesedett. A legutóbbi /1689/ feljegyzés írta tehát telepeseket hoztak s így új élet kezdődött, Nándorban.

A telepítés ideje nem határozható meg, 1695-96-ban végzett összeírás megerősíti az 1692-es eredményt. A porták számán túl képet kapunk a lakosság megoszlásáról, gazdasági helyzetéről.

E szerint négy ökrös feles jobbágy száma 1, hat ökrös féltelki jobbágy 5, zsellérek száma 14, elhagyatott jobbágy telkek száma $6 \frac{1}{2}$.

Az 1696-os összeírásban Nándor község lakóiról ezeket olvashatjuk: "Varga Benedek bíró, Bagyal Miklós, Árvai Simon, Varga Mátyás, Varga János eski alatt villják, hogy két jobbágytelekből jelenleg 13 jobbágy él".

Az összeírás állatállományról nem tesz említést.

A jobbágy telkeket erősen megosztották. Ez egész és fél telken túl $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{16}$, $\frac{1}{64}$ -eseket is birtokoltak. Így a porták nagysága is e szerint alakult.

Az adókivetés alapja, egysége a "dica". Az említett összeírásban a lakosságra $221 \frac{1}{2}$, malomkő után $\frac{1}{2}$, molnárra $4 \frac{1}{2}$, üstök után 5 dicát vetettek ki. /üstök= szeszfőzésnél használt katlan./

1698-ban a község a kékkői járáshoz tartozik.

Ez év november 25-én végzett összeírás szerint, /mely két példányban készült /a dica kivetés az alábbi: lakosságra $169 \frac{2}{4}$, malomkő után $\frac{2}{4}$, molnárra 3, üstökre 5.

A xvii. század végén ujjaéled falunk. Kelecsény nem éled ujja, nem települ be. Régi Kelecsénynek emléke marad meg csupán. Az idő pora végleg elhantolja a volt települést s a későbbiek során mint pusztá kerül a történelem színpadára. /Kelecsény, Nagykelecsény, majd Kelecsénypusztá/. Ma már csak a vár őrzí volt nagy település helyét.

— 28 —

4. Ujjászedt Nándor

A török idő alatt Nógrád megye legfőbb falvai elpusztultak.

Az 1690-es évektől kezdődően megkezdődött a falvak benépesítése. Így került sor Nándor betelepítésére. A fellelhető írásos emlékek alapján hirt kapunk a jobbágyokról és nemesekről. A kivetett dica adó nem ad biztos és pontos tájékoztatást a lakosság számára vonatkozóan.

végzett népesség összeírásai a jobbágyok és zsellérek számáról adnak képet.

A császári önkény elnyomása a XVIII. század elején éri el a tetőpontot. Az adó és a robothátralék állandóan növekedett. A megyei nemesség nem gondolt nyílt ellenállásra. A másik oldalon látjuk a forrongó parasztságot, felkelések egymás után érik egymást. Hiányzott az összefogás és a tervszerű vezetés.

II. Rákóczi Ferenc zászlóbontása riadalmat keltett a nógrádi nemesek körében. Eleinte tartózkodóak voltak. 1703-ban Bottyán János ezredes, a későbbi híres kuruc generális, megbízást kapott, hogy a nógrádi nemesi felkelés élére álljon.

A kuruc seregek hadi kiadásaihoz a közösségek is hozzájárultak.

1709-ből származó feljegyzés szerint a sárospataki országgyűlés határozata alapján készült. "Hadi terhek" kivetés"-ében Nándorra vonatkozó rész a következő: "dica rovás forint összege 175, melyből improvicióra 40, melyből 27 1/2, a segedelemre, a többi a megye szükségletére marad. Hajdúk száma 3, fegyverzetre pénz 21, búza kilóban 65, zab 131 kilo, hús 17 mázsa 50 font."

Ezzel járult hozzá a parasztság a hadi kiadások fedezéséhez.

A nemesek, földbirtokosok hozzájárulásáról nem szólnak a feljegyzések.

A nemesi felkeésben való részvételről nincs adatunk. Ebben az időben Nándor nemese Fischer Mátyás. Tevékenységéről nem sokat tudunk.

Az 1700-as évek végén a vármegye havonta ülésezett, s egy-egy járás problémáit vitatta meg. Az ülésről jegyzőkönyv készült, latin vagy német nyelven, de néha találunk magyar szöveget is. Adókivetések általában magyar nyelven készültek.

Dica adó 1710-ben 90, 1711-ben 87, 1712-ben 99, 1713-ban 190 1/2, 1714-ben 170 1/4.

Nógrád megye falvainak és pusztáinak s azokban található jobbágytelkek száma: Nándorban 12, 1715 tájáról.

Az országbírói jegyző által végzett vizsgálat alapján készített 1716-1 jegyzék arról, hogy az 1715-1 országos összeírás készítői közösségenként mennyivel vették fel nagyobbnak a területet a megmivelt illetve jogosan összeírható föld kiterjedésénél. Nándorban ez 100 volt.

Es leszámítandó terület küblös földekben.

Az 1700-as években gyakoriak a különféle összeírások. 1710-ben, 11-ben végzett országos összeírás szerint Gerhardth György a falu birtokosa, aki nógrád és nagyhont vármegye több falujában birtokkal rendelkezik. Így Szentén, Debercsény, Ecset pusztán és Legénden. Az 1711-es összeírás erősen rongált fából épült kuriáját említi. /Országos levéltár U.et. C. fasc. XII. 374 . 1./ mely nándorhoz tartozik.

1710. június 4-i összeírás "Portio" kivetés Nándorra vonatkozóan az alábbi:

Zsellérek	Sessio j. telek	Fili- jai	Borcs ökör	Vaccs sertés	Oros juh	Apis méh	Egnis ló	...	...	Prata rétek
1. Varga György	1/2	2	4	2	-	2	2	10	3	
2. Varga János	1/2	2	4	4	22	4	6	10	3	
3. Nagy István	1/2	1	4	5	-	2	4	10	3	
4. Nagy Gergely	1/2	2	4	4	-	2	-	10	3	
5. Lantai György	1/2	3	2	3	-	1	-	10	3	
6. Varga Tamás	1/2	1	4	2	10	2	-	10	3	
7. Nagy András János	1/2	1	-	1	-	1	-	5	1, 1/2	
8. Poroszkai István	1/2	3	6	3	-	2	-	10	3	
9. Varga György	1/2	2	6	6	24	-	-	10	3	
10. Bagyal János	1/4	1	-	3	-	2	4	5	1, 1/2	
11. Németh Gergely	1/4	2	2	1	-	1	-	5	1, 1/2	
12. Nagy János	1/4	3	2	2	-	1	-	5	1, 1/2	
13. Debercsény	2, 1/4	2	-	-	-	-	-	-	-	

Egy év múlva az összeírás: adatai, 1911-ben június 6-án.

Személyek	Sessio j. telek	Fili- jai	Semina t. vetés	Borcs ökör	Egnis ló	Vacca sertés	Oros juh	Apis méh	Borcs
Varga Gergely	1/2	2	12	4	2	2	-	1	2
Varga János	1/2	2	12	4	2	3	21	5	14
Nagy István	1/2	2	12	4	2	2	-	3	10

Nagy Gergely	1/2	2	12	4	2	2	-	7	3
Lavkay György	1/4	2	5	2	1	2	-	0	5
Varga Tamás	1/2	1	12	2	2	2	6	0	5
Nagy János	1/4	1	5	0	1	1	-	-	4
Poroska István	1/2	3	12	4	2	3	-	-	16
Varga György	1/4	3	6	3	4	3	24	-	8
Németh György	1/4	1	6	2	1	1	-	-	8
Nagy János	1/4	-	5	2	-	1	-	-	1
Vargha Gergely	1/4	-	6	3	4	3	24	-	3

Deserta

Varga Mityás	1/4								
Pribeli Péter	1/4								
Pásztor János	1/4								
Bagyal Gábor	1/4								
Póth János	1/4								
Mihály Serfőző	1	1	5	4	2	2	-	-	2

Simon Andrásnak nincs vagyona

Mészáros Andrásnak nincs vagyona

A földbirtokosnak Debercsény és Ecset pusztán szántóföldje van, mondja az összeírás, mely 50 kilót termel /hoz/26 szekér szénát hoz.

Makkot termő erdővel is rendelkezik és kb. 500 sertést tudnak azon hizlalni.

Tehát nagy az erdő területe.

A falu lakói a váci püspökségnek tizedet fizettek.

Az Eszterházy családnak a bujádi és kékkői uradalmaknak 800Ft.-ot kellett fizetni.

Ebből látható, hogy a falu lakóinak /új/ adóterhei sokoldalúak és magasak.

A földbirtokosok és a jogi személyek /egyházak/ maguk számára a bevetett minden körülmények között biztosították.

A jobbágyság, zsellérek száma fokozatos emelkedést mutat, gazdasági helyzetük erősödőben van.

1712-ből mesteremberek, malmoknak, serfőzőinek, s a rájuk kivetett rovásoknak és adóknak névjegyzéke:

Michael Faber /kovács/ 6 1/2 dica, 13 forint

Andreas Molinor /molnár/ 2 1/2 dica, 4 forint.

Az említett nevek a foglalkozásról lettek felírva. A későbbiekben családi név lett belőle.

1713-ból:

Michael Faber 4 dica

Johan Educillátor 2 dica

Kivetett adó népesség /lakosság/ után 170 1/4, szabadok 2, kovácsok, mészárosok száma 8.

Malom és sörfőzdéje a falunak nincsen, habár 1712-ben molnár van.

A jobbágyokra, kurialistákra, libartinusokra, mesteremberekre kivetett rovások összesítése 1714-ből.

jobbágyok 115 1/4, onialisták 27 1/2, arnialisták 9, szabadok 2 1/2, malmok 1 1/2, molnárok 1 1/4, mészáros 3, serfőzde 2.

1715-ben 13 jobbágyot, 1 zsellért, - összesen 14 főt irtak össze, akik mind magyar anyanyelvűek. A gazdasági állapotról a következőket olvashatjuk:

szántó föld köből 207 - egyéb 11,25 /1 köből 1100 négyszögölnyi terület/ kaszás rét 27, malmok száma: 1, jövedelem malmokból forint és dinár 7.

Ismerjük meg a jobbágyok, zsellérek neveit:

Varga Gergely bíró, Nagy István, Nagy Gergely, Szalkay György, Sánta Gergely, Varga Tamás, Nagy János, Poroszka István, ifj. Varga János, id. Varga János, Seress Mihály, Bagyal Mátyás, Varga Gergely.

Zsellér: Árvay János.

A jobbágyok 207 köből földterülettel rendelkeznek.

A legkisebb terület ami egy jobbágyra jut 9 köből. A legnagyobb földterület 18 köbőlnyi.

A vetőmag általában ötszörös termést ad földjükről, ami a körülményekhez képest elég jónak mondható. Főterményük a buza és árpa. Ellenben rétyük nem felel meg a követelményeknek. Ugyanis az igen sáros, s ezért egy kaszás rétről csak egy szekér szénát tudnak betakarítani. Ez a tény viszont befolyásolja az állattartást is, ami a föld megművelésében éreztette hatását. Az összeírásban a nemes, a földbirtokos neve nem szerepel. Erre csak a későbbiekben derül fény.

1716-ban jobbágyok háztartásai után követett dícek száma:

Nagy István 7 1/4, Nagy Gergely 7 3/4, Sztankay György 6 3/4, Varga János 11, Varga Mátyás 6 3/4, Nagy János András 2 1/2, Poroszkai István 17 3/4, ifj. Varga János 6, id. Varga János 21 1/4, Serfőző Mihály 15 3/4, Bagyal Mátyás 3 3/4, Nagy János nyomorult személy, ifj. Varga Gergely 7 1/2, id. Varga Gergely 9 1/2, Lőrinczy János 2 1/2,

Mesterek Taxales:

Molnár András 3, Kovács Faber Mihály 5 1/4, Serfőző István 1 1/2,

Jobbágyok száma: 15.

Mesteremberek száma: 3.

Az 1720-as összeírás alkalmával csak a telkes jobbágyokat, a házas, földdel rendelkező zselléreket vették fel. Ennek adataiból megtudjuk a község jobbágya kezén lévő szántó, rét és szőlő területeit. Nem teljes az összeírás, mert a lakosság egy részét irták csak össze.

Összeírt jobbágyok adatai:

Sorsz.:	Név:	Szántó köből	Rét kaszáló	Szőlő kapás = 90 m ²
1.	Varga Tamás zsellér	20	-	2
2.	Nagy András János	10	-	1
3.	Poroszkai István	20	-	2
4.	ifj. Varga István	10	-	1
5.	id. Varga István	20	-	2
6.	Serfőző Mihály	20	-	2
7.	Bagyal Mátyás	10	-	1
8.	ifj. Varga Gergely	20	-	2
9.	id. Varga Gergely	20	-	2
10.	Nagy István	10	-	1
11.	Nagy György	20	-	2
12.	Szalkai István	10	-	1
13.	Varga István	10	-	1
14.	Nagy János zsellér	10	-	1
15.	Összesen:	210	-	21
	Nemes: Fischer Mátyás	20		3
	zsellér: 14	230		

Az összeírás szól a következőkben arról is, hogy a föld terméketlen. 1 köböl szén 3 köbölyt hozott. A legelők nem elegendőek és most kell igénybe venni. Kaszálónál a szén csátával keveredett.

Egy kaszáló egy szekér szénát adott. /1 kaszás 800-1200 négyzetöölnyi rétterület/

As erdőt tűzifának és szerszámfának használják. A község két dűlőre van osztva. Továbbá van egy kisteljesítményű malma, egy köves. Vízhiány miatt évente csak 7 forint hasznót hoz. A terület fekvése részben sík, részben erszkedő, dombos.

Megjegyezendő, hogy falunk határa nagy részben erdő: bükkös és tölgyes. Ötven sertés makkoltatása biztosítva van. Az 1715-20-as népszámlálások különböző szempontok alapján készültek, melynek megbízhatatlanságát már az egykoru hivatalos szervek is látták. Az adóigazgatási rendszer a Habsburg gyarmatosítást szolgálta. A közölt számadatok évente igen nagy eltérést mutat. Elég nagy a hullámlás, hol felfelé, hol lefelé.

Az 1716-os összeírás néggyal több urat tartalmaz, mint az 1715 évi.

A földterület adatai nem pontosak, csak tájékoztató jellegűek.

A nógrád megye műemlékei könyv 71. oldalán Nándorról olvashatjuk ezeket: 1700-ban 20 jobbágy, 120 köből szántó területtel, 1715-ben 14 jobbágy 17 köből szántóval és 1720-ban 14 jobbágy 234 köből szántó területtel, szőlő nélkül.

Ezzel szemben az 1720-as összeírás 24 kapás szőlőről tudósít.

Hiteles adatnak az utóbbit kell elfogadni.

Nándor a kékkői járáshoz tartozó falu. A helyiség ornaalista és libartinusa.

Michael Faber /Kovács Mihály/ 4 dica adó van rá kivetve.

Andress Toldi /Toldi András/ 4 dica adóval szerepel a nevek között.

A helyiségnek állandó malma 1/2, serfőzdéje és/szeszfőzde/ 2 dica adóval van. Megállapítható, hogy a serfőzde és a szeszfőzde nem mindig működött folyamatosan.

Ennek oka nem állapítható meg.

A jobbágyokra kivetett rovásadó összegének összehasonlító kimutatása az utóbbi években a következő volt:

1718 - 122 3/4, 1719 - 100, 1720 - 131 3/4, 1721 - 118 dica.

A kivetett rovásadó a négy évben igen hullámló.

1721-ben a kékkői járás 60 községében 5851 dica volt kivetve. Kelecsény nem szerepel a kimutatásokban.

A nógrád megyei 1722. évi jegyzőkönyv 51 oldalán olvashatjuk, Bene János a falu birtokosának nevét. Így a Fischer Mátyás nemes, Gerhardt György földbirtokos mellett még egy birtokos ura van a községnek. Birtokának nagyságáról semmi hír nincs, nem derül ki a feljegyzésekből.

- 34 -

A 18. században a falu jobbágyságnak élete, a gazdálkodás
fejlődése

Az 1700 és 1720 év között megismert összeírásokból kitűnik, hogy a falu lakossága különböző telkes jobbágyokból, mesteremberekből, zsellérekéből, köznemesekből, telkes nemesekből /arnelisták/, a földesúr vagy telkes jobbágy háztartásában dolgozó szolgákból áll. Ez a helyzet jellemző a földesúri falura. Szóltunk curialistákról is, akik egytelkes nemesek. A XVIII. század első felében nagy a jobbágyok vándorlásaa török megszállás alól felszabadult területek felé. A földesurak szívesen fogadták a telepeseket. A nemesek érdeke volt a falu mielőbbi benépesítése, ezért minél kedvezőbb életfeltételeket teremtettek meg. Ezek közé tartozott a különböző szolgáltatások pénzbeli megállapítása. A fizettség - a takse - egy összegben a falu által való kifizetése is előnyös volt. A jobbágyi terheket a dica fizetése mellett a katonaság fuvaroztatása egyik helyiségből a másikba, a robot /az ingyenes közmunka/ mely igen növekedőben volt pénzben kellett megváltani. Tehát a fejlődés iránya a tőkésedés felé tendált. Az adózás mellett a jobbágnak és zsellérnek katonáskodnia is kellett. Ez nagy tehertétel volt a jobbágy számára. Ugyanis a katonákat a parasztság soraiból toborozták az önkéntességvelve alapján. Ha viszont önként jelentkező nem akadt, fogdosták az állandó hadseregbe a katonákat. A megvesztegetés erősen divott. Főként a zsellérek fiait vitték el erőszakkal, mert nekik nem állt módjukban a megvesztegetés. A katonai szolgálat meghatározatlan ideig, gyakran a megrokknásig tartott. Ezért igyekeztek ettől megszabadulni. Nagy változás áll be ebben az időben a jobbágyok helyzetében, mert kialakul a jobbágyok örökbirtoka, irtások /erdőirtás/ és szőlők formájában. Az irtás kitartó munkát követelt, amivel a jobbágy szabadon rendelkezett. Az irtásért díjat kellett fizetni. Ettől kezdve a földesúr már nem követelt termékjáradékot. Falunk lakosságának növekedésével a megművelt föld területe kiszélesedik, s az erdő és legelő területe mindjobban összeszűkül. A parlagon levő földeket szántónak, kaszálónak használják. Az irtás földekhez jutás a vagyoni ellentétek kialakulását eredményezte. Ez vezetett el a paraszti magántulajdon kialakulása felé, ami a földközösség megszűnését jelentette.

A földközösség megszűnésével a gazdálkodás módja nem változott lényegesen. Az 1700-as összeírások szerint a kétnyomásos rendszert használták. A szántóföldek egyik felét elvetették, másik felét pedig ugar volt.

Ezt évenként változtatták. A település lakossága viszonylag kis lélekszámu és állattenyésztéssel, állattartással is foglalkozott, ezért volt a kétnyomásos rendszer használata.

E számadra jellemző a földesurak azon törekvései, hogy a jobbágyok által kiharcolt jogokat visszavonják, erősen megnyizbálják.

A jobbágytól megkivánták a földesúr teljes szolgálatát, a feltétlen engedelmességet. Több esetben a földesúr megbízott egy-egy szabadot /libartinust/ az ügyek intézésére, aki a kapott kedvezmények fejében a földesúr érdekét szolgálta. A falu előljáróságát, a birákat, esküdteket saját érdekeik szolgálatába állították.

A birói tisztség nagy megterhelést jelentett. Ezért a későbbiek során azt nem vállalták, s így csak egy évre falu sorjába választották a bírót. A földesúr és az állam a bíróra egyaránt nagy feladatot rót, falu vonatkozásában minden az ő hatáskörébe tartozott. Ő kezelte a falu bevételeit, őrizte az "afadé" rovásnyelét", és intézte és intézte a földek kiosztását. A továbbiakban felelős volt a falu határáért, bíraskodott peres ügyekben stb.

A bíróság egyben hatalmat is jelentett, mint a helyi önkormányzat egyik legfontosabb részeként. Fontos ténykedés volt a határszemle, mely mindig ünnepélyes keretek között zajlott le.

Az összeírásokat összegezve képet kaptunk a kivetett különféle adók ne-
meiről, a jobbágyok vagyoni helyzetéről, a föld megműveléséről, a legelők, rétek állapotáról és a falu határának erdeiről. A domináló erdő a tölgy és a bükk, melynek területe az 1800-as évek közepéig állandóan csökkent. A későbbiekben a tölgyet felváltja a gyorsan nőtt akác.

Lényeges változás állott be a község határában is. A szántóterület állandó bővülésével a határ dülői új elnevezést kapnak. A mai dülőnevek nagy része régi eredetre utalnak.

Ilyen nevek: az Irtás, Bakóhid, Bakos, Tejk, Sirató, Tókert, Makacs dülő, Janko völgy. Az utobbi elnevezés szláv hatásra utal. /valószínű Terényiek hatása/

A szőlő területe e korban csak 24 kapás. Ez a jobbágyok kezén lévő terület. Nyilván ehhez kell számítanunk a földbirtokosok területét is, ezek nagysága a nyilvántartásokból, összeírásokból nem derül ki.

Általában egy kapás szőlő 1/4 uncia bort adott. A bortermelés nem jelentős. A rétek állapotával már megismerkedtünk. A gyakori vízjárás a réteket már feltöltötte, s e miatt a víznek nem volt lefolyása.

A rétek gondozása nem volt megfelelő.

A növekvő állattartás megkövetelte a legelők területének állandó bővítését. Az 1700-as összeírások is erre utalnak, "a legelők nem elegendők".

A mesteremberek megjelenése a mindennapi szükségletek kielégítését jelentette. A kovács, a molnár, a mészáros, serfőző munkája új foltot jelentett a falu életében, jövedelmezőség oldaláról nem mondható jónak.

Ebből adódik az a helyzet, hogy egyik évről a másikra /1712-1713/ az összeírások megállapítása "malom és serfőzde nincsen". 1713-ban valószínű azok működése szünetelt, mert vízhiány nem volt ritka jelenség.

A század második felétől megváltozott a feldázkodás rendje.

"Őszi és tavaszi vetés van: búzából, árpából, zabból és rozsból.

A földeket minden három évben trágyázni kell. A szántást négy vagy két ígás állattal végzik".

E megállapítások arra engednek következtetni, hogy a század végén már a háromnyomásos rendszerre tértek át. Főterményük tehát a gabonafélék.

A gyümölcs és a zöldségfélék termesztése mind nagyobb szerepet kapott.

A határ meghatározott részén kendert, dohányt és kukoricát termelnek.

A kender fontos ipari növénygé vált, mert a házi szükségletek kielégítését biztosította. /Alsónemű, ágynemű, diszes terítők, népviseleti ruha/.

A kukorica, majd a dohány termesztés átalakítja a falu határát.

Ezekből láthatjuk, hogy a gazdálkodás a mezőgazdasági termelésen nyugodott. Az ipari tevékenység a ruházati cikkek készítésében merül ki.

A kéziipar főtevékenysége a szövés-fonás, a subák készítése, majd a sajt, vaj, túró készítése, a pálinkafőzés. A háziipari tevékenység után is kellett a földesurak szolgáltatásokat teljesíteni.

A kereskedelemben a mezőgazdasági termények, a szarvasmarha, gabona értékesítése játszott főszerepet.

A jobbágyság és zsellérek vásárlóereje igen alacsony szintű volt. A földesurak a kizsákmányolás erejével fellendülésüket biztosították.

Ebben az időben a falu legnagyobb földesura Gerhardt György, az Eszterházi herceg család. Kisebb földesurak Bene János és Fischer Mátyás nemes. Róluk egyelőre többet nem tudunk.

A megindult gazdasági fejlődés elvezetett a majorsági gazdálkodás újja szervezéséhez. Ez teljesen megváltoztatta a falusi gazdálkodás rendjét. Megindult a jobbágyság kezén lévő földek kisajátítása.

M. is, hogy a földesur majorsági birtokát növelje, kinyújtja kezét a parasztbirtok felé. Tehát a jobbágytelkeket a majorsághoz csatolták s a földtől megfosztott jobbágyokkal biztosították a munkaerőt.

Es mély ellentéteket váltott ki a jobbágyság körében, s a földesúri szolgáltatások egyre nyomasztóbbá váltak. A jobbágyok a teher alól szabadulni akartak, sorra paraszti megmozdulások törtek ki. Több helyen fegyveres felkelésre került sor. A kialakult áldatlan helyzet országosan megkövetelte a jobbágyok és földesurak viszonyának rendezését, s ellenőrzését. Ez vezetett el Mária Terézia idejében az úrbér rendezéséhez. 1767 januárjában kiadta Mária Terézia híres rendeletét, az urbáriumot, mely a parasztság szolgáltatásait országosan, egységesen szabályozta. A sérelmek orvoslása, valamint a földesúri önkény korlátok közé szorítása állami érdek volt. Az úrbérrendezés fontos tényező volt a jobbágyok életében.

A rendelet végrehajtására királyi biztosokat küldtek a megyékbe, akiknek irányítása alatt járták sorra a falvakat.

A biztosok összeírták a jobbágyok földjeit, a föld minőségétől függően megállapították a telek nagyságát és a hozzá tartozó rétet is. Ez az összeírás alapját képezte az urbárium mellékletének.

Az összeírás előtt a kiadott kilenc "puktumokra" a község bírájának és esküdtjeinek választ kellett adni 1770. május 29-én Nándorban.

A feltett kérdések és az erre adott válaszok az alábbiak:

Alulírott Birái és esküdtjei Nándor helyiségnek valljuk ezen levelünk rendében, hogy mi az alul megírt esztendőnek, s holnapnak napján tekintetes Hmes Neográd Vármegyének Tekintetes Deputatirja eleibe hivatván, itt megírt urbairális puktumokra kérdeztetvén hit alatt az egész helység nevében és következő vallást tettünk:

Kérdés

Válasz

1. Vagyon-e urbárium micsodás, mely időben hozattatott be?

ad. 1. pm. Urbárium nits, soha nem is volt.

2. Ahol most urbárium nintsen, mire kötelesek a jobbágyok, akár a contractus, akár a bevett szokás mellett, mely időtől fogvást azon szokás, vagy contractusok kezdettek a mostani contractusok a vagy urbáriumok előtt voltak e más urbáriumok és mitsodások a mostani köteleességek, mely időben eredetelt vettek?

ad. 2. pm. Az hertzegség részéről végtül fogvást contractus szerint három száz nyoltz száz forintokból álló summát füzetünk, Alsópetényi uraság részéről pedig minden házhelyről füzetünk nyoltz forintokat.

3. Ahol semmi urbáriumok avagy contractusok nem találtatnak, a jobbágyi köteleességek, miből állott, mikor és mi móddal hozattattak be?

ad. 3. pm. Jobbágyi köteleességünk felül írt pénzbeli fizetésből álló.

Kérdés

Válasz

4. Mely és minemű haszon vétetik, avagy kárai esztendőnkint vannak?

ad. 4. pm. Váts városa tőlünk három mérföldnyire, gyarmat pedig egy mérföldnyire vagyon, akiknek az Ur Isten gabonákat ad, pénzre fordíthatjuk. Szőlőink vannak malmokunk... is van az határunkban; ellenben ha az Ur isten záporossággal meglátogat kertjeinkben, a földjeinkben nagy károkat szenvedünk és azon kívül a juhok sokassága határunkban levő marhajárókat semmivé teszi.

5. Egész házhelyes jobbágyoknak mitor-dás és hány darabból álló szántóföldje és rétjei vannak? Egy hold földbe hány kilót lehet elvetni? A réteken sarjút lehet-e kaszálni?

ad. 5. pm. Conteptieben már ezen punktumban feleltünk, az sarjút pedig nálunk nem kaszálhatunk.

6. Minden jobbágy minő hány napig munkát, hány vonómarhával véghez szokott vinni, goztunk, mivel az munkánk censusban számláltatott-e az Ur dolgába menete és visszajövedele vagy nem?

ad. 6. pm. Az uraságnak semmit sem dol-hány vonómarhával véghez szokott vinni, goztunk, mivel az munkánk censusban foglaltatik, hanem magunknak négy marhát szoktunk dolgozni.

7. Az kilencedes dízsme ekkoráig, mely időtől fogvást és miből adatott ki, szokásban vagyon-e? Más ezen vármegyében levő uraságokban is? S azon kívül más adátszméje az herczegnek részül contract-adott képe és színe alatt a parasztok földes uraságoknak mind eddig esztendőnkint mit szoktak adni, akár pénzből állók az olyanokadók vagy más ajándékok?

ad. 7. pm. A kilencedes dézsmét végtől fogvást őszi és tavaszi gabonákból szoktuk kiadni, az bárány és méh adátszméje az herczegnek részül contract-nális censusunkban van foglalva. Alsó Petényi uraság pedig azokból is kiveszi s azon felül mindnyájunktól összességgel 275 tojás, 11 itze vaját, 17 tyúkot szokott megvenni. A dézsmét mind az herczeg, mind pedig Alsó Petényi részül az hova az uraság rendeli, oda visszük.

8. Hány pusztá házhely vagyon, mely időtől mi okból pusztult el, s ki bírja azt?

ad. 8. pm. Nálunk pusztá házhely nintsen.

9. Szabad költözés, avagy örökös jobbágyok?

ad. 9. pm. Örökös jobbágyoknak lenni valjuk magunkat.

Kelt Nándor, 29. May 1770.

Aláíráások: Seres György főbíró, Poroszká Ignác törvénybíró, Varga György Szalkai István, Poroszká Márton, Tóth József, Seres János, Nagy István.

Az ússzeírás valójában felmérés volt a földesurak és a jobbágyok közti helyzetben. Ebből kitűnik, hogy azelőtt urbárium nem volt. /máshol sem/ Tehát nem rendelték a jobbágyok kötelességeit és szolgáltatásait. A földesurak "minden szükséges munkát" végeztek. E nagyon tág megfogalmazásban nem jutott idő saját földjük megművelésére. E teljes kizsákmányolásban tudatosan a munkakör és a munkavégzés nem volt elhatárolva. És a teljes alárendeltségi viszony tudta csak a földesurak jó létét biztosítani. Amennyiben a jobbágy kötelezettségeinek eleget tett, megmaradt árúját szabadon eladhatta. A kapott pénzt magára és családjára fordíthatta. Kérdés most az, mennyi volt a haszon? A körülményeket figyelembe véve elmondhatjuk, hogy nem sok. Pénzbeli fizettséggel tartoztak tehát a hercegségnek /Eszterházy/ és a petényi uraságnak /Gerhardt/ a második pont szerint. Felesleges gabonájukat vagy Vácon, vagy Gyarmaton szabadon eladhatják, de ha jégverés látogatta határukat, akkor a gabona mellett, **akkáflattállományuk** sokszor semmivé vált. Ehhez hozzájárult az a tény is, hogy sarjút nem tudtak kaszálni, ami a rétek rossz állapotát jelzi. Erre már előzőleg történt utalás. A kilenced dízsmé kötelezettségeket a hetedik pontra adott válaszból tudjuk meg. A kilencedik pont szerint örökös jobbágyoknak vallották magukat "ami alatt"szolgát" kell értelmeznünk. E szerint tehát nem volt szabad költözködési jogunk, /ami már sok helyen megvolt/ ami számunkra igen hátrányos volt. Hiába voltak szorgalmasak, hiába fáradoztak gazdaságunk fejlesztésén, munkájuknak eredményét mások élvezték.

A feltett kérdésekből, azok válaszáadásából csak a kötelességekről kaptunk táji kimutatást, a jogok nem nyertek megfogalmazást. Így a jobbágy teljesen függött földesurától. Panasszal a jogtalan szolgáltatások miatt is először a földesúri"szerhez", az uriszékhez fordulhatott. Ennek kedvezőtlen döntése után a vármegyéhez fellebbezhetett. Palos joggal az említett földesurak nem rendelkeztek.

A nándori urbárium

A már említett előkészítő munkákat a jóváhagyott urbárium helyszíni kihirdetésével ért végett. Az urbárium és annak mellékleteinek kelte: 1771 április 22. Az urbárium kilenc pontot tartalmaz. Az egyes pontok adatait paragrafusokba foglalták össze, pergament papíron.

Az első pont /puktum/ a belső telek /házhely és tartozékai/ nagyságát állapítja meg.

A második pont pontosan meghatározza a jobbágy haszonvételi jogát, a harmadik pont a földesúr szolgáltatásait, a robotot tartalmazza.

A robot pénzbeli megváltását erőltetni nem lehet.

A jobbágyok adózásait a negyedik pont tartalmazza. Részletesen felsorolja a földesúrnak fizetendő szolgáltatásokat, hat pontban. A 6. §. arról szól az 1548-as 39§ szerint, ha a földesúr "táborozván" fogságba esik készpénzzel való kiváltásához a jobbágyoknak segítséget kell adnia. Az ötödik pontom a fizetendő kilencedről /méhkas, bárány, gida, kender, vagy len, bor/ és a hegyvámról szól. Hegyvámot minden szőlővel rendelkező jobbágyoknak kellett fizetni, pozsonyi mérővel. Ha a szőlőben termés nem volt, a vámot mustban a következő évben kellett teljesíteni.

A földesúr "jussáról" és sajátos jövedelméről a hatodik pont foglalkozik. /madarászás, vadászat, halászat, stb/

A hatodik pont különböző tilalmakat tartalmaz a rendkívüli cselekedetekről és szokásokról.

A jobbágyok különféle büntetéseit foglalja magába a nyolcadik pont.

A kilencedik pont a "belső rendtartását" szabályozza /jobbágyok panaszaiknak, sérelmeinek rendezése, biráskodás, fellebbezés módjai./

Az urbárium mellékletében a jobbágyok gazdasági helyzete van leírva névszerint. Rögzítve van, ki melyik földesúrhoz tartozik.

Egy egész telek után a szántóterület nagysága 22 1/2 magyar hold, a rété 6 kaszás.

A szőlő 2-4 kapás között váltakozik. A végzendő robot a szántóterület nagysága szerint van kivetve. Egy jobbágy telek után 104 nap robotot kellett teljesíteni.

Eszterházy herceghez tartozó jobbágyok:

Sorsz.	Jobbágy neve	Jobbágy telek nagys.	Szántó föld holdakban	Rét kaszás	Robot napokban
1.	Poroszká László	5/8	13, 3/4	3, 3/4	65
2.	ifj. Varga János	1, 3/4	40	9, 1/4	182
3.	id. Horváth András	1/2	11	3	52
4.	ifj. Horváth András	1/2	11	3	52
5.	Poroszká György	1,	22, 1/2	6	104
6.	Demeter Mátyás	1,	22, 1/6	6	104
7.	Varga András	1,	22, 1/2	6	104
8.	Petren Imre	1, 3/4	40	9, 1/4	182
9.	Varga György	1, 1/2	35 1/4	7	156

41
Szentervás helységhez tartozó jobbágysok /folyt./

Sorsz.	Jobbágys neve	Jobbágys telek nagys.	Bzántó föld holdakban	Érték kassza	Robot napok- ban
10.	id. Bagyal István	1	22,1/2	6	104
11.	Bagyal Ferenc	1/2	11	3	52
12.	ifj. Bagyal István	3/8	8,5/4	2,1/4	39
13.	ifj. Varga János	1	22,1/2	6	104
14.	Poroszká Ignác	3/4	16,3/4	4,1/2	48
15.	Varga György	1	22,1/2	6	104
16.	Varga István	1,3/4	39,3/4	9,1/4	182
17.	Varga Gergely	1	22,1/3	6	104
18.	ifj. Nagy János	1	22,1/2	6	104
19.	Nagy János	2	47,1/4	9	208
20.	Nagy György	1	22,1/2	6	104
21.	Szanka István	1,3/4	40	9,1/4	182
22.	Varga Mihály	1	22,1/2	6	104
23.	Bagyal György	1	22,1/2	6	104
24.	ifj. Poroszká István	1,3/4	40	9,1/4	182
25.	id. Poroszká István	1	22,1/2	6	104
26.	Poroszká Márton	1	22,1/2	6	104
27.	Lakary János	1	22,1/2	6	104
28.	Varga György	1.	22,1/2	6	104
29.	id. Varga István	1	22,1/2	6	104
30.	ifj. Varga István	1	22,1/2	6	104

Szóló birtoklók névsora:

Sorsz.	Név	Kapás	Sorsz.	Név	Kapás
1.	Seress György	4	11.	ifj. Varga György	3
2.	Mészáros József	2	12.	Bagyal István	2
3.	Poroszká János	2	13.	Bagyal Ferenc	2.
4.	ifj. Varga János	3	14.	ifj. Bagyal István	1
5.	Poroszká György	2	15.	id. Varga János	2
6.	Demeter Mátyás	2	16.	Poroszká Ignác	2
7.	ifj. Horváth András	1	17.	Varga György	4
8.	Lakatos András	2	18.	Varga István	3
9.	Petren Imre	2	19.	Nagy János	3
10.	Bagyal János	2	20.	Nagy István	4

Sorsz.	Név	Kapás
21.	Nagy György	2
22.	Szalkai István	4
23.	Varga Mihály	2
24.	Varga György	2
25.	id. Poroska István	2
26.	Poroska István	2
27.	Poroska Márton	2
28.	Lakatos Gergely	2
29.	Lakatos János	2
30.	Varga Pál	3
31.	Varga István	2
32.	Seress János	4
33.	Seress Gergely	4
34.	Haraszty István	4
		85

Zsellérek nevei:

Sorsz.	Név	
1.	Mészáros Mihály	2
2.	Leszák Imre	2
3.	Nagy János	2
4.	Varga Gergely	2
5.	Varga István	2
6.	Leszák Mihály	2
7.	Kelemen Tamás	2
8.	Majoros Gergely	2
9.	Varga György	1
10.	özv. Varga Jánosné	2
11.	Nagy Mihály	2
12.	Kiss György	2
13.	Kováts Mihály	2
14.	Kováts Márton	2
15.	Mészáros János	2
16.	Campanatox	2
		31

A petényi uradalomhoz tartozó jobbágysok, zsellérek

Soraszám	Jobbágys neve	Jobbágys telek nagysága	Szántó- föld holdakban	Rét kaszás	Robot napok száma
1.	Seress János	1, 3/4	40	3, 1/2	182
2.	Seress Gergely	1, 1/2	34, 1/2	8	156
3.	Haraszti István	1, 1/2	34, 1/4	8	156
4.	Seress Gergely	2	28, 1/4	10	208

Zsellér neve:

1.	Leszák Imre	18
2.	Nagy János	18
3.	Varga Gergely	18
4.	Varga István	18
5.	Leszák Mihály	18
6.	Kelemen Tamás	18
7.	ifj. Majoros Gergely	18
8.	Nagy Mátyás	18
9.	Kovács Mihály	18
10.	Kovács Márton	18
11.	Mészáros János	18
12.	Mészáros Mihály	18
13.	Nagy Mihály	18
14.	ifj. Varga György	18
15.	Pogány János	18
16.	Bagyal Tamás	18
17.	Babosa Mihály	18
18.	Varga Ferenc	18
19.	Kiss György	18

A házas zsellérek robotja a kimutatás szerint 18 nap, házatlanoké 12 nap.

Összes szőlőterület: 116 kapás.

A jobbágysot a legelő és a szabad erdő használat is megillette. Irtás földet csak földesúri engedéllyel kaphatott.

Saját bortermését Szent Mihály napjától Szent György napjáig kimérheti.

Ellenben a sör és pálinkamérés, mészárszék, vám, vásár tartásának joga a földesurat illeti.

A földesúr pénzbeli jövedelme egy évre 1 Ft. minden jobbágy és zsellér után.

A jobbágy terménykilenceddel: búzából, rozsából, árpából tartozik a földesúrnak, valamint egy 81 fát kellett kívágnia és behordania.

Ajándék is megillette a földesurat, s ez a következő:

fonyásból egy telkes jobbágyinak 6 font, kifőzött vaj 1 icce, kappan, csirke - egy tukonok 2 db., tojásból egy telkesnek 12 db.

Másfél telkes jobbágy adózásai: esztendőbeli árenda 1 Ft., tűzrevaló 1, 1/2 öl fonyás 9 font, kifőzött vaj 3 icce, kappan és csirke 3-3 db., tojás 8 db.

A földesúr erdejéből a jobbágy saját szükségletére épület és tűzifát vágathatott.

A z urbárium a jobbágyot lehetőleg minden pénzbeli fizetéstől megakarta kímélni, ami nagyon pozitív vonása az urbáriumnak.

Tiltja a rendelet pénzbírság szedését is. E helyett robotot és testi büntetést szab ki. Megszüntették az eddigi szokásos vámokat is. Ezzel a terhek lényegesen csökkentek.

A falu összes megművelt föld területe: 941 hold szántó föld, 229 hold rét. Erdő területről nem szól az összeírás.

A robot évi összege: 2 marhás szekérben és 4 marhás szántáshoz: 2145 nap. Kézi robot: 4632 nap.

A kivetett robot elég sok, s így még nagyon leköti a jobbágyot, de már nem szolgai módon köti a földesúrhoz. A földesurakhoz való viszony kezd lazulni, elszakadó tendenciát mutat.

Adózások összesítése:

évi árenda: 54.-Ft, tűzrevaló fa 41, 1/4 öl, fonyás 147, 1/2 font, kifőzött vaj 41, 1/4 icce, kappan 82, 1/2 db, csirke 82 1/2 db.

Az urbárium végén a termelést elősegítő és hátráltató tényezőket tartalmazza.

- Elősegítő tényezők:
- 1., A jó minőségű földek tiszta buzása, keverékre, és rozsra alkalmas.
 - 2., A legelők elegendőek nemések, a fejős és igás állatokra, hanem a növényekre is.
 - 3., Balassagyarmat másfél órányi távolságra van és alkalmas élelmiszer eladásra.
 - 4., A faluban malom van.
 - 5., Az erdei fa tüzelés és építkezésre elegendő.

Hátráltató tényezők: A rétek csak egyszeri kaszálást adnak. A sok esőzés a rétek nagyrészt tönkretesz, s a vízjárás a réteket feltöltötte.

Az elkészített urbáriumot Efri József sk. Nógrád vármegye szolgabirája és Trajtler János sk. Nógrád vármegye eskütje irta alá.

Az urbéri rendezés tulajdonképpen elvi jelentőségi intézkedés volt. A szolgáltatások maximumát állapítja meg hangsúlyozva, hogy a jobbágyot a meghatározott terheknél több teljesítésre nem lehetett kötelezni. Ez védelmet jelentett a jobbágyoknak.

Az urbérrendezés tulajdonképpen a falu 1770-es jobbágyi birtokállományt rögzíti és jóváhagyta az addig történt földesúri foglalatásokat. Nem intézkedett a szabad költözködésről. A földesúrnak sok lehetőséget adott majorságának kiterjesztésére. A jobbágyok és zsellérek fiai számára megnehezítette a további földszerzés lehetőségét.

Ez megszabta az elkövetkezendő év tizedekre a parasztság sorsának alakulását. A földesurak igyekeztek kijátszani az urbárium rendelkezéseit.

Pozitív vonás az, hogy a rendezés törvényes állapotot teremtett a földesúri érdekektől diktált jogszabályok teljes zűrzavarában.

Nemsokára újra szükségessé vált a jobbágyságra nehezedő nyomás enyhítése.

II. József 1785-i jobbágyrendelete végleg megszünteti a "jobbágyi" nevet, a földhözkööttséget is biztosítja a szabad költözködést.

A volt jobbágy szabadon rendelkezett ingó jogaival és törvényes ok nélkül nem üzhető el földjéről.

Ezek mellett az urbéri szolgáltatások megmaradnak.

Az említett rendelet nem hozta meg a jobbágy teljes szabadságát, ellenben erősen növelte öntudatát és erősítette osztályharcát.

Az 1738-1742 között végzett országos összeírások megbízhatatlanok voltak.

Ezért II. József rendeletére 1784-ben újabb körültekintő népszámlálást tartanak, amikor az adatszolgáltatás a kiváltságokra, a jobbágyokra, a zsellérekre és a polgárookra egyaránt kiterjedt.

A népszámlálás tulajdonképpen az 1770 évi rendelet utasításai szerint készült. A megye által kirendelt polgári biztos és a katonai összeíró biztos járásokként, faluról, falura haladva, a helyi lelkipásztor közreműködésével házanként számolta meg a lakosságot.

Két példányban kitöltötték az "Egyéni ház és családi ívet". Egy példány a községnél, a másik példány a katonai biztosnál maradt.

Az összeíró ívek alapján községi összesítő készült négy példányban.

Két példány a falunál maradt, egy példányt a megye, egy példányt a katonai parancsnokság kapott meg.

Nándor a kékkői járás összesítőjén a 164. község

A birtokos neve: közbirtokosság. Házak száma: 91. Családok száma: 108.

Jogi népesség száma: /lélekszám 600/, két idegennel összesen 602 fő.

Férfiak száma: 310, melyből házas 128, nőtlen 182. Nők összes száma: 290. A férfiak közül nemes 2, pap 2, tisztviselő 2, paraszt 53, polgár és paraszt örökös: 38. zsellér 69, egyéb 21.

A népszámlálás adatai szerint a község lakossága 602 fő, ami a közepes falu jellegét határozza meg. A fejlődés erőteljes. Ez az első összeírás, amikor mi képet kapunk a lakosság összetételéről is. Első alkalom, amikor a jobbágyot parasztnak nevezik. A községben élő földnélküli parasztok a zsellérek. Ezeknek száma magas, több mint a volt jobbágyoké.

Az egyéb kategóriába a kereskedők, az üzletesek, és a mesteremberek tartoznak. Kelecsényt nem találjuk az összeírásokban. Kelecsény ebben az időben pusztá, igen kis létszámmal.

Az összeírásban két pap szerepel. Nándorhoz több filia tartozik, s ezért kellett a két pap. Nemesek száma szintén kettő.

Az összeírások során az Eszterházy herceg család nevével tehát családi nevet először Eszterházy Benedek használja, aki az 1500-as évek táján jeles vitéz volt. Fia pozsonyi alispán lesz, aki felveszi a Gelánthai előnevet. Ősi fészük a csallóköz. A 17. század elején már bárói és grófi águk van. Pál gróf 1687-ben nyerte el a római szentbirodalom hercegi címet. Úgyes családi politikával vagyont halmozva, valamint katonai vitézséggel egyre magasabb pozícióra tett szert. Miklós herceg harminc éves korában huszárezredes.

Eszterházában barokk kastélyuk van, süttői vadászházzal Dunántúlon.

Ezt 1620-ban Eszterházy József bővítette.

Ebben az időben Kismarton volt az egy millió holdas uradalom központja.

József utóda a birtokban Pál Nádor volt. Pál Nádor unokája Miklós herceg "Verszáliai mintára" építi a kastélyt a Fertő tó szomszédos Süttői vadász ház helyén.

Évi jövedelme mintegy két millió aranyforint. Ebbe tartozik bele a nándori uradalom is.

Az 1800-as évek elején gyorsuló tendenciával az egész megyében tart a paraszti földek kisajátítása. Így csökken a jobbágyok száma, emelkedést mutat a zsellérek száma. A csökkenő állatállomány miatt a termelés már nem kifizetődő. Egyedül a szőlőtermelés terebélyesedik, nő a legtöbb községben. Nándorban is nagy teret kap. Ezzel szemben a nemesi uradalom áru-termelése nagylépéssel halad előre. A gabonatermelésről áttérnek a jövedelmezőbb állattenyésztésre, s ez a parasztság rétegződését eredményezte. A majorsági állattenyésztés újabb szenvedést hozott a parasztságnak. Csak egy kis réteg folytatja a földszerző tevékenységet, egyre több zsellér jut családsorsba.

Ilyen körülmények között 1828-ban országos összeírást rendelnek el, melyből megismerjük falunk lakosságának rétegződését, foglalkozását, és a termelés jövedelmezőségét.

Összeírásra került a 16-60 év közöttiek száma a családfő megnevezésével, a családhoz tartozó személyek száma és gazdasági helyzetük.

Az összeírás névsorát a következőkben közöljük:

Borszám	Név
1.	Lakatos István
2.	Hagy János
3.	Rajnai János
4.	Pamás József
5.	Varga Mihály
6.	Varga János
7.	Varga Imre
8.	Szalikai József
9.	Varga Sándor
10.	Szalikai Pál
11.	Varga Pál
12.	Veszeli József
13.	Veszeli István
14.	Varga Kátyás
15.	Felbolcski György
16.	Varga Kátyás
17.	Varga Sándor
18.	Varga István
19.	Beregs Imre
20.	Kis Mihály
21.	Beregs Pál

Sorszám	Név	10-20 év közöttiek száma	Telkes jobbág	Zsellér	Telkes jobbág és zsellérek testvé	Telkes jobbág és zsellérek felnőtt fia	Telkes jobbág és zsellérek felnőtt lány	Szolgálo	Háza van	Mennyit szokott vetni?	Mennyi hasznat ad a rét pozsonyi m.	Szőlő, kapás	Igavonó ökör	Sertés anya	Sertés süldő	Növendék állat 3 éves korig	16 3 éves korig	juh 1 éves korig	sertés 1 éves korig
22.	Poroszkai József	2		1					1			2						4	
23.	Furi Ferenc			1					1										
24.	Kováts Imre			1					1										
25.	Mészáros Imre	1		1					1										
26.	Mészáros Mátyás	2		1					1										
27.	Seress Béla	4	1			1				24	6	2	2	1		4		3	
28.	Kovács Imre	2	1						1	24	6	2				4		3	
29.	Seres László	2	1						1	24	6	2	2			3			
30.	Seres István	4	1		1				1	24	6	6	2						
31.	Demeter Mihály	1		1				1	1			2				2		3	
32.	Poroszkai Mihály	2	1					1	1	12	3	2		1		2			
33.	Seres Péter	4	1		1				1	24	6	6	2			4			
34.	Seres József	2	1						1	24	6	6				3			
35.	Varga István			1				1	1	24	6	2	4			2		10	
36.	Szalikai József	4	1						1	24	6	6	2			3			
37.	Poroszkai Imre	4	1						1	24	6	6	2			2		9	
38.	Dudás István	2		1					1		6								
39.	Petren János	2		1					1										
40.	Polnai János	1		1					1										
		39	9	10	4	1		2	19		51								

Sorszám		10-20 év közöttiek száma	Telkes jobbág	Zsellér	Telkes jobbág és zsellérek testvér	Telkes jobbág és zsellérek felnőtt fia	Telkes jobbág és zsellérek felnőtt lányai	Szolgáló	Háza van	Mennyit szokott vetni	Mennyi hasznat ad a rét pozsonyi mérővel	Szőlő, kapás	Igavonó ökör	Sertés anya	Sertés süldő	Növendék állat 3 éves korig	ló 3 éves korig	juh 1 éves korig	sertés 1 éves korig
41.	Varga Imre	2		1					1			2							
42.	Magy György	2		1					1			2							
43.	Poroska György	1		1					1			2							
44.	Szabó István	2		1					1			2							
45.	Varga József	2		1					1			2							
46.	Molnár Máttyás	2		1					1			2							
47.	Poroska József	2		1					1			2							
48.	Varga Ferenc	2							1			2							
49.	Lakatos Márton	4	1		1				1	24	6	2					3		
50.	Demeter János	4	1		1				1	24	6	6					4		
51.	Leszák Pál	2		1					1			2							
52.	Benkó Pál			1					1			2							
53.	Magy József	2		1					1			2							
54.	Balogh János	1		1					1			2							
55.	Balogh Imre	2		1					1			2							
56.	Obelens József			1					1			2							
57.	Magy András	1		1					1			2							
58.	Magy Pál	2		1					1			2							
59.	Leszák Imre	2		1					1	12	3	3							
60.	Magy Mihály	2		1					1	24	6	6	2				2		
61.	Petren Gábor	2	1						1	24	6	6					4		

[illegible]

[illegible]

Am eddigi leírás alapján az 1700-as évtizedeknek történetéből láttuk Nándor fejlődését.

A középkorban s azt követő évszázadokban az egyháznak fontos szerepe volt a fejlődés menetében.

Am ujja telepített Nándor lakói róm. kat. vallásúak.

A hűbéri társadalmi rendben a hűbér úr, a földesúr szava mindenképpen felett állt. Ez a leírásokból is kitűnt. A Nándori plébánia 1706-ban állították vissza, szabadalmányozási plébánia.

Az újjáéledt falunak első plébánosa Páber György, aki 1706-ban elhagyta Nándort, s 1715-ig a licentiátusok vezették / gondozták / a plébániát.

A váci püspöki levéltár Kanonica vizitációk leírása szerint az első látogatás 1715-ben volt.

A látogatást Illésházy Miklós és Hunyady László végezte.

E látogatást követte az 1718-as, és 1728-as és 1730-as.

Nevezetes vizitáció volt az 1746-os, március 16-án.

Nándorhoz, mint anyaegyházhoz a következő községek tartoztak: Bodony, Debercsény, Ecsed, /Ecset/.

Az 1839-es kanonica vizitáció szerint Debercsény, Ecset, Sente, Kelecsény tartozik Nándorhoz.

Első anyakönyve 1743-ból származik. A Historia Domus 1830-ban íródott II. fejezete a plébánia történetét mondja el.

1717-ben a licenciátusok vezetése után Letoranecz Mihály kerül plébánosnak, aki 1719-ben Nézsára megy.

Utóda Valkó Miklós, aki 1720-ig mint adminisztrátor tevékenykedik.

Őt követi mint plébános 1720-1725-ig Hrilicsényi Ferenc.

Adminisztrátorként tevékenykedik 1729-ig Geró Mihály. Zsámboki László 1729-től 1738-ig plébános, aki igen szegényes körülmények között élt.

Őt követte Nevotni Endre plébános, 1738-1752-ig, aki negyvennégy éves korában Nándorban hal meg. Szabó János 1752-1756-ig vezeti a plébániát.

Őt követi Buglyvszky Imre, aki 1760-ig vezeti a plébániát.

A bujádi plébános, Löfftsák János 1760-ban kerül a plébánia élére, aki 1776-ig vezeti az anyaegyházat. Sinkay István esztergomi születésű, aki egyévi káplánoskodás után 1761-ben lesz Nándor plébános 1785-ig, aki ott meghal. Helyére Toronyosy János kerül, aki 1790-ig marad a faluban.

Az újabb plébános Gombos Mihály, aki 34 évig tevékenykedik s 1824. május 14-én meghal s ott temetik el. Prózler /Sordélyi/ József 1826-ban Alsósápról kerül Nándorba, aki hat év után 1832. január 12-én hal meg.

1832-ben Gyürki Athanász lesz a plébános 1841-ig.

Őt követi 1844-ig Szliacsany József, aki ez év szeptember 21-én meghal. Halála után Rosseberszky József lesz a plébános, aki 1854-ben Magyarórára megy.

A megüresedett plébániai állást Illés Elek tölti be 1855-ben.

1857-ben a környék szülötte Kovács Ferenc /aki Ordasza 1818-ban született/ lesz a plébános 1865-ig. Utóda Ehn Bernát, aki mint Romhányi kerületi esperes lesz Nándor plébánosa 1872-ig. Utána Trabalka János a plébános 1888-ig, aki innen Nézsára kerül.

1888-1893-ig Csajka Lajos kerül a plébánia élére. 1891-től mint kerületi jegyző fejt ki tevékenységet.

Ezután mint állandó adminisztrátor dolgozik Szirmák Béla 1893-1900-ig.

Nándorból Bugyi községbe kerül mint plébános.

Rofusz Gábort, mint hires plébánost tartja számon a szájhagyomány.

Mint képlán működött Nándorban, Ujkecskésen, Hódmezővásárhelyen, Csongrádon és Kecskeméten. 1901-ben lett Nándorban adminisztrátor, majd 1906-ban plébános. Hamarosan a romhányi kerület segédesperese és tanfelügyelője lett. Erdeme, hogy a nándori templomot kifestette, új orgonával látta el. A Kiseccseti és Szentei templomot javíttatta, valamint a filia területén lévő iskolákat felszerelte. Meddig volt plébános?

A váci egyházmegye történeti névtára második részében a papság életadatai sorában két névvel ismerkedtünk meg, akik nándorból származnak a falu szülöttei Provszkay János Nándorban / Nógrád m./ 1767-ben született. A budai egyetemen végezte el a teológiát.

A váci papnevelő intézetben tanulmányi felügyelőnek kinevezték.

Az egyházjog és történelem helyettes, majd a bibliának rendes tanára lett.

1799-ben bagi plébános x lesz. Őt év múlva Vác-felsővárosi plébánossá kinevezik, majd 1808-ban a király kisprépostá és kanonokká kinevezte, 1822-ben a váci székesegyház főesperese lett, lemondott a plébániáról.

Nemsokára a boboti címzetes apátságot kapta meg munkásságának elismerésül. 1825. április 29-én halt meg, s a székesegyház kriptájában temették el. A nándorban építendő templomra 6.000 váltó forintot hagyott örökségül. Provszkay Péter 1802-ben született Nándorban.

Középiskoláit Vácon, a teológiát a Bécsi egyetemen végezte mint pázmánista.

1825-ben szentelték pappá, s mint káplán három évig Kecskeméten működött.

Három év múlva püspöki iktató, majd Mindszéki jegyző lett. 1834-ben Zomboki majd 1845-ben romhányi plébános lesz. Romhányban kerületi esperesnek

nevezik ki, 1858-ban. 1869-ben mint a váci székesegyház kanonokja végzi munkáját, s 1872-ben dornai címzetes prépost lett, mint olvasó kanonok

hal meg, 1888. február 18-án.

Az említett két kanonokot a szájhagyományban nem emlegetik. Érdekes a név változás. Az 1770-es urbárium összeírásában, valamint az 1828-as országos összeírásban több Poroszká családi név szerepel.

Provszkay családi név nem fordul elő. Az "y" kerül oda magyaros formában? Nem tudni pontosan. Az életírók a Nógrád megyei Hándorról szólnak, tehát a mai Magyarhándorról.

Igy a mi falunkból valószínűsítés bizonyította a két Provszkay esetében. A török idő alatt, mivel a község leégett, elpusztult, valószínű a templom is rommá lett. A feljegyzések szerint a jelenlegi templom, a régi templom helyén épült, új alapokon, kiemelkedő dombon.

A templomot Carolus Duliczky építette. 1855. április 21-én Láng gyarmati kőműves rakta az alapkövet le. Alapozás alkalmával az építkezés megszakadt, mert Duliczky-t perbefogják és elítélték. E miatt a munkát Kanizsai Alajos végzi, uradalmi építész folytatta. A templom építését Rakosványi váci püspök folytatta.

Nagy jelentőségű adományt hagyott az építkezéshez /6000.- Ft./ Provszkay János kanonok, Nándor szülötte. A templom 1858-ban elkészül s ez év december 12-én kerül sor felszentelésre. A későbbiekben 1881-ben nagy tűzvész pusztított a községben, amikor az új templom áldozatul esik.

A sekrestye tetőzete, a templom tornya, leégett, a harangok elolvadtak. Az építési munkák hamar beindultak, amit a község lakóinak áldozatos összefogása tett lehetővé. 1931-ben nagyobb renoválási munkák történtek.

A templom klasszicista jellegű. Főhomlokzata rusztikázott, pilaszterekkel három részre osztott. Az egyszakasos torony szinte a tetőből nő ki. Az enyhén hajló szentéjét széles, kosárolás, diadalív választja el.

Jellegzetes a fából készült fehér oltára, mely szintén klasszicista.

A főoltárkép Szent Miklóst ábrázolja, teljes püspöki vonatusban. A képet 1855-ben Provszkay Péter romhányi esperes adományozta.

Kis harangja régi eredetű, 1743-ban Christelly János Ernő pozsonyi harangöntő készítette.

Legrégibb harangja 1617-ből való.

A templommal átellenben majdnem egy magasságú dombon iskola épült. Az iskola történetére a későbbiekben visszatérünk.

Visszatérve az 1828-as összeírásokra /országos/ az a jobbágyok részére "Prrecirt" is előírt. E szerint a katonaságnak az előfogatokat természetben kell biztosítani, valamint a lovak, katonák ellátásáról is gondoskodni kell. A katonák eltartása és a szállítása általában ráfizetéssel járt, ami nagyobb számú osztrák katonák szállítását jelentette. Így ezek a terhek a falu jobbágyainak válán nyugodtak.

Tíz év elteltével 1838-ban végzett összeírás községi összesítő adatai szerint a 16 éven felüli személyek száma 206, jobbágyok száma: 44, zselléreké: 42, házatlan zsellér 2 fő, testvérek száma 16, fiúké 9, férfi szolgák száma 2, női szolgák 1, mesteremberek száma.

A házak száma: 87, eggyel kevesebb, mint 1828-ban. Ezt mutatja a gazdasági oldal.

A vetés terület 948 pozsonyi mérő, melynek haszna pozsonyi mérőként 284 Ft 24 ár.

A termésszaporulat 1896 pozsonyi mérő, a termés 1358 Ft 48 xr értékű. Rétek száma kaszálókban 237 p., a haszon 21 Ft 6xr. Szőlőterület 70,3/4 pozsonyi mérő, s a haszon 28 Ft 13 xr pozsonyi mérőként. A szőlő kapásokban kifejezve 282.

A termés kapásokban átlagban 394 Ft 48 xr.

Az állatállomány a következő: Igás ökrök száma 72, fejős teheneke 8, üsző 12. Három évnél idősebb lovak száma 138, egy évnél idősebb juhok száma 161, egy éven felüli sertések száma: 20.

Az 1838-as adatok kedvezőbbek, mint a tíz év előttié. Miből fakadt ez? A nemzeti megújulás idején mindjobban szélesedik az uradalmi parasztság rétege. Az erősen emelkedő zsellérekből kerülnek ki a családok nagy része, továbbá a napszámosok a későbbi részaratók száma stb. Ez a rétegződés magával hozza a terhek nem megfelelő elosztását.

A szaporodó terhek jobban a szegényeket sújtják. Az 1836-os urbári törvények és az 1848-as örökváltság törvényei jobban a jómódú parasztságnak kedvezett. Sokan a nyomasztó terhek miatt a katonai fogdosás elől elmenekülve, betyárnak állnak be. Ez általános jelenség volt. Hogy Nándorból származtak-e, vagy Nándorban betyárok éltek volna, sem a szájhagyomány, se a feljegyzések nem tudósítanak. A környékbeli községekben éltek betyárok, s a falvak lakossága védelmezte, rejtegette őket a csendőrszuronyokkal szemben. /Pl. Mohorán Savanyu Jóska, Hagymás Jancsi/

A negyvenes évek elején a reformeszmék körüli nagy viták mind élesebbek lettek. Előtérbe kerültek a gazdasági jellegű kérdések, a jobbágysággal összefüggő kérdések. Így az érdeklődés előterében az 1848-as törvények urbéri vonatkozású rendelkezései álltak. Ugyanis a legfőbb kérdés az volt a földbirtokosok számára, hogy mit kell érteni az úrbéres és az úrbér pótló földek fogalmán, melyeknek felszabadulásáról a törvény intézkedett. Ennek ellenére az 1848-as törvények nem tették az egész parasztságot földjének tulajdonává, mert csak a telkes jobbágyok és az úrbéres zsellérek szabadultak fel. Az uradalmi jobbágyok és zsellérek nem jutottak földjük birtokába. A földesurak nehézséget támasztottak az erdő, a legelő, a szőlő és irtások birtoklása körül is.

A külső legelő legtöbbször a földesurak maguk megszerezték. Az erdőnek a földesúr és a jobbágysági arányos megosztására sem került sor. Ezek az intézkedések a földesurak védelmét szolgálták, továbbra a kisbirtokosság erőforrásait.

Az 1848-as szabadságharc és következményei

Az egész ország nagy várakozással tekintett a reform-országgyűlésekre, de sajnos azok nem hozták meg a kívánt eredményt. Az 1848-as törvények előrehaladását jelentette a parasztság helyzetében, de az ország politikai helyzete mindjobban éleződött. A párizsi forradalom hatására a felvilágosodás eszméi a szabadság, az egyenlőség és a testvériség jegyében egész Európát lángra gyújtják. "Világ proletárjai egyesüljétek!" jelsszava végig söpör az egész világon, forradalomra mozgósítva az országokat. A bécsi forradalom után 1848 március 15-én a forradalmi eszmék hatására a pesti forradalmi ifjúság Petőfi Sándor, Jókai Mór vezetésével kivívja a magyar nemzet függetlenségét és szabadságát. Az egész ország ünnepel. Harangzúgás közepette szerez tudomást községünk lakói az évszázados osztrák bilincsek lehullásáról. Ez az öröm azonban nem tartott sokáig. A bécsi udvar az elismert nemzeti függetlenség ^{ellenére} azon van, hogy régi helyzetét biztosítsa hazánkban. Ezért az udvar Vindisgrätz herceg vezetésével megtámadja az országot. E váratlan támadásra a nemzet ellenáll és Kossuth Lajos vezetésével gyorsan megszervezik a magyar honvédséget. Megindul az élet-halál küzdelem, az 1848-49-es szabadságharc; az élni akarás ereje dicsőséget hozott a magyar függetlenség számára. Jellasics megfutamítása után, a tavaszi hadjárat sikerei hatására a bécsi udvar az orosz cártól segítséget kér. A nagy túlerővel szemben a szabadságharc elbukott, s megkezdődött Haynau rémuralma, az osztrákok uralmának biztosítása.

Az 1848-as jobbágysági felszabadító törvények ellenére a feudális viszonyok nem szűntek meg teljesen. E miatt nagy az elégedetlenség. A szegény parasztok, a házatlan zsellérek földért követelnek. Ezért szükségessé vált végérvényesen a birtok rendezése, amit az 1853-as császári rendelet, a pátus hozott meg. Az új birtokrendezés nagy küzdelem közepette ment végbe, ami elmélyítette a telkes gazdák, a zsellérek, a földesurak és az egész falu parasztsága közötti ellentéteket. A földesurak nem fogadták osztatlan lelkesedéssel a rendezést. Minden lehetőséget megragadtak, hogy a rendelet kiskapuját kihasználva a maguk javára billentsék a mérleget. Új viszony kezdett kialakulni a parasztság és a földesurak viszonyában.

A parasztságon belül új tagozódás alakul ki, s ez nagy harcok közepette megy végbe külsőségünkbe.

A megváltozott helyzet új lehetőséget ad úgy a volt jobbágyoknak, a szellőreknak, mint a földesuraknak. Az előrehaladás igen lassú, de a 48-as forradalom szelleme érezteti hatását a hozott rendeletekben.

Az 1853-as császári rendelet szerint a nagybirtokosok /földesurak/ továbbra megőrizték birtokállományukat. A jobbágyoknak a földet örökre birtokba adták. A nem urbéri jellegű földek - mint a szőlők, irtványok, erdők, stb. felett a földbirtokosok megőrizték továbbra tulajdonjogukat. Fennmaradtak még a földek használatáért járó jobbágy tartozások. Az abszolutizmus idején a parasztság legnagyobb része igen szegény sorban élt.

Az uraságtól kapott egy hold földet szabadon művelték. Azelőtt minden jobbágy-nak negyven napi robotot kellett dolgoznia földesurának. Ez volt az "úrdolga". A jobbágy feleségének viszont robotként a szőlőbe kellett járnia. A fennálló robot évi értéke a balassagyarmati főszolgabírói hivatal feljegyzésében, a községenkénti tájékoztató táblázata szerint, Nándorra vonatkozó rész az alábbi:

erő

Az 1852/53 évre a munkakötelezettség 238 iga napok száma, 381 a kézi napok száma. Ebből az első félévben ledolgozott iga: 119, kézierőben 130 1/2 nap. Pénzbeli lerovás 95.-Ft. 03 3/8 xr. A második félévre letörlesztett iga napok száma: 119, kézierőben 190 1/2 nap. A pénzbeli lerovás 95.-Ft 03 3/8 xr. A második félévre letörlesztett iga napok száma: 119, kézierőben 190 1/2 nap. A pénzbeli lerovás 95.-Ft 03 3/8 xr.

A feljegyzés szerint az említett gazdasági évre a kivetett robot teljesítve lett. Lemaradás nem jelentkezett. Mit jelent ez? A földbirtokosok az erőszak fegyverével hatottak a jobbágyokra, hogy a földszabadítási rendelet ellenére minél kevesebb kiadással földjeik megművelését biztosítsák. A pénzbeli lerovás, adó a földek használatáért járó díjakat, amiről már említést tettünk. Tehát minden lehetőséget megragadtak érdekeik védelmében. Ebben az átalakulási időszakban megkezdődött a paraszti osztály kialakulása, rétegződése.

A hűbéri viszonyok valódi felszámolása a pátem kiadása után történt meg. Az 1853-as pátem az egész jobbágytelek után járt erdőegység kulcsát a mi megyénkben 3-6 holdban állapította meg egységesen. 1865-ben a X. törvcikk viszont a lezajlott földrendezéseket, tagosításokat és a legelő elkülönüléseket megmásíthatatlannak nyilvánította.

A pátenz alapjain történt földbirtokrendezéssel kapcsolatban községünkben is házhelyet osztottak ki a régi jobbágyoknak. Egy házhely négy fertály 28 magyar hold /1200 négyszögöl/ Ennek megoszlása a következő volt: 20 hold szántóföld, 4 hold legelő, és 4 hold rét. A földeket örökbe kapták. /Zicsy féle földek kb. 400 hold, saját tulajdonjoggal. A pénzadó helyére a dézsma adót vezették be. Minden terményféleségből, állatokból, hetedet kellett adni, amit "dézsma váltságának" neveztek. A zsellérség továbbra is megmaradt. Helyzetükön annyi változtatás történt, hogy szőlőföldet kaptak. A zsellérek elszegényesedési folyamatából megszületett az uradalmi cselédség, a napszámosok rétege.

Magyarország geográfiai szótárában 1851-ből a III. IV. kötet 133. oldalán azokat olvashatjuk. Nándor Magyar falu Nógrád megyében egy keskeny völgyben. Katolikus parokiája van templommal. Földjei, rétei termékenyek. A falu nagy része a báró Prónay családe. Érdekes, hogy utolsó postának Vác van megjelölve, holott Bgyarmaton és Rétságon is működött postahivatal. A szomszédos Debercsénynek Bgyarmat az utolsó postahelye.

Lakóinak száma 681, melyből 659 róm. kat. 14 evangélikus, 8 zsidó.

Kelecsény mint pusztaszerepel, Nándor filiája.

Lakóinak száma 30 fő, melyből 19 róm.kat., 6 evangélikus, 2 református, és 3 zsidó. Kelecsény is a Prónay család birtoka.

A XIX. század elején, 1826-ban a falu földesúri birtokai a báró Prónay család kezébe kerülnek.

Később Romhány földbirtokosai a Gyurcsényi és Somogyi családok is szereztek itt birtokokat, melyek nem voltak jelentősek.

A Kelecsényi birtokot Prónayéktól Cseruyn Andor vette meg, aki 1872-ben szép, csinos eklektikus jellegű kastélyt épített. A kastélyt erdő veszi körül, s Nándortól 2,6 km-re van.

A kastélyban értékes fegyvergyűjtemény volt elhelyezve, számos XVII. századi fegyverekkel. E mellett 6000 kötetből álló könyvtár is nyert elhelyezést. 1880-ban Báró Buttler Ervin vette meg a Kelecsényi birtokot, Cseruyn Andortól. Nemsokára Kiskelecsény a későbbi Hársaspusztá Buttler tulajdonába kerül. Így 2500 kat. hold földtulajdonbirtokosa lesz, Nándorban. Visszatérve az országos helyzetre, a szabadságharc elbukásával nyílt katonai diktatúra, a Bach korszak rémuralma nehezedik hazánkra.

E nehéz helyzetben Nógrád megye elveszti teljes önállóságát és a pozsonyi kerülethez sorolják. Ennek eredménye, hogy a helyi igazgatási szervek önkormányzati joguktól megfosztották, s renegátok irányítják a megye és a község életét. Ezzel az önkormányuralommal éppen a falvak parasztsága szál szembe. Ez az ellenállás később az 1867-es kiegyezéshez vezetett.

A kiegyezés tulajdonképpen a magyar és osztrák uralkodóház kiegyezését jelentette, mely a további előrehaladást biztosította fontos állomás volt. A kiegyezést követően 1870-évből népszámlálást rendelnek el. Községünk a kékői járáshoz tartozik, s ennek összesítőjén alábbi adatok szerepelnek.

A házak száma: 115. A jelenlévő népesség: 796. Ebből férfi: 373, nő: 423. Ezek állapot szerinti megoszlása: nőtlen férfi: 186, nő: 172, özvegy 9, elvált 6, nő hajadon: 199, férjes 179, özvegy 35, elvált 10. Vallás felekezeti szerinti megoszlás: római kat. 734, evangélikus 24, zsidó 33.

A műveltségi állapotról a következőket tudjuk meg: Olvasni tud: 99 férfi és 205 nő. Olvasni és írni tud: 68 férfi és 30 nő. Sem olvasni, sem írni nem tud /analfabéta/: 206 férfi és 188 nő. Összesen: 394.

Rendes katonai szolgálatot teljesít: 4 fő.

A község lakóinak foglalkozás szerinti megoszlása: Pap 2, tanító 3, föld és erdőművelésnél birtokosok: 52, haszonbérlet 1, éves szolgák száma: 141. Napszámosok 59, ipari munkás: 1, fém-kőfaragók 3, önálló; munkás 3. Vegyeszeti, élelmezés, dohánycikkek termelésénél önállóak 3, munkás 1. Bőr és papírgyártás, egyéb iparágakban: önálló 2, munkás 2. Személyes szolgáltatásokkal teljesítők 7, foglalkozás nélküli egyének 14 éven felül: férfi 10, nő 250,; 14 éven alul: férfi 110, nő 135, összesen: 245 fő.

Tekintsük át az állatállományt.

Ló: kanca nehéz fajta 69, herélt nehéz 56, csikó 3 évig 26, Lovak összesen: 152. Szamárból 11 van számontartva.

Szarvasmarha: Magyar bika: 2, tehén 48, ökör 54, borjú 23, Ez összesen: 127 db. Svájci tehén 6, borjú 2, összesen 8 db.

Juhokból nemesített: 1500, közönséges 1142, összesen: 2642 db.

Kecskekből 4 db, sertésből 324 db, méhkasból 33 db. van összeírva.

Az összesítő végén külön a katonai személyek kimutatása szerepel azkövetkezők szerint: Tényleges szolgálatban távollevők: 4, szabadságos 2, tartalékosok 10 fő a rendes katonaságnál /k.n.k./ Honvédek száma: 2 fő.

Az 1870-es összeírás sok réti és a falu életére sok következtetést tudunk levonni.

A műveltségi szint, iskolai végzettség alacsony szintű, ami megfelel a kor szellemének. Analfabéta a lakosság fele. Az írni, olvasni tudók száma a lakosság 12,3 %-a. Iskola tehát van. A tanulók száma elég magas lehetett, mert három tanítót alkalmaztak. Ebben az időben a nevelők magas osztálylétszámmal dolgoztak.

Mivel több község tartozik a plébániához, lehet, hogy Debercsény vagy Szentén is volt iskola. Biztosan ez nem állapítható meg.

Magas az óves szolgák száma /családok/. Egyéb foglalkozásuk száma igen kevés. Dohánytermeléssel is foglalkoztak, amit a szájhagyomány is megerősít. Foglalkozás nélküliek inkább a nők. A férfiak elhelyezkedése gondot okozott. A 14 alatti munkanélküliek száma 245 fő. Ebből nem tűnik ki az iskoláskorúak száma. Gyakorlatilag négy osztály volt, habár a népiskola két osztályának elvégzését már a törvény kimondta 1868-ban.

Általában a rendszeres iskolabajárás hiányzott. A tanév 10 hónapig tartott. A tankötelezettség 6 - 12 évig tartott.

Az Eötvös féle népiskolai törvény ugyan megteremtette a fejlődés feltételeit, de az iskolaügy elmaradottsága még egy ideig tartott. E korszak jellegzetes iskolatípusa a népiskola és a középiskola közötti átmenetet képező polgári iskola. A paraszt és munkáscsaládok, a kisiparosok gyermekei áldozatok árán a polgári iskolába mehettek. Ezzel megnehezítették a magasabb képzés megszerzésének útját. Tehát ez a rendelkezés az uralkodó osztály műveltségi monopóliumát szolgálta.

Az állatállomány elég magas, mert a növénytermelés mellett az állattartásra nagy súlyt helyeztek. Magas a juhok száma, ami a háziiparral függ össze. Alsóruhaneműek nagy részét maguk állították elő, s ezért a kendertermelésre is nagy súlyt helyeztek. Fejlett volt a fonás, szövés, a népi ingek, terítők, kötények készítése.

A báró Prónay uradalom vétel útján részekre bomlik. A Bende, Butthler és a mohorai Gróf Zicsy család osztoznak a birtokon.

Az 1880-as években tehát több földbirtokos jelenik meg a községben.

Ezekben az uradalmakban a napszámosok, a zsellérek nagy része elhelyezkedik. Az egyes uradalmak a családságra alapítják üzemeiket, azzal az elgondolással, hogy a családos paraszt a biztos kenyeréért kevesebb fizetéssel is beéri. Az egyes uradalmak arra törekedtek, hogy a családok maradását különböző juttatásokkal biztosítsák. A családság volt a szegény parasztság legelmaradottabb rétege, az igények nagyon alacsonyszintűek voltak. A család kiszolgáltatott volt földesurának. Bármikor felmondás nélkül elbocsájthatta. A munkaidő napkelte-től napnyugtáig tartott. Erre a munkaidőre szükség is volt, mert a mezőgazdasági munka lovakkal, ökrökkel és kézi erővel történt.

A birtokos parasztság vagyonszerint rétegződött: nagygazdákra, kisbirtokosokra és törpebirtokosokra. A nagybirtokosok béreseket és napszámosokat tartottak. A kisbirtokosok családjukkal maguk művelték a földjüket. A törpebirtokosok földje nem tudta eltartani, ezért kénytelen volt mezőgazdasági bér munkát vállalni.

E mellett sokan kupeckedtek és háziipart folytattak. A kiszolgáltságból eredően egyre súlyosbodott a gazdasági családok helyzete. Jellemző réteg az uradalmaiban a summások. Ezek tulajdonképpen kétlaki életet éltek az otthoni föld és a messzi távolban levő nyári munkahely között. A 60-100 főből álló summáscsoportot a summás gazda toborozta össze. A summásnak legtöbbször rossz lakás, silány étkezés és embertelen bánásmód jutott osztályrészül. Ezzel szemben a világ folyásáról többet tudtak, mint az otthonmaradottak.

A törpebirtokosok és a ménestelen agrárproletárok száma mindjobban növekedett országosan is a 19. század végére és a 20. század elejére.

A mezőgazdasági munkások népünk legrosszabbul kereső rétege.

A summások, az éves családok, a kubikusok közül a kubikus réteg volt a legharciasabb és legszélesebb látókörű, mert járták az országot.

Az éves családok, a gazdag parasztek családjainak tömege helyhez kötött, ezért politikailag fejletlenebb maradt. A forradalmiság inkább a kubikusok között fejlődött ki. A munkanélküliség terebélyesedik s ezért megkezdődött a külföldre való kivándorlás. - főleg Amerikába.

Hazánk a 3 milliós holdasok országa lett. Ez a légkör erre készítette az embereket, hogy megélhetőségüket más módon biztosítsák.

Élet a 19. század végén

A kiegyezés utáni időben a falu legnagyobb földesura a báró Buttler /Kelecsény és Kiskelecsénnyel/ család, a további a Bende család 1000 holddal és gróf Zichy család Csukorpusztán és Nándorban 400 hold erdő és 600 hold szántóval.

A Bende család kastélyt épített /a mai állami gazdaság központja/ család házakkal.

Nándor határának 2/3 része és Kelecsény, Csukorpuszta teljes egészében a földbirtokosok kezében van. A gazdák kezén kb. 500 holdnyi föld van. A parasztság körében meg a régi feudális maradványok még tovább élnek, mint a jobbágy, zsellér, béres szóhasználat. A zsellérek egy kat. hold földet kaptak, különben részért dolgoztak az uraság földjein.

Túlsúlyban a harmados rendszer volt használatban. A kapás növényeket /kukorica, burgonya, dohány/ felesben dolgozták.

Aratáskor "aratás" alkalmával tizedik részt kaptak bérül. Az "aratás" abból állott, hogy aratás alkalmával felkészítették a tarlón megjelenő földesurat, egy kis virág és kalászból álló csokorral, amit a földesúr jobb karjára felkötöttek, viszonzásul a családok bor mellett minden tizedik kévét kapták. A napi napszám ekkor 40 krajcár volt.

A földművelő eszközeik nagyon kezdetlegesek voltak. A gabonát sarlóval aratták, majd a learatott gabonát csépfadaróval, lovakkal kicsepelték, illetve nyomatták. E miatt a cséplés igen nagy munkát jelentett. Előfordult, hogy november vége lett, mire az egész falu olosépett, és a gabona a csűrükbe került.

A jobbágyok /a gazdák/, zsellérek életfolyására jellemző volt, hogy a jobbágy csak jobbágy leányt, zsellér csak zsellérleányt vehet feleségül /kapitalista hatás/. Általános törekvés volt, hogy mindenki "jól menjen férjhez" a vagyon alapján. A menyecske a háztartásban nem rendelkezhetett,

ő csak dolgozhatott. Házasságkötésnél alapelv az volt, hogy azvagyon egybemaradjon, illetőleg a meglevőhöz minél többet szerezzenek. Ily módon tört be a kapitalizmus a falu életébe. A kapitalizmus nemcsak az emberek gondolkodásmódjában, hanem a termelésben is éreztette hatását. A gazdák arra törekcszenek, hogy a nagyobb jövedelmet biztosító ipari növényeket termeljék kendert, lent, dohányt és rópát. A burgonya és a kukorica a szükségletek kielégítését szolgálta. A kezdetleges művelési eszközök használata, a trágyahiány hatással volt a terméseredményre. /A gazdák aránylag kevés állatállománnyal rendelkeztek. Az 1880-as években búzából a terményeredmény 6 q./ kat. hold., majd a század fordulón az átlag 8 q. fölé emelkedett. /Adatok szájhagyomány alapján./

Az országutak mentén 1880-tól nagy lendülettel folyik az eperfaültetés. Ugyanis az 1880-as években építették az országutat Bgyarmat és Nándor között. Az ehhez szükséges kőmennyiséget a mohorai kőbányából szállították a helyi és a mohorai fuvarosok. Az út építkezésénél a falusiakból sokan dolgoztak, mert ez biztosabb jövedelmet jelentett számukra. A munkások bérük kukoricát kaptak, mivel kevés volt a buza. A "bundás pálinka" és kukoricakenyér jellemezte a zsellérek, napszámosok és a kubikusok helyzetét. Mohoráról a fuvarosok sz Ipolyon túlra is szállítottak követ. A fuvarozás aránylag jó jövedelmet biztosított, s így a lótenyésztés fellendült. Egy-egy törpebirtokos, zsellér négy lovat is tartott. Ebben az időben a fuvarozás fontos foglalkozási ág lett. A falu lakosságának majdnem a fele cselédekből áll. A nagy-kisgazdák inkább gabonaféléket, kukoricát, burgonyát, és ipari növényeket termeltek a házi szükségletnek megfelelően. A hegyeken, dombokon szőlőt termelnek. A készült borból a fuvarosok várva szállítottak, ahol jó pénzért eladták. A 80-as években a buza termelés igen rossz volt. A nagyon elszaporodott verebek is nagy kárt tettek. Ezért elrendelték a verebek összefogását /szitával/ irtását. A rossz gabonatermesztés rákésztette a gazdákat, az állattartás emelésére. Elsősorban lovat, tehenet, ökröket tartottak, s azokat késő őszig legeltették. A gazdálkodás módszerére jellemző a régi kétnyomásos rendszer.

Eddig nem szóltunk a családok és úrbéreszek helyzetéről.

Az urasági cselédek szerződéses alapon dolgoztak. Minden földbirtokos cselédei számára biztosítani kellett legelőszőr a lakást, mely egy szobából és egy közös konyhából állott a legtöbb esetben. A béresek egy hold földet, egy hold rétet kaptak saját művelésre, valamint aratáskor minden 12. rakást, szalmával együtt. Kommencióként jár 12 kg. bárányhús, 6 kg. marhahús, 1 kg. só, 12 liter petróleum, 30 kg. juhsajt, 1 tehéntartás. Akiknek tehenük nem volt, tejet kaptak. A családok teheneik őrzésére külön pásztort kaptak, hozzá megfelelő nagyságú réttel.

A szabad tehéntartás mellett, szabad sertéstartás is biztosítva volt.

A létszám nem volt meghatározva. A cseléd kanász kommenciója megegyezett a tehénpásztoréval. A béres ezeken felül minden négy ökör után évi 60 forintot, a kocsis egy pár ló után 40 Ft.-t kapott, bérül

Ezek a díjtételek kis eltéréssel a földbirtokosoknál egységesek voltak. Báró Buttler a családok munkája mellett aratókat és summásokat is alkalmazott. Számszerint mintegy 30-at. Ezek zömmel felvidéki szlovákok, vagy alföldiek voltak, akik jó munkásoknak bizonyultak. A summásoknak az uraság az ebéd és a vacsora helyszinre való kiszállításáról gondoskodott. A század fordulón a cséplést már cséplőgéppel végezték. Így a munkamennyiség lényegesen meggyorsult. 1914-től aratógép is segítette a sikeres munkát.

A földműves osztály életjelt ad magáról meggyeszerzte. Nagy volt a fájdalom és a nyomor. 1897 őszén többfelé aratósztrájk tör ki. Cséplőmunkások sztrájkoltak a Buttler és a Zichy uradalomban, ahol mintegy 90 fő aratómunkás beszüntette a munkát és újabb bérrendezést követeltek.

A bérharcok számára a mezőgazdaságban legalkalmasabb idő az aratás volt, a cséplés ideje. Báró Buttler és gróf Zichy kényszerhelyzetbe kerültek. Jól tudták, hogy termésük forog keréken. Néhány napi munkabeszüntetés után Zichy gróf hozzájárult a bérrendezéshez,

Egy arató pár keresete a következő módon alakult:

16 q. gabona /búza, rozs, árpa/, két havi ingyenes ellátás, húsz pár aratónak a két havi ellátáshoz még a következőket biztosították:

14q. búza, 20 kg. zsír, 15 kg. só, 2 q. hús /csak birka/ 2 q. sajt.,

Hagymáról, zöltségéről már az aratóknak kellett gondoskodni.

A századfordulóra a község lakossága mind magyar.

Házainak száma: 190 q. lakóinak száma: 908.

A községnek postája és távirádája van. Az első posta épülete a mai általános iskola, hátsó bejáratánál a mai új tanterem épület helyén volt.

A közigazgatási reform során Nógrád megyét hat, majd hét járásra osztják fel. Községünk a Balassagyarmati járáshoz tartozik. A begyarmati járás 45 községből állt, és 14 körjegyzőséget szerveznek, melyeknek száma a század végéig alig változott. 1886 táján megszervezik a nándori körjegyzőséget, melyet a már említett postaépületben elhelyeznek.

A körjegyzőséghez Mohora község tartozik.

A körjegyzőség első főjegyzője Budaházy Zoltán 1886-1907 júliusáig, őt követi Sándorfy 1907-1908-ig, majd 1912-ig Pákozdi Zsigmond a főjegyző. 1895. okt. 1-vel bevezetik az állandó állami anyakönyvezést. Ebben az időben a község bírója pénztárosa:

Mivel a községháza nem bizonyult megfelelőnek, ezért a főjegyző javaslatot tett új községháza és jegyzői lakás építésére. A képviselőtestületben majdnem feles arányban Mohoraiak voltak. Az 1900-as évek elején a nándori rivelisták nem akartak az építkezéshez telket biztosítani. Az egymás közti civakodás eredményeként a mohorai képviselőtestület tagjai szinte egységesen felajánlották az építkezéshez szükséges telket a mai orvosi rendelő helyén, 1 kat. hold terület.

Igy 1905-ben Mohorára helyeződik át a körjegyzőség.

Mohorán az első községháza a mai id. Borkó János féle házban volt, mely ekkor Gróf Váy Gábor, tulajdonát képezte. Magyaránador, Mohora, Debercsény kisközségek együttesen 1907-ben megépítik a községházát. Réti István Érsekivadkerti építőmester végezte az építést. 2 szobás, konyhas jegyzői lakással. Így lett a nándori körjegyzőségből, mohorai körjegyzőség. Debercsény 1905. előtt a rétsági járáshoz tartozott.

Az 1971-es közigazgatási reform nyomán a község önkormányzati jogot a képviselőtestület gyakorolja. A községeket nagy és kis község kategóriába sorolják. Nagy községek azok, akik saját erejükből el tudják látni, a közigazgatási feladatokat. A kisközség csak egymással szövetkezve tudja megoldani a feladatokat. Nándort a kisközségek sorába sorolták.

Közigazgatási ügyekben első fellebezési fórum a vármegye, másodfokú fórum a belügyminisztérium.

A községek államhatalmi szerve a képviselőtestület, mely felerészben választott, felerészben a legtöbb adót fizetőkől, az u. n. rivelistákból állott. A választójogot vagyonhoz kötötték, ezzel okarta az uralkodó osztály hatalmát és akaratát biztosítani az elnyomultak felé. A rivalista rendszer tulajdonképpen a jómódúak érdekszervezete, s így "népakaratot" beszélni sem lehetett. Minden 100 lakás után egy képviseleti tag választható. Kisközségekben a képviseleti tagok száma 10-20 között váltakozott, Nagyközségekben 20-40 között. A képviselőtestület évente kétszer tartott ülést.

A képviselőtestület határozatait és a törvényhatóságok rendeleteit az előljáróság hajtja végre. Az előljáróság tagjai községben: a bíró, a másodbíró, törvénybíró, két esküdt és a körjegyző.

Nagyközségben a bíró, helyettese, pénztárnok, jegyző, és az orvos, valamint a község. A körjegyzőség területén kezdetben orvos nincsen.

1880-ban szervezik meg először a körorvosi hálózatot. Községünk a balassagyarmati körzethez tartozik. A század végén vérhas, himlő, kolerajárvány törökgyík és tüdővész sok áldozatot követel. Minden 20.000 emberre jut egy orvos. Az 1900-as években már 25 orvosi körzet van, mintegy 55 orvossal, 102 szülésznővel és 25 gyógyszerertárral. A nándori körjegyzőség is kap orvost. Rotman Ottó személyében. Őt követi Fittler Imre, aki már Mohorán lakik, s 1908-ban meghal, a község román kat. temetőjében temetik el. Ebben az időben patika nincsen a községben. Két év múlva kap csak orvost a körjegyzőség, illetve a mohorai orvosi körzet. Dr Gyenes Vilmos fiatalon kerül körorvosnak, akinek Mohorán saját háza és házipatikája van. 1920-ig a mai Drogunion épülete.

1900-as években a mohorai körorvosi körhöz a következő tizenhárom község tartozott: Csitár, Marcal, Szügy, Csesztve, Mohora, Cserháthaláp, Cserhátsurány, Herencsény, Terény, Szanda, Szandaváralja, Nándor és Debercsény. Az utak rossz állapota, az igen nehézkes közlekedési viszonyok sokszor lehetetlenné tették a gyors orvosi segítséget. A nagy orvosi körzet is jelzi, hogy kevés az orvos. Orvosi Rendelőt nem találunk a községekben. A rendelés hol az egyik, hol a másik beteg lakásán volt. Későbbiek során egy kis üzletben volt, bérelt rendelő. Higiéniairól szó sem lehetett. Ilyen körülmények között nagy a csecsemőhalandóság. Ennek csökkentése központi feladat volt. 1920-ban a halálozás arányszáma a községben ^{gyermek.} 21,3 %-os. A meghaltak 43 %-a. Ebben az időben a legfőbb halálokat a gümőkór, tüdőgyulladás és a bélhurut okozta. Nagy előrehaladást jelentett az egészségügy területén, amikor 1897-ben Balassagyarmaton megépül a Mária Valéria kórház. Ezzel az intézménnyel Nógrád megye nagy részében javul az egészségügyi helyzet. 1911-ben már hét járási tisztiorvost találunk a járások székhelyein. Az 1891. évi XIV. törvénycikk a kötelező betegbiztosítást írta elő a munkáltató részéről. Ez főleg a nagyobb üzemekben nyer megvalósítást, falun erről nem tudnak.

Amint a közegészségügy, úgy a falu közbiztonsága sem volt megfelelően megszervezve. 1883-ig csendbiztosok vezetése alatt pandúrok adták a karhatalmat. 1884-ben megszervezik a csendőrséget, akik ritkán járják a falvakat. 1901-ben három helyen volt csendőrőrs: Balassagyarmaton, Érsek-vadkertben és Bercelen. Nándor a vadkerti őrshöz tartozott. A csendőrök időnként lóháton jelentek meg, a falvakban.

A gyakori brutalitások félelmet keltettek a falu lakosságában. Az ellenszervet fokozta még amikor a betyárok után kutattak. A szájhagyomány szerint Benkó Sisa István és Savanyú Jóska betyár látogatta Nándor környékét. Velük kapcsolatban jelentős esemény Nándorban nem játszódott le. Benkó Sisa István fő tevékenységi területe Rétság és Szendehely között volt. Sisa István 1874-ben a pandurok elfogták a 20 éves börtönbüntetésre ítélték. A csendőrség véglegesen felszámolta a romantikus és gyakran a közbiztonságot is fenyegető betyárvilágot.

A közbiztonság nagyon megszilárdult és közben fokozatosan az uralkodó osztály elnyomó szervvé vált. A fejlődő kapitalizmus idején az ipar és a mezőgazdaság fejlődése lassú volt. A kereskedelem felvirágzását erősen hátráltatta az úthálózat hiánya. Az országutak építése mellett sürgőssé válik a vasútvonalak megépítése is. Ez országos kérdés lett.

Megyénkben az első vasútvonalat Budapest-Aszód-Salgótarján között építették meg. A vasútvonal eleinte magán érdekelttség volt. 1885-ben az alispán megyei vasútvonal építés gondolatát veti fel, amit a közlekedési minisztérium engedélyezett. Bgyarmat-Losonc, Bgyarmat-Ipolyság szakasz megépítése.

Az Aszód-Balassagyarmat vonalszakasz építését az olaszok irányítják és építik. Nándor és Becske közötti alagút építése miatt esik választás az olasz szakemberekre. Magyar részről a munkálatok szervezésében Tolnai Gedeon már főmérnök vesz részt /mohorai földbirtokos/. A vasúti töltés munkálatainál a helybeli fuvarosok is résztvesznek. A töltéshez a földet és a követ a kubikusok taligával hordták. A munka megkönnyítésére öt taligát egybekötve lóval vontatták. Lassan haladtak az alagút felé a 16-os emelkedő megépítésénél. Majdnem egy évtizedig tartó nehéz munka eredménye a vonatvonal és az alagút megépítése. A vasúti közlekedés 1891-ben megindul Ipolyság felé. A millenium évében 1896. szeptember 11-én történt meg az Aszód - Balassagyarmat - Losonc - vasútvonal műszaki bejárása, felülvizsgálata és átadása. /Nógrád megye története 1848-1919. 151. old./.

Ennek megtörténte után megindult az első vonat Aszód felől Balassagyarmat felé. Ünnepestől fogadtatásra kivonult a falu lakossága.

Varga Pál Magyaránándori lakos erre úgy emlékszik vissza: "Nagy volt az izgalom, amikor híre ment, hogy jön az első vonat. A vasútállomást meglepte a falu a jelzett napon. Mindenki kíváncsi volt az első vonat érkezésére.

A szerelvény mozdonya hosszú kéményű, a kis tolatómozdonyokhoz volt hasonló. Piros, fehér, zöld színűre volt festve, nemzeti zászlókkal és pántlikákkal díszítve. A mozdonyhoz négy zárt kis kocsis /személy/ volt csatolva, azokban emberek ültek. Igen szép látvány volt, amikor a vonat megállt. Az idősebbek igen meglepődtek azon, hogy ló nélkül megy. Ez a gondolat igen sokáig foglalkoztatta az idős embereket.

Itt láttak először ló nélkül menő kocsikat. Az öröm és csodálat sokáig élt az emberekben, amíg megszokottá nem vált. Balassagyarmatra már nem kellett gyalogosan menni, vagy szekéren. 40 filléres menetjegy fejében vonattal lehetett gyarmatra utazni. A vasút igen sokat fejlődött a századfordulóig. A vonat mellett a szekéren való utazás és a gyaloglás hosszú ideig megmaradt, a falu családi köreiben.

Visszatérve a közigazgatáshoz, Nógrád megye hat országgyűlési képviselőt küldhet az országgyűlésbe. Az újraszervezés során Nándor írt a balassagyarmati választókerülethez tartozik. 1910-ben új választójogi reform lép életbe. Ez a választójoggal rendelkezők számát nagyon leszorította, biztosítva az uralkodó osztály /tőkések, földbirtokosok/ biztos malmát.

A választás nyilvános volt. A korteskedés igen sok pénzbe került.

A választók megvesztegetésére törekedtek, ami nem volt nehéz dolog. Ez a zsúr mellett borral történt. Legtöbb esetben arra a jelöltre szavaztak, aki több bort fizetett. A nők szavazati joggal nem rendelkeztek.

A szavazati jog elérését nagyon sok kötöttség szabályozta. Ilyen a 24. életév elérése, a 6 elemi iskolai végzettség /Igen kevesen érték el a 6 elemi a századfordulón/ 10 évi helyben lakás stb. A választópolgárokat szekereken vitték a szavazóhelyiségekhez. A szekereken nemzeti zászlót lengettek, s vígan énekelve tették meg az utat a választás helyiségehez.

Az 1880-as években a községekben sok tűzvész pusztított. A nándori 1881-es nagy tűzvész pusztító hatása nyomán az embereket foglalkoztatta az önkéntes tűzoltó testület megalakításának gondolata. E gondolat 1888-ban megvalósult, amikor megalakult a nándori "tűzoltó egyesület".... fővel. Első vezetőjevolt. A megyében ebben az időben 22 egyesület működött, ami nagyon kevésnek mondható.

A technikai vívmányok sorában a vasút mellett a fényképezés és a mozgóképek megjelenése csodálattal tölti el a falvakban és városokban élő embereket. A mozi 1900-ban létesül Balassagyarmaton, Losoncon és Salgótarjánban, ahol néma filmeket vetítenek szórakozás céljából. A faluba erről csak a híre érkezett. Különben az e féle szórakozás csak a pénzes városi lakók számára volt jelentős. Mi volt községünkben a szórakozás?

Erről alig lehet beszélni. A vásár és ünnepnapi misére menő leányok tulajdonképpen divatbemutatót tartottak.

A délutáni litániára a leányok és legények egyaránt elmentek, majd ezt követően sétára indultak.

A legények különböző csoportokba /fiatalok, idősebbek/ verődve, hol mulattak a kocsmába, hol meglátogatták a pincéket. A dalolás, népi dalok éneklése jellemezte ezt az időszakot. Jeles nap volt a búcsú dec. 6-a, Szent Miklós napján, amikor a táncmulatság alkalmával fiú és lány között ismeretség, szerelem szövődött.

Gyakoriak voltak a tavaszi lakodalmak, de az őszi hónapokban kötődött a legtöbb frigy. A házasságkötésnél igen erősen hatott a kapitalista szellem, a vagyon harcosolása, a minél több földterület szerzése, a gazdagodási tendencia. A gazdagok /rivelisták/ lenézték a cselédeket, a napszámosokat. Érvényesült a kaszt rendszer s ez mindjobban éreztette hatását igen hosszú ideig.

Téli estéken a fonók és tollfosztók jelentették az összejöveteleket. A helyi események megtárgyalása mellett, erősen élt a mesemondás, népdalok, balladák éneklése. A legények csoportosan látogatták a fonókat s erősítették énekükkel a meghitt hangulatot. Közkedveltek voltak a Luca napi hiedelmek, a lucaszék készítése. Elmondható, hogy az emberek babonások voltak, s erősen hitték a különböző babonákban. A betlehemes járás szent estén, vagy előtte való napokban hozzátartozott, a karácsonyi Ünnepkörhöz, valamint az ólomöntés is.

Az eladósorban levő lányok kíváncsian fürkészték a jövődöbeli udvarló nevét, jellemét, szerencsáját. A babonáság az elnyomottak elmaradottságát, szűk látókörét jelentette. A faluban a századfordulón sok volt az irástudatlan. Ujságolvasás fogalom volt, legtöbbször nem is láttak ujságot.

A cselédek, a napszámosok, a csekély számú ipari munkára járók a puszta létért folytatott küzdelemmel voltak elfoglalva. A verejtékes munka a földdel, a természettel, a földbirtokosokkal szemben mindjobban leköti idejüket. Az 1800-as évek végén kialakult birtokeloszlás tulajdonképpen a szegénységet rátermelte, erősítette. Ennek következménye, hogy olcsó munkaerő lett a szegény parasztság, a cselédség.

A gazdálkodás menetében fejlődés következett be, elterjedt a háromnyomásos rendszer. Mit jelentett ez? A megművelt földterületet három részre osztották fel. Az elsőbe az ősziakat vetették, a másodikba a tavasziakat, /árpa, zab, burgonya/, a harmadik rész az ugynevezett fekete
ld. 25. oldal alulról a 15. sortól
üresen maradt. Ezen állatokat legeltették. Ez az állattenyésztés fellendülését jelentette, ami nem csak az igaerőt, élelmet és pénzszerzési lehetőséget biztosította.

A föld nagy értéket képviselt, a hatalom alapja, utána a legnagyobb érték az ökör volt, majd sorrendben a ló, tehén, sertés, és juh következett. A megtermelt gabona cséplését már géppel végzik. Az 1900-as években megjelenik a görccsépülőgép. A vetőgép, a kaszálógép, aratógépek, a földesurak kezében van. A paraszti gazdaságokban kézzel vetnek, kaszával, sarlóval aratnak. A cséplés munkáját járgánnyal hajtott cséplőszekrények végezték. Szecskavágó és répavágó is már a parasztnak a rendelkezésére áll.

A paraszti gazdaságokban sok a faeke, fokozatosan megjelenik a vasgerendélyes eke vassorolóval és ekevassal ellátva.

E nagy változás a termelésben is meghozta eredményét és a munka menetét meggyorsította. A cséphadaró, a lótaposás, a kézi cséplés a gépek megjelenésével "divatját" multa s e miatt kerül ki a forgalomból. A gabonatermelés mellett jelentős volt az 1880-as években a szőlőtermelés.

A község Magyarország Északi részében az Északi-középhegység Cserhát hegységének a Lókus feketevíz közötti domboság délkeleti részében, a Cserháthaláp - Mohorai völgymedencétől délnyugatra emelkedett felszinen a Debercsényi-patak mentén épült. Tengerszint feletti magassága 200 m., - 250 m. központi fekvésű település, mert fontos összekötő országutak haladnak rajta keresztül. Így É-felé a 206-os műútra Mohorától Bagyarmatra haladva mutat délnek haladva Becske, Nógrádkövesd, Aszódot; Nyugatnak Debercsényt, Romhányt és ÉK-nek pedig Cserháthalápot, Herencsényt, Pásztót lehet elérni. Balassagyarmat felől a balassagyarmati, Aszódi vasútvonalon 15 km-re, délről Nógrádkövesd, Becskéről lehet eljutni a községbe. Becske és Magyarnándor közti távolság 8 km.

A község határa igen nagy kiterjedésű és sok községgel határos. Északon Mohora felől a tamásvölgy - patak, Ék-en Cserháthaláp felől egy szakaszig a bagyarmati vasútvonal délnek kanyarodva az azt átszelő országútig, onnan észak-keletre fordulva a cserháthalápi völgy, kelet felől a legelő hegy - csukorpusztánál az ott haladó út a határ. Egy darabon Zerenyvel határos. A községtől délkeletre a Sirató-hegy, Délkeleti oldalán Csukorpusztától délre a szedres árokig Szandaváraljával, délre forráskahegy az alagútig Becskével, majd onnan nyugatra és északra haladva a magyarnándori szőlők. /mely dombos/ Lucskapuszta - a "mohorai oldallal, Kiseccettel határos. Debercsény felett a Csóta-hegy, majd északra menve a Berekalja, a szentei, magyarnándori országúton a Határhíd, majd a Határhídtól Északnyugatra a Rosszmalom-hegy bérceén megy a határ a "Tag"ok a Csatlós szőlőig még Debercsény, majd onnan kissé északnyugatnak a Tamásvölgy-patakig szentei határt érintjük, s így jutunk el a mohorai határba tartozó Mezei Tanyáig, mely a községtől északnyugatra van. Északon a Tamásvölgyi-patakkal zárul a kör. Kiskelecsénypuszta, Kelecsénypuszta magyarnándorhoz tartozik.

Magyarnándor határa erdeivel együtt az 1974 évi földkönyv szerint 9 3767 ha. A község földrajzi leírása szükségessé teszi, hogy előbb röviden a Cserhát hegység keletkezésével foglalkozzunk, majd annak rövid leírását adjuk. A leírás során nem törekedtem teljes tudományos fejtegetésre, hanem az olvasó mindennapi ember számára képet kívánok adni a lakóhely megismeréséhez.

A Cserhát - mint az Északi középhegység középrésze, Magyarország legfiatalabb korú hegyei közé tartozik. Ezért ősföldrajzi kialakulásáról, fejlődéséről keveset tudunk mondani. Az ősz és ókori képződmények a térségben nem ismeretesek. Mélyföldtanai kutatások felszínre hozott adatok szerint, régebbi vulkánikus kőzetű alaphegységet, Szendehely- Tereske- Zagyvapálfalva vonalától északra lehetne megjelölni.

7

Ezt az időszak alaphegységét a végnett mély fúrások nem mindenütt érték el. Kristályos por képződmények Bgyarmatnál kerültek a felszínre.

A másod, vagy künépkori képződmények nem alkotnak jelentősebb előfordulásokat a felszínen, hanem inkább csak kisebb-nagyobb hegyroncsokat, hegyrögöket. Ezt csak a triász időszak képviseli és csak kis területen. Mégpedig a Bakony vidékéről húzódik triász tengeri mészkővonulat folytatásában a Vác-Kosdi /Nassály/ a Csővár - Nézsai - és a Romhányi- Petényi hegyrögök. A hegyrögök homokos, agyagos rétegekből emelkednek ki, mint a Triász - kori tenger üledékéből.

A harmadkorban már több változás történik a Cserhátban. Ekkor a szárazföldök s a különböző korok tengerei váltják egymást, s kialakul az új korban a Cserhát mai felszíne.

Az eocén korabeli tenger az ~~aztriász~~ alaphegységekre újabb mészkövet rak le Kosdi és Romhányinál /Kosdi mészkő 100 m. vastagságban. A tenger D NY-ről hosszú keskeny öbölben nyomult előre. Az éghajlat trópusi jellegű volt.

Az "Oligocén" tenger, mely aránylag sekély nagy területet önt el több ezer km² nagyságban. A tengerpart határa északon az Ipolyon túlra áttért, D-ra az Alföld, nyugaton a Börzsönytől keletre a Tarna völgyén túl húzódott. Ebben az időszakban a Cserhátban szárazföld nem volt. A kiemelkedés az oligocén és a miocén kor határán történt.

E kor képződményei a nagyszől, romhányi hegy agyag homokkőre Bánkon és Felsőpetényben a bánki rétegekben talált palás, vékony széntelepe a Hárshegyi homokkő szárazföldi tűzálló torka agyaggal /Romhány/ környék kvarchomokos üledék Bgyarmatnál.

A középső oligocénben a rupéli tengeri agyag a jellemző foraminiferezés nyomokkal, melyeket Bgyarmat - Szécsény - Salgótarján közt találunk. E korból való becskei barnakőszén, valamint a Nógrádmegyer - Sósártán - Karancsság - Szalmatercs - Piliny közötti nyílt területen a gbankonitos homokkő /Dr. Láng 19./ Ipoly menti /Ipolytarnóc/ gfaikonikus cápa fogas homokkövei. Az utóbbiak már a felső oligocén korból valók. A felső oligocén végén megkezdődik a vulkánikus erővel kísért kiemelkedés, amely a miocénben oly hatalmas vulkán kitörések előhírnökei.

A miocén korban igen változatos felszíni formák alakulnak ki. Az egész Északi középhegységet a Cserháttól K-re az ~~aztriász~~ a Miocén tenger önti el. Az idősebb alaphegység az erőteljes vulkáni működés hatására összetöredezik, s a repedésekből láva tör a felszínre. Megkezdődött az andezit vulkánosság, s ez szárazföldet hozott létre. Főleg a nyugati Cserhát alaphegységei emelkedtek ki, majd másutt szigetként emelkedtek ki a hegyek 400-500 m. tengerszint feletti magasságig.

Az oligocén kor végén kiemelkedés, majd, a miocén kor elején a szárazföldre jellemző lepusztítással kapcsolatos üledékek képződnek mint a Duna kavics, homok, homokos és laza homokkő rétegek, a fekvőkavics. Ezeket a képződményeket bevonja a virilittufa, mely erős rivlittvulkáni kitörés hamuesőjéből keletkezett. Ez a tufa a Nógrádi barnaszén telepek jellemző és könnyen felismerhető kőzete. Vastagsága különböző és nagy területen található.

A Salgótarján környéki - Észak - cserhádi barnakőszén képződés a helvét-kor elején történik, amikor bő csapadék mellett ombtrópusi növényzetet találunk a leírt részen. A kőszén képződést részben a miocén tenger újjolajos előre törése szakította félbe, részben a vulkáni működés miatt. maradt abba. Erre a barnaszén rétegben található virilit rétegek utalnak.

A helvét szakasz: jellemzője a különböző fedő rétegek: mint a sötétszürke agyag, homokos agyag, kvarc homokkő, durva homok és a slir őszlet. Slir agyagot találnak Drégelyvár környékén a Hévíz patak völgyében. Acsa - Nógrádkövesd - Becske - Szanda környékén, valamint Diósjenő - Nógrád környékén durva kavicsos, homokos helvét slir származékot találunk a szakaszban.

A tortonai időszakban újabb erős vulkánikuság indul meg, majd a Tortonai tenger előnti a Keleti, Északi és környező cserhátot. A tenger különböző üledéket rak le, mint mészt /kisebb-nagyobb foszlányokban/ lajta mészkövet mélyebb részeken márgát, agyagot, homokot, sok csiga és kagyló kap mész aligéteket, moszatokat.

Az időszak végét utóvulkáni működés: mofetta, ~~fumarola~~ fumarola kitörések csevice források keletkezése / Nógrádszakál/, kovásodás és erős lepusztulás jellemzi.

A miocén kor szarmata emeletében erős lepusztulás mutatkozik, tönkösödési folyamatokkal, majd egyenlőtlen vastagságú folyóvízi törmelék felhalmozódás következik be. Ezzel egyidőben kis mérvű kiemelkedés kezdődik a Cserhátban. A Dél Cserhátban, a Pásztói Cserhátban a mai térszínen 300-400 m. magasságig. felhatoló, transzgresszió jelentkezett. A törésvonalak mentén Cserhát-szentiváni vetődés intrukádikus kavarodás éri a szürke agyag korapolává alakul át. E korra jellemző a tenger fokozatos visszahúzódása, a sótartalom csökkenése. A Börzsönytől az Észak /Kapisz/ Cserhátton át a Karancsig és a Mátráig terjedő terület már szárazon marad. Dr Láng szerint ez a kor szárazulat jellegű erős lepusztulásos folyamatokkal és törmelékképződésekkel járt. Szárazföldi eredetű a szarmata időszak kavics agyaga kevés kristályos palával és gránitos kavicssal, valamint a megkovásodott fatörzsdarabok.

A szarmata emelet végén a különböző tengeri és édesvízi - folyóvíz, mocsári üledékek a jellegzetesek, melyek a szarmata mészkőre ülepednek.

Gandag az élővilága, különösen a légytestűek, mocsári eredetű csigahéjak, - de nagy számban élnek eulósók /mastadon is/. Feltevések szerint az Északi Cserhátban, környékünkön is. Ezt igazolja Cserhátthalápon a sóderbányában talált /manut megkövesedett agyar darabja 25 x 12 cm./

A pliocén korszakban a tengerek teljesen elvannak a Cserhát, valamint hazánk területéről. A magasabb fekvésű területek az erízióknak kitett szárazföldek mellett kisebb, nagyobb kiterjedésű süllyedések - melyekben beltárok foglaltak helyet - maradtak vissza. Ez a korszak mindenütt az egész Cserhát területén transzpresszióval kezdődik és diszkordancia fejlődött ki, amely meghatározta a kéregszerkezeti mozgásokat /Láng szerint 30./

Az alsó panóniai emelet - amint azt Vadász fejtegeti a magyar medencekialakulás legfontosabb süllyedési időszaka /Alföldi - Kisalföldi - Dunántúli területek süllyedése/. Az ország nagy részét elborító betengerrel. Az említett területek süllyedésével egyidőben a prezeni részek, mint az Északi-középhegység és a Dunántúli középhegység kiemelkednek. Ezzel megkezdődött a Cserhát mai értelemben vett hegysége vállalása, erős kéregmozgásokkal. A kiemelkedett részek lepusztulásával bontakozik ki a Cserhát, valamint községünk mai földrajzi arculata.

A vulkáni működés eredményeként a hegység keleti részében nagy jelentőségűek a bazalt képződmények. Salgótarján környékén, valamint a kitörési kúpok /Somoskő, Salgó, Pécskő, és Kővár/. Ugyancsak ebből az időből maradt vissza a kavicsos, homokos terreszi képződmények is.

Az éghajlat az oligocén miocén korszakban igen változatos volt, de már nem trópusi, hanem szubtrópusi. Az oligocén éghajlata hűvösebb, a pliocén már a jelenlegi melegebb mérsékelt éghajlatot mutatja.

A pliocén végén a Cserhát lefolyástalan területéről /a Duna kialakulásával/ lefolyássá alakul.

Ez erősen megváltoztatta a Cserhát eddigi képét. Legnagyobb változás tulajdonképpen a pleisztocénben történik, amikor az éghajlat hidegre fordul, száraz félsivataggá lesz a mai területünk. E miatt a növényzet és állatiag teljesen elszegényedik. A szél hatására, a defláció lesz a fő hatótényező.

A pleisztocén korszak /dilluviális/ képződménye a bős, amit a szél a felszíntapszerű időben hordott mintegy 15-20 m. vastagságban. A kiemelkedő részekeken lepusztul, de a mélyekbenhelyeken kisebb-nagyobb foltokban megmaradt. A bős csak feltöltő, vagyis másodlagos képződmény. E mellett jelentősek a folyók terrasz képződményei. /Ipoly völgyében áiterrasz/.

A jüriholocén kor /allurinnállis/ képződményei a patakok, folyók, tavak, mocsarak hordalékai, az áradmány jellegű völgykitöltődések; mint lejtő termék, a humuszos és a felszint magasztó futóhomok.

E korban a klíma újra nedveső, melegebbé válik, s a növényvilág révén kialakul a mai ismeretes táj. Ennek ideje néhány ezer év. Ezzel kezdetét vesz a környékünk mai életformája.

Összefoglalva a mai felszín kialakításában igen nagy szerepet játszottak a több földtani időben lezajlott vulkáni kitörések, kéregmozgások és vetődések. A különböző korszakok sokféle anyagokat hoztak a Cserhát felszínre. Először került a felszínre a Virilit, később az Andezit, az Andezittufa és a bazalt. A vulkáni kitörések időszakait több százezer évre tengert választotta el, s a tengeri üledékek lerakódásával keletkeztek a különféle üledékek, kőzetek. Sok tengeri növénymaradványokat /nyomokat/ találunk a virilittufában, valamint igen változatos csigákat és kagylókat.

A Cserhát hegységet zömmel az Andezit a Szubvulkáni telerek és tufa építi fel, kis részben a hegység K-i és ÉK-i részét bazalt. A triász kori mészhégyek elenyészőek.

A hegység valamikor összefüggő hatalmas vulkáni takaróját, melyek vékonyabbak is voltak, az erős vetődések - mégpedig a hosszvetők ÉD - DNY irányban - széttördelték három hosszúságú főpárhuzamosra. Ezek hozták létre a Zagyva völgyében a meredek nyugati Mátraszegélyt.

Hasonló hosszvetőket találunk a Salgótarjáni Tarna szénterület DK-i részében - Mátraszele és Kazár alatt. A hosszvetők mellett ÉNY- és DK. irányú keresztvetők is keletkeztek. Ezek keletkezésüket illetően fiatalabbak.

A keresztvetők a Medresplató bazalttakaróit széttördelték, melyek alárendelt szerepűek. A hossz- és keresztvetők kombinációja saktábla szerkezetet hozott létre, amit Kazár és Karancsés környékén tapasztalunk.

A Cserhát külső nyugati és északi peremén sok a részvulkáni hasadék, valamint azt, azokat kitöltő vékony andezitből álló terrélek. A terrélek lefutás eredetét irányát a vetők széttördelten eltöktették s azt sok helyen tapasztalni, mint pl. a szandai ívben. A részvulkán kitöltése 2-6 m. között változhat.

Nógrád - Nógrádsípek és Herencsény között 11 részvulkáni ív indul ki a Cserhát belsőjéből Nyugat felé haladva. Az ívek nagy része megszűnik, csak néhány hosszabb kiterjedésű. A legelső ív északról dél felé tart és megközelíti az Ipolyt. Hosszú ív az ÉK kettős ív, mely Nagylóc vidékéről indul, s Szécsényig, valamint Nógrádszakálnál eléri az Ipolyt. Délen K - Ny. irányúak a terrélek. A vetődéseken kívül a külső erők legnagyobbja a vízromboló, pusztító ereje az erízió, melynek a Cserhát felszínének alakításában a legnagyobb hatással volt a múltban s az is jelenleg.

76

A Cserhát hegység kialakulásának, keletkezésének megismerése után röviden foglalkoztunk annak leírásával.

Az Északi-középhegység legalacsonyabb hegysége, a Börzsöny és Mátra között, mely NY-ÉK irányban hosszant elnyúltnak helyezkedik el. Területe mintegy 2000 km^2 , a gödöllői alvídékkel, valamint a Karancsal kibővítve kerekén 3420 km^2 . Északra a Nógrádi medence, az Ipoly völgye és a Karancsi nagypatak, valamint a Tarján patak határolja. Keleten a Zagyva patak határolja el a Mátrától, délen a Gödöllői dombságtól a pesti lapály a határ. Nyugaton a Vác, Drégelypalánki vasútvonal választja el a Börzsöny hegységtől. A hegység legnagyobb része Nógrád megyéhez, csupán délen a Naszály, a Csővári hegy, Acsa Pest megyéhez tartozik. A nagy kiterjedésű hegység nevét a Szécsényke feletti Cserhát /349 m./ magaslatról kapta. Nagy terjedelme mellett eléggé heterogén felépítésű és szerkezetű. Magas hegyeket nem találunk benne. Jellemző a terület alacsony fekvése és a hegyek, dombok szétszórtsága.

A hegyek általában laza kőzetekből állanak, szétszórt kisebb vulkáni kúpokkal, rövid lekopott gerincekkel. A Cserhát érdekessége a vulkáni kúpok mellett a sok völgykatlan és a tellérek. Ezek adják meg a táj érdekességét, szépségét és igazi jellegét. A hegység egymástól jól elkülöníthető vulkánikus tönkrögökből kisebb rögökre szétesett, tönkmaradványokból, valamint laza üledékekből /agyag, homok, slir, kavics, homokkő/ töréslépcsőkből, gyengén hullámos felszínből áll. A mai felszín kialakításában, amint már arról szóllottunk, a vetőknek nagy szerepük volt, s ezek hozták létre a töréses szerkezetet. Igen gyakoriak a töréses vetődési formák. Mint vulkáni eredetű hegységnek nagy szerepe volt a Nyugatról Kelet felé haladó harmadkori vulkánosságnak. Legszebb vulkáni kúpok a Szandai-hegy /547 m./ Hollókőtől délre elterülő Dobogótető /520 m./, a Tepkei-hegy /567 m./, a Garábi Nagykő /551 m./ a Bujáki Sasbérc /464 m./. A Béri Kő-hegy /420 m./ Nagybárcánynál a Zsúnyi-hegy /493/. stb. Igen jellegzetesek a Keleti Cserhát vulkáni vonulatai.

A hegység ÉK-i részében legnagyobb vulkánikus hegy a Karancs 729 m. legszebb vulkáni kúp Somoskő /652 m./ és a Salgóvár /625 m./ melyek bazaltból állanak.

A mészkőhegyek közül legnagyobb a Pest megyéhez tartozó Naszály /652 m./ melyek bazaltból állanak. A mészkőhegyek közül legmagasabb a Pest megyéhez tartozó Naszály /652 m./ a Csővári rögcsor /359 m./ és a Romhányi hegy /444 m./.

A vulkánikus hegyvonulatokhoz homokos homokkő, agyagos dombvidék kapcsolódik mintegy 150-300 m. tengerszint feletti magasságban. A homokkő tájakhoz gyakran mélyen lacsony gerincek nyúlnak be, ezek vékony tellérek.

47

Ilyen tellér a Herencsény - Mohorai; a Nagylóc - Benesurfalvai; Nógrádi - marvai - Patvári. Ezek a tellérek a Cserhát jellegzetes felszíni formák közé tartoznak, melyek egy pont felé tartanak, mégpedig a Pásztó - Cserhát területére. A tellérek legtöbb esetben függőleges síkban emelkednek ki a környező rétegekből. Néha csak kis hullámos kiemelkedés formájában tűnnek elő, a megvédik a szomszédos laza üledéket a lepusztulástól. Elért magasságuk 50-150 m.

A hegyek völgyeket és kis medencéket fognak közre.

A tektonikus törések mentén kialakult eróziós völgyek legtöbbje erősen kanyargósak, ide-oda cikázó hosszabb völgyek. Kis számban találunk korróziós völgyeket is, melyek lapos keresztmetszetű rövid völgyek.

A hegyvonulatok között több kisebb medencék találhatók, melyek kis területűek és egy vagy néhány km^2 kiterjedésűek.

Sok esetben ezek csak egy-egy völgytáglat-nak felelnek meg.

E medencék feltöltését a vízfolyások, a patakok, a felhőszakadásból és a tavaszi hóolvadásból eredő árvizek végzik.

A Cserhát nevezetesebb medencéi a következők: A Sződ-Váchartyáni medence, a Romhányi / a Lókusz kanyarulata mentén/ és a Terényi völgytáglat; a Hideghegy és a szandai dombok között; a Cserháthaláp - mohorai és a rimóci völgy-medence /hossúkás tektonikus árkok/; az Ipoly mentén tektonikus öblözetek /fűlkék/.

A medencék másik csoportja az idősebb tektonikus medencék, mint a cserhát-szentiváni, a toldi, a zsunyi, a Garábi, a Nagymezőpusztai /300-350 m. magasságban/ és a dél-nógrádi/rétsági/.

A tektonikus árkok, a kisebb -nagyobb völgyekben és a medencék mentén kis folyókat és patakokat találunk.

A Cserhát éghajlat alacsony hegységei, a dombosági jelleg határozza meg. A terület éghajlatára a Cserhát sajátos fekvése nyomja rá bélyegét. A hegyvidéki éghajlat csak igen kis mértékben mutatkozik. Északon az Északi-Kárpátok széljárása, Délen pedig az Alföld hatása érvényesül. Ez határozza meg a hegység jellegét /száraz/. A hegység vulkánikus kőzetű trükkjei kis kiterjedésűek és csak 300-500 m.-es magasságot érnek el. A dombosági területek nagy kiterjedésűek 100-250 m-re emelkednek ki környezetükből.

E területeket elég széles völgyek, völgy-medencék sűrűn hálósítják be.

Ezért az éghajlat nem állandó, hanem ingadozik.

A Cserhát hőmérséklete nem oly szélsőséges, mint a Bükkben és a Mátrában. Szélklimája változatos, és nem szélsőséges. A legerősebb szelek a betörési frontokkal érkezők vagy legyengülnek, vagy elkerülik a tájat.

A nyári félév átlagos hőmérséklete +16 C. -17 C., a januári átlag -2, -2 C. között van. A csapadékmennyiség évenként 500-600 m. között váltakozik. A nyár sokszor hűvös, a középhőmérséklet az átlagosnál lejjebb van. A téli hótakaró az utóbbi 10 évben kevés, sok a száraz fagy. A nedves éveket rendszerint követik az országos időszezonok. Ilyenkor a nyári félévben leghosszabb a szárazság. A Cserhát Nyugati részén, a Cserhát és a Büzzsöny találkozásánál sok a nyárvégi zivatar.

Vízrajz:

N hegység Északi folyója /határ/ az Ipoly, mely Szlovéniában az Osztrovszki-Vegor hegység Ipoly nevű hegye alatt ered Losonctól Északra. Az Ipoly egyben határfolyó Magyarország és Csehszlovákia között. Hossza 246 km., vízterülete 2145 km², ebből mintegy egyharmada jut Nógrád megyére. Az Ipoly teraszos völgye negyedkori képződés, melynek fenekét oligocén rétegek építik fel. E területre a töréses szerkezet jellemző, melyet aluvizualis és újplasztocén folyóhordalék bélel ki. Gyérvízű folyó, esőzések, áradások idején bővízi, amikor nagyon megárad és kiönt, vízjárása elég szélsőséges.

A Cserhátból az Ipolyba fut be, a Derék, a Lókus, a Feketeviz, a Csitári ménes és a Dobuda patak. A Feketeviz a a középső Cserhát vizeit gyűjti össze, mint a szandai patakot, a Malomárkot, a Sárdi patakot. A csupasz kicsi patakok, apró erek nyáron kiszáradnak, de áradáskor gyorsan lefutnak. A megye Északkeleti részén a Medresből ered a Tarna, mely a Cserhát és a Mátra között a Zagyva szedi össze a hegységek vizeit. /105 km. hosszú/ A hegyvidéket keletről a Zagyva határolja mely 180 km. hosszú. Begyűltő területe a Cserhát, a Mátra az Alföld és az ezekhez csatlakozó dombvidékek között oszlik meg.

A Cserhát legfontosabb folyója az 59 km. hosszú Galya, melynek völgye kettéosztja a Cserhátot. Mint kis erecske a becskei vasútállomástól délre ered, s a megyét Galgagutától délre hagyja el. A Zagyvával egyesülve Jászberény-nél ömlik a Tiszába. Felső folyáson sok kis patakot fogad magába, mint a Sári patakot, a Vanyarcpatakot és a Szécsénkei Eret.

A Cserhát állóvizekben aránylag szegény. A suvadásos területeken piciny tavak, lápok keletkeztek, jellegzetes vizinövényzettel. Nagybárcány felett. A nagyobb tavai közül jelentős a Jenői tó, mely Diósjenőttől DK-re 1 km-re lapos medencében fekszik. Hossza 800 m. szélessége 400 m. Jelenleg halastó, fürdőre nem alkalmas. A Bánki tó a Lókus patak völgyében 26. kat. holdon terül el. Mesterséges, az egyik mellékvölgyi öblözetet rekesztették el a tó számára. Nyáron igen kellemes fürdőhely. A Veresegyházi tó szintén mesterséges felduzzasztás eredménye. Hossza mintegy 250 m., szélessége 80 m., felső vége Nádasra megy át. A Gődöllői állami telepek melletti halastavak láncszerűen követik egymást a Rákos patak völgyében.

Lőrincsinál a Mátravidéki erőmű vízzel való táplálása végett mesterséges tavat létesítettek. Az Ipoly melletti homokbuckás területen az ártérre felhalmozódó buckák között is keletkeztek kis tavacskák, mint Ipolyvécse és Dejtár között.

A föld alatti vizek közül említésre méltó a szénsavas savanyúvizes források. Ilyen a Nógrádszakáli és a városi ozevice, a Hollókői szénsavas forrás. Legfontosabb gyógyviz Sós-hartyánban a jódagya forrás. A lefolyás viszonyok a hegységben kedvezőtlenek. Ennek több oka van. Talán a legtöbb ok, hogy a Cserhát túlnyomóan alacsony hegységei dombvidéki jellegű és az ehhez szorosan kapcsolódó gyenge reliefenergia. Ezt az alacsony térszint főleg a vizet záró körzetek építik fel. Ez magában is vízszegénységet jelent. Mivel kevés a csapadék is, úgy természetesen kevesebb is tud lefolyni. A nagy kiterjedésű erdők hiánya kedvezőbben befolyásolja a lefolyást. A ritkán fellépő és sokszor katasztrofális helyi árvizek pusztító és építő hatása jól megfigyelhető az egyes völgyek mentén. A talaj eróziótól származó hordalékfelhozódás egy-egy nagy felhőszakadás nagy hóvize, valamint az árviztől hordott hordalék különféle helyeken való felhalmozódás is jól látszik. A Cserhát a vízellátás szempontjából nem egységes. Mind a felszín alatti vizek, mind pedig a felszíni vizek sokféle módon nyerhetők. Így a helyi kívánságoknak legmegfelelőbb módon gondoskodtak már eddig is a vízigényekről. A vízművesítés mindjobban előretört. Főleg Ártézi kútforrások vizét használják fel a kisebb-nagyobb mélységű rétegvizkészlet felhasználásával. A falvakban, tanyákon és pusztákon elsősorban a talajvizes kutakat használják, melyek eléggé egészségtelenek, helyenként fertőzöttek is. Törpe vízművek létesítésével segítenek a helyzeten.

Talaj, növényzet és állatvilág

A területen általában sötét, fakó, barna erdei és agyagos, homokos talajt találunk. A völgyekben az Ipoly menti öntésterületen ujkori aluviális rétegek húzódnak. Gyakori a lejtőkről lemosott kavics és homok. Kopár, sziklás területet találunk a Pásztói Cserhát andezit takaróin, a Karancsban és a Medresben. A Vác közelében lévő triász kori mészkőrügeken is vannak kopár sziklafalak. A barna erdőtalajok nagyobb elterjedésűek, csaknem a Cserhát fele területén megtalálható. Az erdőtalajok fekvésében különböző korból származó agyagos réteget találunk. Nyugaton kevés hárshégyi homokkővet, andezit, vagy Andezittufát találunk.

Elhumuszosodott barna erdőtalajok csak kisebb-nagyobb foltokban fordul elő, a hegység alacsonyabb részein. Ezek eredetileg erdőtalajok voltak. Később az erdők kiirtásával különböző ideig még mezőgazdasági művelés alatt állottak, de később megszűnt. Jelenleg gyepek, fűves parlagi területekké váltak.

Öntéstalajok is kialakultak, több alsószakasz, vagy középszakasz jellegű patak völgyekben, ahol a durvább türmelők felhalmozódott. Az így létrejövő aluviális rétegsor szerkezete általában réteges.

A réti talajok részben vízenyősek, de nem annyira, réti agyag.

Es a talaj barnás fekete, néha a faltalaj kiszürkül. A magas talajvíz glelyesedést okoz. A glely szürke, kékesszürke. Ilyen talajok patakhordalókon, ártereken keletkeznek.

A másik réti talaj tözegetalajon fordul elő.

Ilyen Órhalom, Aszód, Rákosvölgy határa. /Leng. 179./

A hegységek peremén a sok erdővágás következtében nagy a talajerizió, a pusztítás, a lekopás. Ennek oka, hogy a hegységnek több mint a fele laza üledékből álló felszín. Elég gyakran még a vulkáni tufák is lazán kötöttek és kevésbé ellenállóak. Ezért mehet végbe a felszínen nagyarányú romboló tevékenység.

Növényzet:

A Cserhát eredeti természetes növénytakarója a lombos erdő volt, azonban a népesség számának növekedésével a magasság is a talajviszonyoknak megfelelően az erdő mindjobban összezsugorodott. A megmaradt erdőterület kb. a hegység egyharmadát teszi ki. Ma lankás dombvidéken létrejött kultúráját találunk.

A hegység lábánál löszös, homokos, néhol agyagos talajon az erdős puszták öve terül el. Ezt követi a zárt tölgyesek öve, végül a bükkösök öve.

Kivétel a Cserhátot, ahol van bükkös. A tölgy, a bükk, a kőris, a gertyánnal együtt őshonos a Cserhátban. A sík dombvidéki erdők nagy csoportja az akácerdő. Maholnap az akác veszi át a vezetős szerepet, már őshonosnak számít. Akácot találunk még a vizleemosásokban is a községi legelőkön és utak mentén. Vízenyős helyeken megtaláljuk a mérges és hamvas éget a nyár félék és fűzek számos fajtáit és elszórtan a nyírfát. Ezenkívül találunk még juhart, kőrist, és szilfát. A fenyő nem őshonos, mert ezt már az erdészek ültették, mint a feket-vörös luc fenyőt és az erdei fenyőt.

A sík és dombvidéki erdők elmaradhatatlan kísérői a galagonya, a kökény, a mogoró, a szeder, a vadrózsa, a bodza, a boróka, stb.

A lombfák közül még meg kell említeni a szelíd gesztenyét, mely elszórtan fordul elő. /Csészve hatásárahban/

Jelentősebb régi bükkösök találhatók a Medres hegységben, Cered és Salgótarján határában. Legtípikusabb Cserhádi erdőség a Buják körüli tölgyes, és a Galga menti cseres. A Karancs hegységben szép tölgyes erdőt találunk. Az erdőkben jelentős aljnövényzettel találkozunk. Ezek közül jelentősek a gombák, mint a csiperke, tinóra gomba, a szegfű és a vargánya a róka és őzlábgomba, a fenyvesek alján az izikék.

A mérges gombák közül megtaláljuk a gyilkos galócát, a susulykákat, a farkas tinórát, stb. Nógrádban tisz természetű ritkaságot találunk, védelem alatt állanak. Jelentős elsősorban az Ipolytarnócai őskerület, majd a Madách-hársfa Csesztvén, Mikszáth gesztenyefa Mohorán; hét tölgy három csoportban a bujádi vár alatt, a romhányi Rákóczi-fa, mely 200 esztendőse — /törökmozgató/ Herencsényben az Egidius és az Arethusa forrás környéke, valamint a Salgó vár alatti erdőség és Nógrád vára körül levő fás környezet. Állatvilága elég gazdag. A nagyobb erdőségekben mindenütt megtaláljuk a nagyvadak közül a szarvast, az őzet, és a vaddisznót. Időközönként a vaddisznók igen elszaporodnak a vadászok nagy örömére. A bujádi, a romhányi erdő vadvédelmi terület. A Karancsban nincs kellő számú vadállomány.

Az apróvadak közül jelentős a mezei nyúl, a fácán, a fogoly és az erdei szalonka. Erdőben gyakori a róka. Vadmacska elvétve fordul elő. Kisebb ragadozók közül megtaláljuk a nyestet, a görényt, és a menyétet. A mókus kedvenc rágcsájója az erdőnek. Az erdők madárvilága nem oly gazdag, mint a vadakban. Gyakori az űlyv, a kánya, a karvaly és a héja, valamint a sólyom. Éjjeli ragadozók között ritka az ulm, mely a bujádi erdő jellemző madara. Több a bagoly, a füles bagoly. Rigóval, szarkával, harkállyal és kekukkal bőven találkozunk. A fekete harkály nem szereti a lármát, magányosan él az erdő mélyén. A nagy fakopács és a fehérhátú fakopács mindenütt fészkel. A háromujjú harkály és a szürke küllő elvétve fordul elő, míg a zöld küllő szorgalmasan kopogtatja az erdő beteg fáit.

A cinkék, sármányok és fülemülék vidám énekesei az erdőnek, s közben igen gyakran felhangzik a vadgalamb bégése is. A gyümölcsösök nem kedvelt madarai a seregélyek.

A falvak kedves vándorló madarai a gólyák és a fecskék. Az Ipoly kiöntéseiben, a mocsaras helyeken is bőven találunk vizimadarakat, mint récék különféle fajtait, a szalonkát, a vadludat és a vizirigót. Igen ritka gázlómadarak a gémek. Az Ipoly, a tavak és a mesterséges halastavak halai a ponty, a csuka, kárász keszeg és a süllő. Régebben az Ipoly gazdag volt halállományából, s néha nagy harosa is került horogra.

II.

Magyarnándor község a Cserhát buckás dombjai között a Feketeviz és a Szandai vár aljai patak mentén terül el. A részpart, mely Cserháthalápig nyúlik a cserháthalápi medencét öleli körül. A cserháthalápi medence a Zichy földekig nyúlik be, majd a sároldal a Szandaváraljai patak mentén kis völgy húzódik Kelecsénypusztáig. A vasútvonal mentén az alagút felé eljutunk a váci vövényes völgybe, mely az alagútig tart.

A vasútállomástól indulva Cserháthaláp felé a jobb oldalon találjuk a Cserháthalápi medencét, mely áttorkollik északra haladva a mohorai medencébe. A község központjától indulva északnyugatnak menve az országúton eljutunk Debercsénybe - Szántóra az Állami Gazdaság gyümölcsöse mentén. A deberecsényi elágazástól északról kelet felé haladva a 206-os út elvezet Mohorára.

Az ÁFESZ vegyes bolttól keletnek tartva a Tanácsház - Tűzép mentén áthaladva a vasúti átjárón eljutunk Cserháthalápra. A község déli kijárata Becske felé tart. A változatos felszínt a 346 m.-ig emelkedett a Sirató /dombvidék/ a községtől DK-re/ Felső oligocén homokkő, homok és agyag /vörös siker/ építi fel. A mélyben nyugat felé tartó andezit tellért találunk. Ez a terület hullámos területté formálódott, majd a harmad időszak végén, a negyedkorban megismétlődő hegységképződéssel darabokra töredezett.

Egyes részeit megsüllyedtek mint a Cserháthalápi, Terényi, Szandai völgy-medence. A medencék kerete elég lapos, a gyengén kiemelkedett.

Ilyen a Cserháthaláp- Magyaránador- és Mohora közti K. felé ereszkedő nagyon alacsony felszín, valamint a Cserháthaláptól DK-re eső rész Lazonya pusztánál. A külső erők, főleg a lepusztulás, a víz eróziója végezte el a külső formák kialakítását s így nyerte el a község határa mai formáját. A község határában a régi elnevezéssel a következő dűlőket találjuk.

A Jankó völgy teteje vörös siker /agyagos/ akác erdővel, szántóval vegyítve. A mohorai oldal vörös sikerű, zömmel legelővel Debercsényig húzódik. Aldebercsényi oldal teteje vörös sikerű s a Tamás völgyig terjed. Legértékesebb terület a "Nagy földék" szántó területe.

A Rézpart hegy legelő, homokkő vonulat. A Sároldai felé vízmosságok, patakok tagolják. Az irtás valamikor erdő volt. Jelenleg legelőnek használják. A sároldai a Rézpart hegy folytatása, legelő a TSZ baromfitelepével.

A Siratóban az Állami Gazdaság gyümölcsöse létesült, de e mellett az erdőszetnek is van erdő területe - tölgy és cser fakkal.

Csukorpuszta/régi eredetű telephely/ az erdőszet tölgyese, akác, cser fakkal váltakozva. Tejk dűlő- /alsótejk, felsőtejk/ - szántóval és legelővel.

A Zichy földéken a vörös siker dominál, lapos terület a Szandaváraljai patak mentén. Területe kb. 400 kat. hold. Ezen a területen kapott helyet a TSZ majorja. Vízmosság és a patak medrében.

A Tókert az erdőgazdaság erdőterülete cser és tölgyesekkel.

A dűlő elnevezése régi keletű, nevére vonatkozó hagyomány nem ismeretes.

A Bakóhid dűlő álsó és felső részből áll. Talaja agyag, vörös siker, szántó terület. Elnevezése igen érdekes, a középkori földesuri pallos jogra utal. Viszont erre írásos anyag nem található, a pallos jog nem bizonyítható. Kelecsény felé a vasúti őrháztól kezdődően a Váci völgyet találjuk, mely a vasút vonalmentén az alagútig húzódik.

Vizenyős, inkább rétnek használt terület. Helyenként szántóterületet is használunk. A vizenyős helyeken kendert termeltek, a kenderézfélék nyomait ma is megtaláljuk. A dombos oldalon akác erdőt találunk. A völgy elnevezése érdekes eredetre utal. Vác elég távol van Magyaránándortól, és mégis milyen kapcsolata van Váccal? Az 1880-as években Magyaránándortól Vádra a Hét Kápolnához Mária napkor, szept. 12-én "processióval" búcsúba mentek gyalog. Visszajövetel alkalmával a jelenlegi Váci Völgyben processióval, pappal várták a Vácról érkező búcsúsokat. A búcsúsokhoz csatlakozva együtt mentek a helyi templomba. Erről kapta a völgy a Váci elnevezést. A Váci völgy szemkösti oldalán találjuk a körtvélyes dülőt, mely dímbes, dombos. Nagy része szántóterület. A dülő eredete a körte nagy méretű termelésére utal. Ma a nagyobb domboldalon akác erdőt találunk. A Nyárjas hegy a tanyasi üledék maradványa, homokos terület. Tengerszint feletti magassága nem éri el a 270 m-t. Erős vizmosásokat találunk, mélyárokokkal. Növény termelésre alkalmas terület. A Váci dülőben lévő vasúti aluljárótól kiindulva haladunk a makacs dülő felé. Alsó és felső része hepe-hupás s a község területének egyik legrosszabb szántóterülete. Talaja vörössiker, művelése nehézkes. A község szőlős területe a túlsókalja, mely Lúcska pusztáig húzódik. Nyugati irányban dombos terület. Déli lejtőin jó minőségű bokrok teremnek. A szőlős területen haladva elérkezünk a Lucskai dülőbe. Egy része szőlős - szántó terület, erdőfoltokkal tarkítva. Régebbi szőlős terület a sároldal, túlsó fele, mely báró Buttler tulajdona volt a Szandaváraljai határig.

A Állami Gazdaság jelenlegi műhely telepe, valamint annak folytatásában épült szolgálati lakások a Bende-földje dülőben van. Az Állami Gazdaság víztornyot is épített a sertés kombinát számára. Ez a terület lapos, enyhén emelkedő tendenciával szántóterület, jelenleg az állami gazdaság tulajdona. A dülő elnevezése Bende Gyula földbirtokostól ered, a terület annak tulajdona volt.

Debercsény felé az út baloldalán Debercsényig húzódik a bakos dülő. A Bakos elején van az Állami Gazdaság sertés telepe. Lapos alja eléggé vizenyős, főleg csapadékos esztendőkből. A domboldalon akác erdőt találunk, mely nyáron énekes madarak dalaitól hangos.

Magyaránándor mai felszínének kialakulása azonos módon mehetett végbe, mint az Észak-Cserhát igen változatos felépítésű a többi része. A Szandavár aljai és a Debercsényi patak tokonikus eredetű eróziós völgy, mely az új pleiszterrán halocón besüllyedésével jött létre. A község mai fekvése igen változatos, a házak nagy része dombra épült. Debercsény felől jövő völgyön át halad az országút s a völgy katlanba épült a község magva. A Cserhátra jellemző dímbes-dombos rész jól érzékelhető a községben. A település fekvése É-nak lejt, Bocske irányában emelkedést mutat.

Anyugat-Keleti irány ugyancsak erős lejtőről tanúskodik. Ezek a lejtések, a keskeny völgyek, vízenyős területek kialakulásához vezettek. A Debercsényi patak mentén vízenyős területeket találunk. A már említett részpart hegy alja, a Szandaváraljai patak mentén a talaj vízenyős. Vízenyős terület a Tanás-völgy /kb. 5 kh./ a váci-völgy, a makacsok alja, a Nyárjárnál fel Becske határáig. A gyakori nyári záporok alkalmával lezúduló víztömeg elöntéssel fenyegeti a Fő utca alacsonyán fekvő területeit.

A község határában található hegyek: Részhegy, Legelőhegy, Siratóhegy, Forrás-hegy, Debercsény felől a Csótahegy, Rozsmalomhegy, Baglyas, mely Debercsénnyel és Mohorával határos.

Az említett hegyek tengerszint feletti magassága 250 m. körül mozognak.

A község területe környékével együtt jelenleg is mozgásban van, földrengésszerű terület. Az 1900-as években több esetben volt földrengés. Kis lökésű földrengés 1955. január elején és 1962-ben észleltek.

Épületekben kár nem keletkezett.

Éghajlat

A község magasabb fekvése, észak felőli nyílttér, a Debercsényi és Szandaváraljai patak hosszanti völgye dél felé a becskei magaslat, a Szandahegy mind meghatározó tényezői az éghajlat kialakulásának.

Az éghajlatot kialakító tényezők: a napsugárzás, a légkörzés, a széliszonyok és a domborzat változatossága.

A községben a száraz jelleg dominál, ami a helység változatos fekvésétől fakad. Az éghajlat eléggé szélsőséges, gyakori aszályal. A hőmérsékleti és légköri ingadozások gyakoriak, átlagos évi középhőmérséklet +9,7°C fok.

Gyakori a hűvös nyár, az enyhe tél és a hideg tavasz. A hűvös időt gyakran a hirtelen forróság váltja fel, ami nem tart sokáig.

A nyári helyi zivatarok nyugatról néha keleti irányból érkeznek, gyakori jégesővel.

A felhőszakadások is gyakoriak, amelyek nagy kárt okoznak a mezőgazdaságnak. Évi csapadék mennyisége 580-700 mm. között mozog. Aszály idényén 368-450 mm. között mozog a lehullott csapadék.

A magyaránadori Állami Gazdaságnál működő meteorológiai állomás kiértékelései szerint 1957-1972 között az évi csapadék mennyisége átlaga 602 mm. Ezen idő alatt a legtöbb csapadék hullott 1965-ben 956,4 mm. Legkevesebb csapadékot mértek 1961-ben 461,8 mm-el.

Kiemelendő az 1963-as aszályos év. Tekintsük meg a hullott csapadékot:

<u>Hónap:</u>	<u>Havi csapadék</u> <u>mm.-ben</u>
Január	30,6
Február	28,4
Március	2,6
Április	47,4
Május	8,8
Június	87,3
Július	70,5
Augusztus	6,3
Szeptember	20,2
Október	25,2
November	23
December	18,6
Összesen:	368,9

Ez a mennyiségi csapadék nagyon kevés az 1957 óta nem mértek ily keveset, mely erősen kihatott a termelvényekre.

1952-1972 között június hónapban hullott a legtöbb csapadék 1380,1 mm.

Júniusban átlagosan hullott csapadék 86,3 mm. Legkevesebb csapadék volt ezen idő alatt március hónapban 456,1 mm., éves átlaga 28,6 mm.

A hőmérséklet alakulása 1973 és 1974-ben a következő képet mutatja.

1973. Átlag hőmérséklet

<u>Hónap</u>	
Január	- 3,6 c. fok
Február	0,6 "
Március	3 "
Április	4 "
Május	10,4 "
Június	14,4 "
Július	18 "
Augusztus	18,7 "
Szeptember	17,6 "
Október	6,3 "
November	2,2 "
December	- 5 "

Az 1974 év éves viszonylatban enyhe év volt. A januári középhőmérséklet - 0,6 fok, decemberben viszont 4,7 fok átlagot mértek.

Évi átlag hőmérséklet 7,5 fok.

A szélklimát vizsgálva megállapítható, hogy sok a szélcsendes időszak.

A szél sebessége és iránya különböző. Uralkodó szelek az É-Nyugatiak.

Front átvonulás alkalmával gyakoriak a Déli és Délkeleti szelek.

Az országos nagy erejű viharos szelek megtörve érkeznek, még téli hónapokban is. Nyári viharos szelek, július és augusztus hónapban gyakoriak.

Elvétve helyi forgószzelek is időnként kialakulnak.

A légnyomás nagy ingadozást mutat. Megfelelő megfigyelő szolgálat nem áll rendelkezésre. Így csak az Észak-Cserháton jellemző általános adatokat vehetjük figyelembe. Helységünk viszonylatában 732-765 mm. között alakul.

Vizrajz

A község és Kelecsénypuszta vízhálózatát a Szandaváraljai patak gyűjti össze, s a cserháthalápi medencében folyó Feketeviz patakba szállítja az összegyűlemllett vízmennyiséget.

A csapadék lefolyás helyzete elég kedvező. A Szandaváraljai, a Debercsényi és a Tamásvölgy patak vízjárása az év folyamán erősen ingadozó. Előfordul, hogy nyáron kiapadnak. A tavaszi hóolvadás, a nyári zivatarok, záporok vízmennyiségét néha nem tudja elszállítani s az árterületek elöntésére is sor kerül. A debercsényi patak nagy kanyarjait kiegyenesítve a község belterületén a község medrét kikövezték. Ezzel gyorsították a nagy vízmennyiség levonulását.

A Debercsényi patak Debercsényben ered, s Magyaránádorfaljánál ömlik a Szandaváraljai patakba.

1. A Szandaváraljai patak Szandavár tövében ered, s kanyarogva Kelecsénypusztán át jut Magyaránádorfalja keleti határába. Elég bővizű, ritkán apad ki.

2. A Tamásvölgy patak Mohora határában a Baglyas dűlőben ered, s a patak a határ Nándor és Mohora között.

A község alacsony területén sok a talajvíz. A Fő utca házai mind vízenyősek, s ezért kényszerültek betonlappal az ujjonon és a régi házakat megemelni. A talajvíz miatt a kertek egészségtelenek, s így a ~~kertés~~kertésnek jó ivóvíz ellátása nincs biztosítva. Szükségessé válik törpevizmű létrehozásával a jó ivóvíz biztosítása. Ennek munkálatai már megkezdődtek, s létrehozták a vízmű társulást.

A talajvis mellett azért találunk jó forrásokat is, melyek nem bővizűek. A határban dolgozó emberek a Nyárjásban, a Nagy-földek végén, a Kismakacsok alatt, a Luoskai dűlőben lelhetnek a forrásból jó ivóvizet. Épített kutak találhatók a szőlőkben, Kiskelecsényben, és a Mohorai oldalban.

Talaj növényzet és állatvilág

A határ mai képét a természeti tényezők formáló ereje mellett az egymást követő nemzedékek munkája alakította ki. Döntő a természetátalakító ember munkájában a gépek segítsége.

A változatos felszínű határ talaját vizsgálva azt egyhangúnak találjuk. A terület nagyrésze üledékből álló felszín. Talaja legnagyobb részben kötött, vályog talaj - vörös siker -, barna erdei talaj az erős domboldalakon. A felsorolt hegyek belsejében andezitet és foltokban lösz altalaj is fellelhető. Általában mészben szegény a talaj, enyhén savanyú jelleggel.

A Szandaváraljai patak völgye, a Tamásvölgy alheriumos árterület, feltöltött vizes talajjal /savanyú/, ahol rét jött létre. Közép kötött talajt találunk, homokkal keverve Mohorára vezető országút mindkét oldalán a Tamásvölgyig. Ugyancsak ez a helyzet Bakó fölött a Bende féle földeken. Kelecsénypusztán és Csukorban a vörös siker - agyagos terület a jellemző.

A határban sok az árkos, szakadékos, vizmosásos terület, ahol a talajvédelem szinte lehetetlen. A legeltetett területeken a feltalaj lekopott, erősen érvényesült a talaj eróziója. Így a területeken erősen leomlott a talaj termőképessége. Ezért a területek visszahódítása céljából akácfákat ültetünk. E tervszerű munkát az erdészeti irányítja. A határ természetes növénytakarója az erdő volt. /150 éve/ Tölgy erdő volt a domináló, a község Nyugat, Dél-Nyugat és Keleti részét hatalmas erdő korszerű vette körül. Az erdő kiirtásával /erre utal az irtás szerű dűlő is/ a természetes növénytakaró képe erősen megváltozott. Új elrendezést kapott a növénytakaró, az erdő területe mindjobban összerongálódott. A kultúra és az állattartás mind nagyobb teret kapott.

Jelenleg /1938. dec. 31./ a község határának összterülete
Ebből 437, 31 ha. az erdészeti területe, a termelőszövetkezeté az
állami gazdaságé egyéni művelőké össz. erdő terület.....

Az össz területből védelmi jellegű 1976 ha. egyéb 18,80 ha. Az erdő mellett természetes növénytakarót találunk a vízenyős bétéken a patakok mentén, melynek területeha. Jellemzőes növényük a keskeny levelű sás, a vízben békalencse, zsurló, az árkok mentén a fűzfabokrok és a nyárfák.

Utak, árkok mentén, a művelés alá nem vont területek növénytakarásai főleg tavasszal színpompás képét adják a határnak.

A szarkaláb, a pipacs, a kamilla, a vadrózsa, a kükény, a szederbokrok, pásztortáska, papsajt mind dísz a határnak.

A legelőkön szegfűgomba található a susulykával. Az erdők gombái a tinóra gomba, a gyilkos galóca, a róka gomba, őzláb és taplógombák. Az utóbbiak a ritka gombafélések. A kultúrnövények közül régebben termesztett növények: a gabonafélék, a repce, a burgonya, kukorica, cukorrépa, kender, gyümölcsök közül a szőlő, dió, cseresznye, szilva, és a barack volt számottevő. A gyümölcs fogyasztás szinte ismeretlen, ami az alacsony keresettel rendelkező /béresek, napszámosok, szolgák/, nélkülözésekkel függött össze. Az ipari növények közül kiemelendő a kender termesztése. Családonként 50-100 négyesöglet fordítanak a növénytermesztésre.

A község népviselet ruházatának készítéséhez szükség volt nagy mennyiségű kenderre. Mint önellátók a zsákok, különféle terítők, szőnyegek készítésének alapanyaga volt. 1945-ig nagy keletje volt a pamut készítményeknek, amiket házi szövőszéken készítettek a szorgos háziasszonyok. Jobbára maguk állították elő a fonásmunkát inghez, gatyához való anyagot.

A felszabadulás után az új gazdálkodási mód az állami gazdasági forma, majd később a termelőszövetkezet, nagy változást hozott a határ és a község dolgozó körében.

A megváltozott termelési mód, a gépesítés újjá varázsolta a község határát. A kis kiterjedésű erdők miatt az erdők állatvilága nem gazdag. A vadállatok közül kis létszámmal él az őz, a szarvas és a vaddisznó. A róka a ritkaságok közé tartozik, s így téli időszakban nem kell féltetni a baromfiállományt.

A kis vadak közül említésre méltó a fogoly, fácán és a mezei nyúl. Időközönként tömegesen megjelennek a mezei pockok, nagy károkat okozva.

A kisebb ragadozók közül előfordul a görény és a menyét. A szántóföldeken megtaláljuk az ürget és a hörcsögöt is. Az erdő ritka rágsálója a mókus.

Madárvilága nem gazdag. Énekes madarak a sárga és a feketeterítő, az erdei pinty, a fülemüle, a cinkék, és a kakukk.

A seregély csapatostul lecsap a gyümölcsösökbe, nagy kárt okozva.

A szántóföldek kedvenc madara a pacsirta, aminek énekétől hangos a határ.

A szarka is a környék lakója. Minden ház kedves madara a hort és a füzi fecske. A házi veréb nagy száma miatt, nem kedves vendég a házak portáján. A gólya nem honosodott meg, mert a megfelelő életfeltételek nincsenek biztosítva.

Ragadozó erdei állatok közül a hója és a bagoly található. A füles bagoly nem ismeretes az erdőben. A ragadozó madarak nagy területen vadásznak nagy zsákmányuk után. A házak tájékára elvétve vetődnek.

Vadkacsa nem honos, a határban. Télen nagy csapatokban a fekete varjúk látogatnak el s uralják a határt, be-be tekintve a házakhoz. A házi állatok közül 1945 előtt a ló és szarvasmarha, valamint a sertés-tenyésztés volt jellemző. Aránylag kevés a faluban az állat. 35 pár lóról van tudomásunk, a szarvasmarhák száma 110. Sokan foglalkoznak borjúneveléssel, amit eladásra piacon értékesítenek. A községben a gazdák hét ökrös fogattal rendelkeznek. A sertés hizlalás, a süldők eladása elterjedt jelenség. E mellett foglalkoztak még baromfitartással. A hizott baromfit legtöbbször gyalog vitték Balassagyarmatra eladni. Gyakran megjárták Vácot is gyalogosan, élelmiszer és termény eladás céljából. A felszabadulás után az állami gazdaság, majd a termelőszövetkezet létrejöttével a házak állatvilága erősen megcsappant. Eltűnt az ökrös és lovas fogat. A sertéstartás mellett a baromfinevelés a jellemző. Új szakágként a nyúltenyésztés lép előtérbe. Kis munkaráfordítással, a nyúltáp megjelenésével jó jövedelmet jelent a családok számára.

A lakosság alakulása

A fellelhető forrásmunkák alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a község multját tekintve nem régi keletű. Régészeti leletek eddig nem kerültek elő, s így régmultja nem ismeretes.

Az országos levéltár és a váci káptalan által kiállított 1278. évi oklevélben fordul elő "Villa Nándor" elnevezéssel a település. Az 1932-37 évi pápai tizedjegyzők szerint önálló plébániája van. A középkorban néhány száz főre tehető az összlakosság.

A település lakói mindig magyarok voltak.

A török árulás idején a lakosság nagy része elmenekült. A királyi magyarország területére, a megmaradtak a török hódoltság idején elpusztulnak.

Az 1546-os török adóösszeírás szerint Nándornak 58 adózója van, nyilvántartva. Ez arra enged következtetni, hogy a falu lakói több százan lehetnek. 1578-as Nógrád megye dica összeírása szerint Nándornak 12 portája van. A török hódoltság idején a dicális összeírásokban 1647-ben Nándor már szerepel s 1683-ban Nándornak csak 144 dica adója volt kivétel.

Az 1692-es összeírások adatai szerint Nándornak 253 portája van, tehát a lakosság erőteljesen emelkedett. E hirtelen létszám emelkedés a településsel van összefüggésben. A betelepítésről közelebbi ismeretek nincsenek. Az 1715-16-os összeírások alkalmával tizenöt jobbágyot és három mestert irtak össze. Négy évvel később 1720-ban tizennégy zsellért s egy mestert tartanak nyilván.

Az első magyarországi népszámlálás szerint, amit 1784-1787 között végeztek a község összeírásának lakossága 602, fő, 91 házzal.

1940-ben 681, 1970-ben 796 volt a község lakóinak száma.

Az 1928-as összeírás /országos/ adatai:

1832-ben Genovica Visitációja szerint a község lakói magyarok, 816 lélekszámmal. 1838-ban végzett összeírás adatai szerint 87 ház és 820 lakója van. Az évszázad végén a lakosság száma 908 fő, házainak száma 190.

A XX. század elején 1910-ben 842 lelket számláltunk, majd 1930-ban 902-en lakják a községet.

Az első, majd a második világháború gazdasági nehézségei nyomástólag hatnak a községre. A község felszabadulása 1945. december 8.-án következett be. A felszabadulás ténye a község lakóinak életében új szemléletet hozott, ami nagy szerkezeti változást és fejlődést eredményezett. Az utóbbi 30 évi átalakulás sokkal erőteljesebb volt, mint az elmúlt két évszázadban. Felbomlottak a régi birtokviszonyok, megszűnt a munkanélküliség. A létrehozott földművelésszövetkezet, a megalakult állami gazdaság és a termelőszövetkezet, azok megerősödése új életformát alakított ki. A szocialista tulajdonviszonyok, a technika óriási fejlődése, a tervszerűen javuló közlekedési viszonyok, a rádió, a televízió, a városi divat térhódítása mind hozzájárultak a fejlődés biztosításához, az élet átalakulásához.

A régi kis ablakú házak helyére, tágas nagy ablakú házak emelkednek.

Az új utcások létrehozása a gyors fejlődést igazolja. A házak a modern kör követelményeinek megfelelően épülnek.

A község lakói a palóc nyelvjárást beszélik. Népviseletüket teljesen elhagyták, néhány család idősebb asszonyainál a régi népviselet maradványai még fellelhetők. Az új életforma hatással volt az öltözködésre, a modern - a városi divat - uralkodóvá vált.

A palóc népviselet lassan a múlttá válik.

1960-ban végzett népszámlálás adatai szerint 1216 főt számláltak össze.

Tízévre rá 1970-ben a falu lakóinak száma: 1195. /Kelecsénnyel együtt./

Lakások száma: 326.

A környékbeli községek Cserháthaláp, Mohora egyesítése után a kialakult faluközpont gyors fejlődésnek indult. A környékbeli községektől /Debercsény Kisecset, Terény, Szanda/ nagy a beáramlás, a gazdasági ÁG, TSZ, Keverő-üzem centrumok erőteljes fejlődése miatt. Így a lakosság számszakilag is emelkedik. 1978. december 31-én a lakosság száma 1.401. -re emelkedett. 1980-as összeírás adatai szerint a lakosság száma 1412 fő volt, Debercsény lakosságával összesen.